Poštarina plaćena u gotovu.

NOVA REVIJA
VJERI I NAUCI

NOUVELLE REVUE
de vie religieuse et intellectuelle

Izdavaju profesori franjevačke bogoslovije u Makarskoj

Uređuje Dr. fra Božo Vucić

Izlazi 6 puta na godinu. Cijena D 60. Za đake D 30. Za inozemstvo D 75. Uprava: Franjevački samostan Makarska.
Nova Revija parait six fois par an. Les questions de vie religieuse et intellectuelle dont elle s'occupe, y sont traitées en croate ou en slovène; les résumés et les titres de tous les articles ainsi que la cronique religieuse en Yougoslavie sont aussi en français ou en latin. Prix d'abonnement: Yougoslavie, 60 Etranger, 75. Rédaction et administration: Makarska, Couvent des Franciscains Dalmatie, Yougoslavie.

Br. 3-4 Makarska 1937 God. XVI

SADRŽAJ:

Str.

Dr O. Petar Grabić: *Marksistički pogledi na kršćansku kozmogoniju* — La cosmogonie chrétienne d' après l' idéologie marxiste. . . . . 169—176

Dr fra Juraj Božitković: *Nadgrobna ploča mletačkog dužda Petra I Candian-a, koji je poginuo u boju s Neretvanima 18. IX. 887 ispod Tučepi* — La pierre tombale du doge vénitien Pierre le I. Candiano tué par les Narentains dans la bataille navale le 18 septembre 887 près de Tučepi. . . . . 177—183

Fra Petar Čapkun: *Postanak i pravno stanje franjevačkih župa u Bosni i Hercegovini* — Les sources et l' évolution du droit paroissial franciscain jusqu' au Concile de Trente. . . .184—196

Karl Pfleger: *Berdjajew, istočnokršćanski gnostik.* . . . . . 197—217

Kulturni pogledi: Stogodišnjica smrti O. Fra Andrije Dorotića: 4. IX. 1837 — 4. IX. 1937. — Komunistički bog: tvar ili sila? — Tekst staroga slavenskoga prijevoda Josipa Flavija o Isusu Hristu. — Dokazi zagrebačkih i beogradskih marksističkih bezbožaca gledani iz Moskve. — Naši bezbošci i današnji veliki umnici. — Velsovo »Čovječanstvo«. — Begovićev »Kvartet« i njegova podloga. — Praktično provođenje papinskih radničkih enciklika. — Sportizam — materinstvo — rodoljublje. — Čega se treba čuvati pri pobijanju komunizma i boljševizma. — Dojučerašnji oduševljeni komunista Brice Parain o komunističkoj tiraniji u Rusiji. — Beethovenovo vjerovanje. — Glad u Rusiji. — Jelena Kononeneko o komunističkomu odgoju djevojaka. — Komunistička demokracija«. — Zašto je drukčiji položaj proletarijata u Evropi a drukčiji u Americi. — Izvor današnje krize u gaženju Božjih i prirodnih zakona. — Borba katolika proti kapitalizmu. — Vjerski život i pomnožanje porođaja. — Henry

NOVA REVIJA

God. XVI Makarska 1937 Broj 3-4

Dr O. Petar Grabić — Zagreb:

Marksistički pogledi na kršćansku kozmogoniju

RÉSUMÉ. — **La cosmogonie chrétienne d' après l' idéologie marxiste.** — Les écrivains marxistes D. Šivak et L. Brozek dans leurs brochures arriérées disent des insipidités et des ignorances, mille fois réfutées, sur Dieu et sur la Bible. — 2. Les marxistes ignorent ce que tout le monde sait c'est-à-dire que tous les grands savants: géologues, astronomes, mathématiciens, physiciens, médecins etc. étaient très religieux. — 3. A la suite de tous les ignorants et malicieux les marxistes attaquent l' Eglise et la religion puisque ils sont ignorants et malicieux. Par ex. ils attribuent à l' Ecriture sainte le sens qu' elle n' a pas, pour l' attaquer ensuite. C' est ce qui arrive tout spécialement au sujet du premier chapitre de la Genèse. — 4. L' Eglise donne une telle liberté aux savants et aux exégètes, dont les marxistes et tous les incroyants n' ont pas une idée. — 5. On ne doit pas chercher la solution des questions scientifiques dans l' Ecriture sainte, puisqu' elle n' est pas écrite pour cela.

1. Dr Đuka Šivak - V. L. Brozek

Evo na koji način u našemu bijelom Zagrebu i u cijeloj našoj javnosti komunistički pisci šire svoje bezboštvo i to kao neosporne uspjehe znanosti i današnjeg kulturnog napretka! Neki Dr Đuka Šivak u brošurici: Kako je postao svijet? (Zagreb 1935) ovako piše pogrešno i neznalački: »Priča o bogu, koji je stvorio svijet u 6 dana, kako to iznosi biblija jednobožačkih vjera, nije ništa drugo, nego tek jedna od mnogih takvih bajki, u koje su ljudi vjerovali u djetinje doba čovječjega razvoja, onda kad znanosti još nije bilo. Međutim kako je napredovao čovjek u svladavanju prirode, razvije se i prirodna znanost. Vjera je slijepa, znanost jasno dokazuje, tumači i svaki se može uvjeriti o istinitosti znanstvenih dokaza . . « — Drug gosp. Šivka u bezbožjavama u prirodi«, Zagreb 1935 ovim tobože pametnim ra-

noj raboti V. L. Brozek u svojoj brošuri: »Razgovor o pojavama u prirodi«, Zagreb 1935 ovim tobože pametnim razlaganjem hoće da utre put bezboštvu u našem javnom životu. Brozek piše: »Prije nego što su ljudi znali za planetna gibanja imali su za sve te i mnoge druge pojave jedno, dodoše vrlo jednostavno, ali, naravno, posve značajno tumačenje: bog je to tako stvorio i on to tako hoće! Taj bog je sve to naravno stvorio za čovjeka, a imao je i sam čovječji lik, jer je i bog čovjeka stvorio po svom liku; taj bog tumačio je sve šta je ko htio. Dok su ljudi tako malo znali o prirodi jedva se ko usudio sumnjati u tog svevišnjeg kapelnika prirode . . . «

2.- Vjera i znanost

Čudio bi se čovjek, kad ih ne bi u njihovoj zloći i razvratnosti sažaljivao, kako se danas može da nađe takih ljudi, koji uvijek jednaki u postojanoj mržnji na Boga i na vjeru, koji staru laž, tisuću puta pobijenu, još uvijek i dalje raznose, kao da se kose znanost i vjera. I vrapci po krovu već znaju, da su se baš najveći učenjaci: astronomi, fizičari, kemičari, geolozi, biolozi, medicineri i kirurgi isticali i ponosili svojom vjerom u Boga Stvoritelja [1] a eto naši marksistički doktori, agitatori, pisci imaju toliko drskosti, pa kažu, da je vjera u Boga samo puka dječja bajka i priča: »i jedna od mnogih takvih bajki, u koje su ljudi vjerovali u djetinje doba čovječjega razvoja.« Nijemac Ivan Kepler (1571—1630), matematik i zvjezdoznanac, otac astronomskog dalekozora i obretnik zakona planetarnog gibanja ili tako zvane nebeske mehanike, nije bio ni baka ni zatucanac, kada je u vjerskom i u znanstvenom zanosu ovako ispovijedao svoju vjeru u Boga Stvoritelja: »Bože i Gospodaru, svesrdno Ti zahvaljujem na darovima i divotama prirode, Milosti i Blaženstva; a haran sam Ti posebno i na tome, što sam uživao u krasotama divne prirode. Mojim slabim umom, koga si mi Ti, o Bože dao, ljudima sam navješćivao slavu djela Tvojih. U zanosu duše moje, kako da ne molim i na Božju hvalu sve ne pozivljem? Hvalite nebesa i nebeska skladbo Boga, Stvoritelja svoga; a hvalite Ga i vi svi, koji vidite i poznajete divna djela Božja! Dušo moja, hva-

li Boga, stvoritelja svoga, za cijeloga života svoga! — U Bogu je i po Bogu je i od Boga sve vidljivo i duhovno i sve što mi znamo i još mnogo više onoga što mi ne znamo. Neka je slava i hvala Bogu Stvoritelju!« Ovim je riječima najveći zvjezdoznanac zaključio svoje djelo, uvjereni, kršćanin — protestanat: *Harmonie der Welten.*

3.- Bog Stvoritelj

Uostalom da vidimo, koja bi to bila bajka ili priča, u koju bi gotovo cijelo čovječanstvo, a napose katolička Crkva vjerovali? Evo što je katolička Crkva naložila svojim vjernicima da vjeruju u trećoj sjednici Vatikanskoga Sabora, i to dne 24 travnja 1870. Oci spomenutog sabora vele: »Sveta katolička, apoštolska, rimska Crkva vjeruje i ispovijeda samo da je jedan pravi i živi Bog, stvoritelj i gospodar neba i zemlje, svemoguć, vječan, neizmjeran, stvorovima potpuno neshvatljiv, presavršen, slobodan i premudar. Budući je Bog jedno i jedincato, nepromjenljivo i duhovno biće, ne smijemo ga istovjetovati sa ikakvom stvorenom stvari. On je sam u sebi i po sebi preblažen i preuzvišen nad sve što se ikako pojmiti može. [2]«

Dakle ovaka vjera u Stvoritelja, po prikazivanjima i naših i vanjskih marksista, oponašajući bezbožne oce Marksa, Lenjina i Staljina, bila bi opium naroda, bajka i priča, u koju se tobože ne bi moglo danas ne samo vjerovati nego koju treba eto i pobijati u interesu napretka, znanosti i društvene marksističke vajne sreće?!

Poznata je stvar, da su marksisti po svojim načelima — o pojedincima ovdje nije riječ — lašci i varalice, kojima ništa nije sveto ni pošteno u običnom smislu riječi. Na pr. V. L. Brozek u napomenutoj brošuši piše, kako naš kršćanski Bog ima čovječji oblik, i kako je on po svom čovječjem obliku stvorio i čovjeka. Da je Brozek pošten, on bi imao — i to bi mu bila prva dužnost — da se upozna sa naukom i kršćana i uopće cijelog kulturnog i nekulturnog čovječanstva, pa da je tekar onda i poriče i pobija. Ali danas, tko će od takovih ljudi da traži vjernost i poštenje? Njemu je samo do toga da izobliči, podmetne; a uvijek će se među ljudima — neljudima naći zlobnih i neupućenih,

koji će i ovake ludosti katolicima pripisati; iako nitko više i jače ne pobija slične ludorije od same katoličke Crkve. Istina je to, da mi kažemo i vjerujemo, da je čovjek stvoren na sliku Božju; ali ta sličnost se ne odnosi ni na lubanju, ni na noge, ni na ruke, ni na grudi, nego se odnosi na našu dušu, koja po svojim duhovnim moćima htijenja — volje, poznanja — razuma, ima neke daleke sličnosti sa presavršenim duhovnim bićem, gospodinom Bogom. Ovaka se vjera ne može pred ljudima zdrava mozga i poštena srca okrstiti opijumom ili dječijom pričom, kao što čine neki naši zagrebački i hrvatski marksisti i protiv zdrava razuma i protiv svoga hrvatskoga katoličkoga naroda.

4.- Heksaemeron

Marksistički agitatori u službi bezboštva ili zloći ili u neznanju ili u jednom i drugom besavjesno iskrivljuju smisao naše sv. vjere pa je onda tobože s visoka osuđuju i to u ime znanosti i napretka. Jedan od tisuće takovih i znanstvenih i vjerskih falsifikata jest i taj koji nam dr Đuro Šivak nudi u svojoj marksističko-propagandističkoj brošuri. On piše: »Priča o bogu, koji je stvorio svijet u 6 dana, kako to iznosi biblija jednobožačkih vjera, nije ništa drugo, nego tek jedna od mnogih bajki takvih bajki, u koje su ljudi vjerovali u djetinje doba čovječjega razvoja.«

Bit će da je gosp. Šivak čitao Bibliju i u njoj našao, kako je Bog stvorio svijet u šest dana, ali je on nije razumio. Kada je nije razumio, tad joj je podmetnuo svoje neznanje, koje tobože znanstveno i stručno pobija. Koliko je do danas u teološkim znanostima, ljudima znanstveno i stručno spremnim poznato nijedan crkveni sabor, nijedan sveti otac papa, ni opće učiteljstvo Crkve, koje se očituje u znanstvenim djelima i u praktičnoj pouci vjernika, nije odredilo, da se dani stvaranja svijeta imaju razumijevati za obične sunčane dana, za naša 24 sata. Ako je to tako, zašto onda zavaravati javnost — ne čudimo se, jer je laž i prevara sustav marksisma — i govoriti, kako tobože »sve jednobožačke vjere vjeruju, da je Bog stvorio svijet u 6 naših običnih dana?!« Treba čitati Mojsijevu knjigu o postanku svijeta onako i u onom smislu, u kome je napisana. Mojsije piše

(POSTANAK, 1, 14.) da je Bog stvorio svijet i sunce tekar četvrti dan. Bez sunca se naš obični dan od 24 sata ne može da protumači. Nije li onda svakom razumnom čitatelju jasno, da onda barem prva tri Mojsijeva dana ne mogu nikako da budu obični dnevi, jer ih bez sunca nije moglo da bude. Rekli smo, kako ima uvjerenih vjernika i katolika u svim granama ljudskoga znanja, koji na temelju svojih stručnih ispitivanja i običnih razumnih opažanja vide, da svijet nije stvoren u šest običnih dana. Božje djelo u stvaranju i formiranju zvijezda, naše zemlje u raznim njezinim geološkim, palentološkim fazama trajalo je milijuna naših običnih godina, a to se ne bi moglo razborito dovesti u sklad sa umišljenim stvaranjem svijeta u šest naravnih dana. To u ostalom nije naša katolička vjera nigda ni tražila. Neka se ljudi dobre volje ne prizivlju na pojedine pisce i bogoslove, koji su to htjeli da protumače na najjednostavniji način i koji su htjeli, da je Bog stvarao svijet u tako kratko vrijeme. Svaka se znanost pa i teološka razvija i polagano napreduje. Nitko od pojedinih pisaca i teologa nije nepogrešiv. Pače i cijele vremenske epohe mogu da stoje pod snagom krivih pretpostavki. Za vjeru i moral misli se Duh Sveti preko nepogrešive Crkve. Crkva također ima dužnost i znanstvenog postepenog ispitivanja preko svojih učenjaka. Kada se Crkva službeno i nepogrešivo nije u stvari izrazila, onda joj je i neznanstveno i nepošteno u lice bacati tuđe krive i lažne nazore.

5.- Božje svemogućstvo

Nema se prava nitko pri tumačenju Biblije prizivati na svemogućnost Božju, da je Bog mogao i ovakav svijet stvoriti, kakav se on nama danas ukazuje u znanstvenom astronomskom, geološkom, biološkom i antropološkom pogledu, i to u samih 6 sunčanih dana. Po sebi se razumije, da je to Bog mogao učiniti, jer je svemoguć i sve može što samo po sebi nije proturječno i nepošteno, ali ovako naglo stvaranje i uobličavanje svijeta ne bi odgovaralo Božjoj mudrosti, jer sve što Bog radi, radi prema svom Božanskom razumu. Povijest svemira, zemlje i zvijezda, povijest života kako ga mi iz same prirode čitamo, kaže nam, da je duga

i preduga perioda, kroz koju je svemir prošao i na znanstvenoj podlozi govorimo o milijunima godina njegova vijeka.

Tko bi se danas, upućen u prirodne znanosti, usudio kazati, da su se od azoičkog doba, kada se na zemlji nije pokazivao nikakav znak života, pa preko paleozoika, mezozoika do našeg antropozoika t. j. do našeg doba u samih običnih sedam dana sve geološke formacije i stvorile i uredile, ne bi li ga se punim pravom među neznalice, ako ne i među luđake, ubrojilo. Dvije su knjige u kojima mi čitamo Božja čudesa: priroda i Biblija. Budući su obe djelo Božje, obe jednu te istu istinu Božju, iako svaka svojim jezikom, propovijedaju. Da je Bog zaista stvorio i uredio naš svemir i našu zemlju u običnih sedam dana, tada bi se to čitalo i u prirodi na svakom koraku; a ne bi sama ona pokazivala nebrojene milijunske razmake i razdoblja godina. Neka se ne kaže: A zašto drukčije Mojsije govori? Ne govori on drukčije, nego mi ne razumijemo Mojsijev jezik i njegov pravi smisao. Nikada Bog nije činio čudesa a i nema smisla da ih čini, da zaštiti ljudsko neznanje, jer bi to bilo konačno u potvrdu neistine i laži; a takova čudesa nikako se ne bi mogla dovesti u sklad sa Božjom svetosti. Bog je dao čovjeku i u vjerskim pitanjima zdrav razum i volju da vlastitim trudom pronađe ili barem pronalazi istinu. Kao što se prirodoznanac muči i kini sa svojim oruđem (tezuljama, dalekozorima, sitnozorima), tako i svaki pravi tumačitelj sv. Pisma (Biblije) treba da se i ter kako znoji sa starim i najnovijim gramatikama, sintaksama, leksikonima, da dođe do pravog tumačenja onakoga jezika, u onim prilikama i običajima, u kojima su sveti pisci pisali sa svim varijantama književnog i pučkog načina izražavanja.

6.- Sloboda mišljenja

Mnogo je tisuća godina proteklo otkada je Mojsije napisao svoju knjigu o stvaranju i postanku svijeta. I ljudi i prilike i kultura stubokom su se promijenile, pa su jedva tek u čemu slične našim današnjim. Crkva je pripuštala slobodu stručnjacima da se ogledaju u raznim tumačenjima Mojsijeva heksaemerona. Danas se u samoj Crkvi i na području njezina stručnog ekzegetskog i teološko-dogmatičkog ispitivanja slobodno natječe ništa manje od pedeset raznih mišljenja. Službena Crkva obično šuti i čeka, dok i znanstveno ne sazore neka mišljenja u stručnom dvoboju. Crkva u svome naučavanju i svojim auktoritetom čuva to stvarno značenje u Mojsjevu opisu stvaranja, da je samo jedan Bog, stvoritelj neba i zemlje koji je stvorio sve iz ništa. Štogod je izašlo iz Božjih ruku, sve je dobro. Ljudi kao razumna i slobodna bića vezani su da štuju gospoda Boga; a to je u knjizi *Postanja* označeno svetkovanjem subote.

Neispravno su radili svi oni tumačitelji Mojsijeva opisa o stvaranju svijeta, kada su u njemu htjeli da nađu rješenje znanstvenih pitanja astronomije, geologije i botanike. Mojsije nije bio od Boga pozvan ni prosvijetljen da piše znanstvene knjige i priručnike. Njegove su knjige duhovnog i vjerskog sadržaja. U svom književnom radu služio se načinom, shvaćanjem, jezikom i svim jezičnim oblicima — nama danas u mnogom pogledu nepoznatim — koji su bili njegovim suvremenicima shvatljivi. Takovi načini i govora i pisanja ne traže znanstvenu tačnost ni onda, kada ljudi znaju da slični načini nijesu znanstveno ispravni. Ali mi i danas govorimo: sunce zalazi, izlazi, okreće se od istoka prema zapadu, premda znanstveno znamo da to ne odgovara istini. Slično je i Mojsije radio.

Ima tumačitelja (Kurz, Hummelauer, Hoberg) koji na najslobodniji način tumače Mojsijev heksaemeron (šestodnevno stvaranje). Oni kažu, da je Mojsijev opis patekao iz jednog vjerskog pričanja o stvaranju svijeta, koje bi se predajom prenašalo od samog našeg praroditelja Adama. Adam je, u svom vjerskom nadahnuću — koje ne mora da bude u strogom smislu objava, samome sebi uobličio sliku stvaranja i tako ju je pričao svojim potomcima. Potomci su je pak predavali od usta do usta, i tako je doprla do Mojsija, a on bi bio ovakav vjerski prikaz sa pisanom i Bogom nadahnutom riječi ovjekovječio.

Iako je teško spasavati u takovim i sličnim teorijama historički značaj Mojsijeva opisa, koji nam Crkva nameće, ali ipak ona ne brani, da se i ovaka tumačenja pronose, samo da se pojmovi bistre.

Danas se pak općenito kaže i uči, da su Mojsijevi dnevi u opisu stvaranja identični sa neodređenim razdobljima vremena, koji nikako ne mogu doći u sukob sa znanošću. Uopće ne treba tražiti u znanostima direktne potvrde za vjerska pitanja ni oprečno; jer svaka ima i svoje polje rada i svoje metode i svoje ciljeve. Jedno je po zdravu razumu sigurno, da između znanosti i vjere ne može da bude sukoba. Ako dođe do sukoba, tada je krivnja na ljudima ili iz drugog tabora ili na njima, koji objektivno ne će da priznaju istinu: da vječna istina — Bog sam sebi ne će i ne može da protuslovi.[3] Pri ovakom stanju stvari može li nam onda današnja marksistička nevjera predbacivati, da mi vjerujemo u bajku stvaranja svijeta u šest običnih sunčanih dana? Tako može da prigovara samo zloća i neznanje!

PRIRUČNA KNJIŽEVNOST ZA OPŠIRNIJU INFORMACIJU:

1. Dictionaire Apologetique de la foi catholique[4], A. Eymieu: Science et Religion.

2. H. Denzinger-Bannwart, E. Symbolorum[17], 1782.

3. Joseph Pohle, Lehrbuch der Dogmatik[7], Paderborn 1920, Christliche Kosmologie 355—356; Dr Bernhard Bartmann, Lehrbuch der Dogmatik[6], Freiburg i. B. I, (Str. 238—243); Dictionaire de Theologie Catholique, Paris 1920, svezak 7, Mangenot: Hexameron, (Str. 2325—2354).

Dr fra Juraj Božitković:

Nadgrobna ploča mletačkog dužda Petra I Candian-a, koji je poginuo u boju s Neretvanima 18. IX. 887 ispod Tučepi

RÉSUMÉ. — **La pierre tombale du doge vénitien Pierre le I. Candiano tué par les Narentains dans la bataille navale le 18 septembre 887 près de Tučepi.** Cette année-ci le 18 septembre on célèbre le 1050 anniversaire de la victoire remportée par le Narentains sur la flotte vénitienne commandée par le doge Pierre le I Candiano 887., qui tomba dans la bataille navale près de Tučepi. Son cadavre pris par les Narentains est enterré à l'endroit, où était bâtie l' église de S. Georges en XIII. siécle. Plus tard, son corps fut enlevé secrétement par le trebun André et déposé dans le narthex de l'église de sainte Euphémie à Grado. J'ai découvert la pierre sépulcrale et je l'ai faite photographier en déclarant l'endroit de la bataille et du tombeau, dans lequel était enseveli le doge tué par les Narentains.

Budući da se slavi ove godine 1050 godišnjica pobjede na moru Neretvana nad mletačkim duždom Petrom I Candianom na 18. IX., u kojoj je poginuo isti dužd 887 god. nedaleko od Makarske, ispod tučepskog žala, na poticaj gospodina prof. A. Belasa višekrat lično sam pošao u Tučepi, da istražim i ispitam ne bih li otkrio kakav spomenik pomenute junačke pobjede starih Neretvana. Pri ispitu i istraživanju proučio sam, što o tome izvještuju:

Albert Fortis: »Vicino a questa Chiesa campestre, ch' é circondata dal suo bosco sacro, trovansi molte Sepolture antiche Slavoniche, senza Iscrizione alcuna, ma con varj bassorilievi. La lapida d'una di queste à un Guerriero stranamente vestito, che porta in capo una spezie di berretto, sul quale s'alza

I o. Ante Lulić, koji slijedi izvještaj A. Fortis-a, kad piše:

»La Chiesa Parrocchiale é dedicata a S. Antonio di Padova; quella dedicata a S. Giorgio é antichissima,

un cono acutissimo; al quale ornamento forse é appoggiata la tradizione, che sotto di quella pietra sieno state sepolte le interiora d' un Doge di Venezia morto in guerra contro Narentani. Questo Doge potrebb' essere stato P i e t r o C a n d i a n o, che morì in una spedizione Narentana vicino ad un luogo Miculo. (?) La Sepoltura però, ch' io ò fatto disegnare per curiosità, mostra d'essere Slavonica, ed è anche Slavonico il birretto acuminato, come si vede in un sigillo pendente da un Diploma del Re Dabiscia, che dee trovarsi fra le carte del mio Amico defunto.« [1]

ed é di costruzione Greca, presso di cui vi si trovano molti Sepolcri dei Crociati. Similmente una Chiesa é dedicata alla Nascita della Vergine, e presso di questa si trovano molte Sepolture Slavoniche senza iscrizione, ma con vari bassi rilievi. Una lapide di queste ha un Guerriero stranamente vestito, che porta in Capo una spezie di Berretto, sul quale s'alza un cono accutissimo. A questo monumento, dice il predetto Fortis, é apoggiata la tradizione, che sotto vi sieno state sepolte le interiora d'un Doge Veneto morto in guerra contro Narentini.« [2]

Oba pisca ne pogađaju ubikaciju, kad tvrde, da se nalazi nadgrobni kamen, na kojemu je bio isklesan ratnik sa kapom na glavi, na kojoj je bio preoštri rog, na groblju Porođenja Gospina. Ja sam istražio sve spomenike na tom groblju, ali toga spomenika nijesam našao, nego sam ga našao na prastarom groblju crkvice sv. Jurja, koja je sagrađena u bizantinskom stilu u XIII stoljeću poput one sv Spasa u Igranima i sv. Luke u Baćini. O. Petar Kadčić Peko, koji je učio u Beču, izvješćuje g. 1863 u Arkivu Kukuljevića o ovom spomeniku, čiju sliku također objavljuje pod br. 2. O navodnom spomeniku priopćuje: »U starodavnom grobištu nahodi se jedna nadgrobnica, na kojoj vidi se njeka slika ljudska, odjeća joj poput dolame i kapa na slavsku, a nad glavom g l a v a l a v s k a. Sudeć po odori i po kapi

[1] Fortis Alberto, Viaggio in Dalmazia. Venezia MDCCLXXIV. Vol. II. str. 136—137.

[2] Lulich P. Antonio, Compendio storico-cronologico di Macarsca e del suo Litorale, ossia Primorje. Spalato 1860. str. 79.

rekao bi, da je tu bio pokopan koji poglavar slavski, a videć l a v a moglo bi se zaključiti, da je tu sahranjen koji velikaš mletački, preminuvši na putu prolazeć za Neretvu.

Dà, najpodobnije je reć, da su tu bila spuštena *iznatrenja* P e t r a K a n d i a n i n a dužda mletačkoga, koji se je u ovih stranah prestavio; zašto kad se je ploča podigla, ne može se vidjeti nikakva ostanka od kostih, nego samo zemlja. Za čudo je pako to, kad je ploča (k o j a j e o d o z g o r n a o g r a d i z e m l j i š t a) očišćena, slika je našasta k grobu okrenuta. Vidi ploču i kip na tablici pod br. 2.« [3]

O. Petar Kadčić Peko tačno izvješćuje, da se je napomenuta ploča našla na groblju sv. Jurja, a ne kod Porođenja Gospina. Ploča je ležala licem, na kojoj je isklesan ratnik sa togom i kapom u obliku mitre, prema tlu. Ploča je već g. 1863 bila odozgo postavljena na ogradi zemljišta, gdje se i danas nalazi. Lik ploče osovljen je na suhozidini crkvene ograde pri ulazu na lijevoj strani. Lice joj je okrenuto prema pročelju crkvice sv. Jurja. Kad je o. Kadčić Peko skicirao sliku sa ploče g. 1863, kako se vidi u VII knjizi Kukuljivićeva Arkiva str. 96. br. 2, ona je bila čitava. Na donjem dijelu nadgrobne ploče uklesan je ratnik sa togom. Desnu ruku drži savinutu prema lijevoj na prsima. Poprsje je ratnika ogromno i nerazmjerno prema glavi. Pokriva ga toga sa naborima do pojasa. Donjeg dijela tijela uopće nema. Lice je ratnikovo okruglo, oči neustrašivo gledaju, nozdrve nabrekle, a usta malo otvorena, na glavi diže se visoka kapa poput mitre, koja se obara prema zatiljku glave u obliku čuna. Vrh glave ratnika u istom pravcu njegova lica stoji lavlja glava s poprsjem i grivom. Na istom mjestu još i danas nalazi se isti spomenik. Sunce ga je jako opalilo. Visok je 135 cm.; debeo: gore 25 cm.; po srijedi 23 cm.; širok 58 cm. Dijeli se u dva dijela. Gornji je kraći i zasebno isklesan u obliku trokutnog, zabata, čije strane resi kornižonski okvir, a na sredini urezana je lavlja glava s poprsjem. Promjer ovog trokutnog zabata iznosi

[3] Kadčić Petar, Poviest okružja makarskoga u Dalmaciji. Arkiv. Zagreb 1863. Knj. VII. str. 96.

20 cm. Donji pretežni dio dug je 72 cm., a širok 46 cm. U njemu je dublje uklesan relijef ratnika, a stučena mu je i glava i vrat sa visokom kapom u obliku mitre pred dosta vremena, stalno od onoga, koji nije znao, da cijeni starine. Ipak ako se promatraju iz daljega, konture i crteži stučene glave i vrata odgovaraju u neku ruku liku, koji je skicirao o. Kadčić Peko u Arkivu. Toga s desnom rukom ostala je neozleđena. U uglu lijeve strane iza glave ratnika izdubljen je jedan rog, koji nema veze sa njegovom kapom. Ovaj znak nije skiciran na liku u Arkivu od g. 1863. Knj. VII. str. 96. br. 2.

Povijesna je činjenica prema Ljetopisu Ivana Đakona [4], da je novoizabrani mletački dužd Petar I Candiano 17. IV. 887 opremio flotu u naše more, koja se je povratila bez uspjeha. Zatim sam dužd na čelu mletačke flote zaplovi mjeseca kolovoza g. 887 i dođe krajem istoga mjeseca sa 12 brodova: »In loco qui vocatur M u c u l e s, exivit, licet paucis.« Mucules je isto mjesto, koje Prokopije naziva: *Μουίκουρον* [5], Porfirogenit: *,το Μοκρόν'* [6] solinski sabor od g. 536.: »Muccurum« [7], Farlati: »Mucarum« ili »Macarum« ili »Mácharum«. [8] Mucules nalazio se e u neretvanskoj oblasti, a ne kod Zadra na rtu tako zvanom »Ponta Micha«, kako Lucius drži [9] povodeći se za Sabillicus-om i Dandulus-om, koji

[4] Rački F., Documenta historiae Chroatiae periodum antiquam illustrantia. Zagabriae 1877. str. 199—200; 406—410.

Tentori Christoforo, Saggio sulla storia civile, politica, e ecclesiastica e sulla corografia e topografia degli Stati della repubblica di Venezia. Venezia MDCCLXXXV. T. III. str. 8. piše o Petru I. Candianu: »Questo governò pochi mesi, rimasto ucciso in una pugna co' Narentani a l l o r a p o t e n t i i n m a r e«.

[5] Procopius, De bello Gothico. Ex recensione G. Dindorfii. Bonnae 1833. Vol. II. str. 431; Lvcius J., De regno Dalmatiae et Chroatae libri sex. Amstelaedani MDCLXVI. str. 49.

[6] Porphyrogenitus C., De Thematibus et de Adminitrando imperio. Recognovit I. Bekkerus. Bonnae 1840. str. 145—146.

[7] Farlati, Illyricum Sacrum. Venetiis 1753. T. II. str. 172—174.

[8] Farlati, Illyricum Sacrum. Venetiis 1765. T. III. str. 164, 223. Venetiis 1769. T. IV. str. 184. Upor. M. Barada, Topografija Porfirogenitove Paganije. Staro-hrvatska Prosvjeta. Zagreb 1928. str. 39.

[9] Lvcius J., De regno Dalmatiae et Chroatiae libri sex. Vidobonae MDCCXLVIII. Cvra et Stvdio J. G. Schwandtneri. str. 103.

Nadgrobna ploča Petra I. Candiano kakva je danas.

Candianova nadgrobna ploča prema O. Kadčić-Peko.

mi se čine, da ne pogađaju tačno ubikaciju mjesta, jer se je bitka vodila na kopnu i moru na neretvanskom tlu. Kod Mucules-a najprije zametne se kopnena i pomorska bitka, u kojoj Neretvani istegoše tanji kraj. Iza kako ih natjera u bijeg, sjekirama dade sasjeći pet neretvanskih lađa. Neretvani iza prvog poraza povukoše se, te okupivši se i uredivši u bojne redove po svoj prilici na prostranoj obali, dugoj preko tri km. ispod sela Tučepi, sa svim silama udariše na neprijatelja. U bitci na 18 rujna 887 Neretvani pobijediše Petra I Candiana i poraziše njegovu flotu. U boju pogine sam dužd. Marko-Ante Coccio Sabellico, mletački historik priča, kako se tragična smrt duždova desila: »Nel primo assalto l'armata Veneziana fu vincitrice,, perchè alquante navi degli nemici furono rotte. Ma per la grande moltitudine de' Barbari essendo la nave del Prencipe circondata d'ogni banda con le altre, Candiano valorosamente combattendo morì.«[10] Mrtvo tijelo duždovo ostalo je u rukama Neretvana i bješe pokopano kod crkvice sv. Jurja u Tučepima, iako ona tada nije postojala, nego poznije valjda u XIII stoljeću bješe sagrađena. Coccio Sabellico dalje svjedoči: »Il suo corpo dagl' Istriani tolto nascosamente, poco dipoi lo portarono a Grado, e divi fu seppelito.«[11] Candijanove mrtve ostatke potajno ugrabiše Istrani, koji su po svoj prilici bili njegovi vojnici i zajedno se s njim borili protiv Neretvana, te ih potajno odniješe i sahraniše u predvorju stolne crkve sv. Eufemije u Gradu.[12] Ovim objašnjenjem Cocci-a Sabellico-a izravnava se nejasan izvještaj Ivana Đakona, koji piše: »Cuius corpus Tribunus Andreas latenter a Sclavis sublatum.«[13] Ovaj plan or-

[10] Marcantonio Coccio Sabellico, Istoria Veneta. Scritta per publico decreto. Venezia MDCCXLVII. T. I. str. 71.

[11] M. Coccio Sabellico, Istoria Veneta. Venezia MDCCXLVII. T. I. str. 71.

[12] Šišić F., Bitka kod Makarske (18 septembra 887). Jadranski Dnevnik. Split 1937. Br. 73. str. 9; Ravlić Jakša, Makarska i njeno Primorje. Split 1934. str. 67—68.

[13] Bellas A., Mletački duždevi iz porodice Candiano i Hrvati. Jadranski Dnevnik. Split 1937. Br. 73. str. 12. S mojim objašnjenjem saglasuje se i L. Vojnović, Histoire de Dalmatie. Paris 1934. T. I.

ganizovao je tribun Andrija, koji je zacijelo ostao na čelu mletačke flote iza smrti Candianove. Bez dvojbe tribun Andrija naredio je svojim vojnicima Istranima, da potajno ukradu mrtve ostatke pokopanog dužda Petra I Candiana, koji je ukopan bio na mjestu pokraj crkvice sv. Jurja u Tučepima blizu morskog žala. Što pak Fortis i Kadčić Peko priopćuju, da su tu bila pokopana samo »Le Interiora d'un Doge di Venezia morto in guerra contro Narentani«, »iznutrenja«, ako razumijevaju pod ovim izrazom da je tu ostao trunuli prah od pokopanog tijela poginulog Petra I Candiana osim odnešenih kostiju, mislim da se ne bi kosilo sa izvještajem Cocci-a Sabellico-a. No ako se ustvrdi, da je tu pokopan samo bio duždov trbuh, to se očito protivi podacima, koje je C. Sabellico donio.

Mislim, da je historijski dovoljno dokazano i utvrđeno, da je mletački dužd Petar I Candiano poginuo na neretvanskom tlu 18. IX. 887 u pomorskoj bitci s Neretvanima ispod Tučepi. Ostaje viseće pitanje da se riješi sa arheološkog stanovišta, naime da li je nadgrobna ploča, koju je o. Kadčić Peko prvi objavio i skicirao u Arkivu Kukuljevića Zagreb 1863 Knj. VII str. 96 pod br. 2 zbilja resila grob usmrćenog Petra I Candiana i tko ju je postavio. Da se ova pitanja meritorno riješe, trebalo bi iznijeti realne arheološke dokaze, koje dosada nijesam iznašao uza sve moje živo nastojanje i rad. I sam o. Kadčić Peko, koji je bio realan pisac, izrazuje se, da je »najpodobnije« reći, da je to bila nadgrobna ploča Petra I Candiana, ali svoju tvrdnju ne potkrepljuje nikakvim pravim arheološkim dokazima. Ja sam dao fotografirati iz Arkiva Kadčićevu skicu ili crtež, koji mi ne izgleda, da je detaljno bio izrađen nego u glavnim

---

p. 296: »La flotte vénitienne fut presque entièrement détruite et le doge lui-même périt dans la mêlée. Son corps, enlevé secrétement par un tribun vénitien, fut déposé dans le narthex de l' église de Sainte-Euphémie à Grado.« Pisac knjige »Prospetto cronologico della Storia della Dalmazia. Zara 1863«. str. 91. i Bare Poparić, O pomorskoj sili Hrvata, Zagreb 1899. str. 66.; Pregled povijesti pomorstva. Zagreb 1932. Dio I. str. 84. netačno izvješćuju, da se je bitka odigrala kod rta »Micha«, t. j. Mikulina blizu Zadra i da su Hrvati dozvolili, da »mrtvo duždevo tielo bude prenešeno u Mletke, gdje je s najvećim sjajem bilo sahranjeno«.

konturama, te uza nj priložio fotografiju tučepske nadgrobne ploče u onom stanju, kako se danas nalazi.

Priložene fotografije pokazuju stvarno stanje ploče, kakovo je bilo 1863 g., a kakovo je danas. Iz crteža od 1863 vide se proste linije ploče sa zabatom, sadašnja fotografija pokazuje tačnije oblik nadgrobne ploče. Ploča ima lik hrama klasičnog stila. Na lijevoj strani ploče je stup, na kojemu počiva zabat, desni je okrnjen barbarskom rukom. U zabatu lavsku glavu obavila je mahovina, koja se je tako tvrdo uhvatila kamena, da se teško raspoznaje lavlja glava. O lijevoj strani toge strši balčak od mača. Iz odbijenog dijela ploče ispod relijefa na desnoj strani opazio sam, da je nadgrobna ploča bila izrađena od bijelog kamena, koga u Tučepima ni okolini nema. Dakle ona je donešena. Od koga i kada? Nije mi poznato. Možda su je položili sami Istrani, kad su odnijeli ostatke Petra I Candiana u Grado ili valjda je poznije postavljena. O ovomu treba čekati još zreliji sud arheologa i nove historijske podatke, koji će raščistiti ovo pitanje.

Ja sam se lično obratio na općinu u Gradu, da me izvijesti o grobu Petra Candiana. Općina se je odazvala mojoj molbi, te mi je odgovorila preko svoga vještaka ing. arhitekta Vigilija De Grassi, 26. IV. N°. 2132/p.: »Prima della rinnovazione del portico del Duomo, avvenuta nel 1870, si leggevano qua e là alcune iscrizioni di tombe, che sono purtroppo andate smarrite. Una delle principali sarebbe stata proprio la tomba del Doge Candiano. Però nulla si sa di certo all' infuori delle notizie di cui sopra. Il prelato gradese, che nel 1870 ha manomesso il portico del Duomo, *non ci ha lasciato alcuna* notizia sui ritrovamenti fatti nel sottosuolo in cui, secondo la cronaca gradese, vennero seppelliti due patriarchi e i due dogi: Pietro Candiano I°. e Giovani Partecipazio«. — Iako konkretno nije mi ništa nova priopćila o grobu Petra Candiana, ipak na njenoj susretljivosti i blagonaklonosti dužnost mi je, da joj javno izrazim svoju zahvalnost, a preko nje i g. ing. arhitektu Vigiliju De Grassi-ju.

Fra Petar Čapkun - Rim:

Postanak i pravno stanje franjevačkih župa u Bosni i Hercegovini

(Nastavak)

RÉSUMÉ. — **Les sources et l' évolution du droit paroissial franciscain jusqu' au Concile de Trente.** — La source de tous les droits paroissiaux des franciscains en Bosnie est la bulle »Cum hora undecima« du pape Jean XXII, addressée tout d' abord aux missionaires de l' Orient et ensuite appliquée aux franciscains de Bosnie. Cette bulle donne droit aux franciscains de créer et fonder nouvelles églises et paroisses. Ils peuvent partout recevoir des maisons, les changer ou vendre et le siège transférer ailleurus. Ils peuvent exercer tous les droits paroissiaux: confesser, prêcher, baptiser et administrer tous les autres sacrements. — Toutes les questions ainsi que tous les doutes postérieurs sont résolus d' apres la bulle susdite. Le pape Urbain VI a confirmé et amplifié ces droits et privilèges. Le même est fait par Boniface IX et Martin V. — Quant à l' action des êvêques nous en connaissons très peu au cours du XIV et XV siècle. Les prêtres séculiers sont extrêment rares et ils disparaissent totalement au XV s. — Pendant la domination turque les droits et les privilèges sont restés les mêmes.

III. Temelj i razvoj prava na župe (i župsku službu) do Tridentinskog sabora

Franjevci su u Bosni za potrebu primili se duhovne pastve i tako stekli župska prava. Trebali su da popune razrijeđene redove svjetovnoga svećenstva. Da ovu službu preuzmu, ovlastili su ih Rimski pape, a dozvolili domaći gospodari. Povlastice dane im u ovome pogledu jedne se odnose na podizanje i stjecanje župa, druge na samo vršenje dušobrižne službe i k tome još treće — mnogovrsne ovlasti, koje s vremenom rastu mimo biskupske moći, izuzev čine, koji spadaju na biskupski red. Temelj svih ovih prava nalazi se sadržan u buli Ivana XXII »Cum hora undecima«.[63] Budući da je ova bula dana misijonarima dalekoga Istoka,

[63] Wadding, a. 1321, br. 26; t. VI, 414.

gdje će morati u mnogo slučajeva vršiti sve službe, zato je u njoj papa podijelio sve moguće ovlasti, koje su se činile nužnima ili shodnima. Ista je poslije, primijenjena bosanskim franjevcima bez ikakve promjene. Stoga je ona već unaprijed postala osnovom svih njihovih prava. Pozniji Sv. OO. Pape samo je potvrđuju, bolje tumače, koješta preinačuju i pogdjekoju stvarčicu dodaju. Prema njoj se rješavaju praktični zamršeni slučajevi duhovne pastve. Stoga prije nego pogledamo povjesni razvoj ovoga prava, potrebno je iznijeti glavne točke bule Ivana XXII.

U njoj je izraženo pravo podizanja i formiranja župskih jedinica, daje se vlast franjevcima, »da mogu osnivati nove crkve, a stare, ako su profanirane, rekoncilirati; na novoosnovanima proviđati pastire (župnike). Daje se pravo u svim gradovima, tvrđavama, selima i mjestima primati kuće za sebe; primljene promjenjivati, prodati; tako prodane, zamijenjene ili darovane drugdje prenijeti, bez obzira na zabranu Bonifacija VIII.[64]

Ovim je udaren temelj i dano pravo podizanja kuća i crkava, uz koje bula nadovezuje dušobrižnu službu: da franjevci mogu ispovijedati, propovijedati, krstiti, — uopće dijeliti sakramente puku. Da to lakše uzmognu vršiti, obdaruje ih neobičnim milostima i duhovnom vlašću, kao što su: njima samima oproste putujućih u Sv. Zemlju, vjernicima, kad pohode njihove bogomolje, svaki put 100 dana oprosta.

Budući da se nalaze u teškim okolnostima posred nevjernika i shizmatika daje im izvanredne »facultates«. Oni mogu podjeljivati niže redove, izopćene odrješavati, iregularne dispensirati u slučajevima, u kojima to može apostolski delegat; mogu opraštati od ženidbenih zapreka, ženidbene parnice rješavati (koje su inače pridržane Sv. Stolici), zavjete promjenjivati, crkveno ruho blagosivati itd. Naravno, čine biskupske jurisdikcije ne smiju vršiti, gdje ima kat. biskup.

[64] Bonifacije VIII g. 1297 zabranio je svim prosjačkim redovima podizati ili primati kuće bez izričite dozvole Sv. Stolice, u kojoj ova njegova zabrana mora biti navedena. Zato u svim Bulama što su ih bosanski franjevci dobivali, vazda se napominje i ova zabrana. Wadding, a. 1297, br. 2 (Supplementum); t. V, 444.

Treba naglasiti da se riječi »osnivati nove crkve i proviđati ih župnicima« odnose na same fratre, a ne znače proviđati sa svjetovnim svećenicima. To je očito iz svrhe same bule, jer je dana franjevcima, koji idu onamo gdje nema svećenika. Tako ih tumače i sami kasniji Sv. OO. Pape, na pr.: Urban VI dozvoljava služiti se Ivanovim povlasticama i ondje, gdje se nalaze kat. biskupi, ali nemaju klera da provide vjernike i novoobraćenike.[65] Jednako misle Martin V i drugi Sv. Oci Pape. To dokazuje i riješenje nekih sumnja, što su ih bosanski franjevci 1372 podastrli Sv. Stolici, a Grgur XI ih povjerio na riješenje zato posebno ustanovljenoj komisiji[66] Konačno, jasno izbija iz povijesti širenja i podizanja kuća i samostana bos. vikarije.

Povijest bule Ivana XXII uglavnom se pokriva s povješću župskoga prava i službe bosanskih franjevaca. Urban V je potvrđuje (ako je već prije nisu dobili, kako je rečeno, »bez ikakve promjene« kao da bi bila njima (bosanskim franjevcima) i svakome od njih posebno upravljena.[67].

Kad su franjevci djelujući na temelju ove bule naišli na mnoge poteškoće i sumnje, sve to saberu i prikažu Grguru XI na riješenje. Iz nekih točaka riješenja ovih sumnja imamo dobar tumač bule Ivana XXII. Tu se naime vidi da franjevci prema njoj uistinu vrše svu duhovnu pastvu, kao i to da spomenuta komisija na temelju iste riješava postavljene sumnje. Evo samo par takovih riješenja. U članu IV. pitaju franjevci: da li mogu kao delegati Sv. Stolice dozvoliti ženidbu u zabranjena vremena. Komisija odgovara, da mogu per illam clausulam privilegii, quae datur: »nec non et alia facere, quae ad augmentum divini nominis et ampliacionem catholicae fidei«. To je klauzula bule Ivana XXII. U članu VIII. sumnjaju franjevci, da li mogu i izvan Bosne,

[65] Wadding, a. 1418, br. 14; t. X, 344 »concessit (Urbanus VI), quod praedicto Joannis Papae privilegio uti possetis quoad omnia in eo contenta non obstante, quod episcopus catholicus in locis, seu partibus ipsis resideret vel praesens existeret, dummodo clerum vel sacerdotes, aut curatorum copiam non haberet, qui fidelibus, sive noviter conversis partium earundem sufficienter praeesse valerent«.

[66] Theiner, Mon. Hung. II, 141—2.

[67] Wadding, a. 1418, br. 14; t. X, 343—4.

u krajevima gdje je »defectus sacerdotum, nec sunt parochiae determinatae« nadomjestiti službu svjetovnoga klera, pogotovo kad tamo ima heretika i shizmatika iz Bosne. Odgovor je, da mogu »virtute privilegii«, budući da je Bosna s pograničnim krajevima, gdje se nalaze heretici i shizmatici njima povjerena. — Dalje pitaju u članku IX, da li im tu dušobrižnu službu mogu zapriječiti svećenici poslani od okolnih biskupa? Odgovor je da ne mogu, jer je njima gospodin Papa povjerio, da nevjernike i shizmatike združe sa Sv. Crkvom i tako združene, da u vjeri hrane i po sakramentima čuvaju. Zato nemaju prava svjetovni svećenici da im tu službu otimlju.[68] Još pitaju da li i drugi svećenici imaju istu vlast kao i oni. Odgovor je, da nemaju, jer je samo njima taj privilegij dan.[69] Uz ovakav ne treba jasnijega odgovora da je franjevcima povjerena sva briga oko heretika i pravoslavnih, pa je dosljedno i župska služba s odnosnim pravima.

Treba samo nanizati još par slučajeva, gdje Papa dozvoljava franjevcima svagdje podizati svoje kuće i crkve, gdje nisu već formirane župe. Iste god. 1372 na 1 juna dozvoljava Grgur XI, uzeti šest mjesta među zapuštenim vlaškim pastirima u krajevima Bosne, Ugarske i Vlaške, ali da poštede prava već određenih župa.[70] Na 16 juna uz iste uvjete daje pravo još deset mjesta uzeti u zapuštenim spomenutim krajevima, poimence u Glazi.[71] Na župu Glaz se povraća opet slijedeće g. 1373 i kaže jasno, da je franjevcima u Bosni povjerena dušobrižnička služba; a izvan Bosne on im dozvoljava u onim mjestima, u kojima nisu formirane župe i postavljeni župnici.[72]

Pobrinuli su se franjevci da im i Urban VI (1378—1389) potvrdi sva dasadašnja prava zajamčena bulom Ivana XXII. On to učini tumačeći bulu još jasnije, da mogu naime franjevci vršiti dušobrižnu službu kod novoobraćenika i u

[68] Theiner, Mon. Slav. mer, II, 328.

[69] Fermendžin, Acta Bosnae, 56, br. 291.

[70] Theiner, Mon. Hung, II, 140.

[71] Theiner, Mon. Hung. II, 116.

[72] Wadding, a. 1373, br. 30; t. VIII, 639—640.

mjestima, gdje se nalazi kat. biskup, kad ovaj ne bi imao svećenika da puk providi.[73]

Tako su eto naši kasniji »ujaci« već kroz cijelu drugu polovicu XIV vijeka, gdje god je bilo heretika i pravoslavnih, a to je Bosna i okolni krajevi, gradili svoja prebivališta i crkve, uz koje je bila privezana duhovna dušobrižnička služba.

Kroz XV vijek slijede na istome putu. Pače im Bonifacije IX g. 1402 zabranjuje izmicati se ispod ovoga tereta i potvrđuje sva stara prava.[74]

Poslije njega Martin V u poznatoj buli »Illius qui« (1418) bez ikakve preinake obnavlja bulu Ivana XXII i dodaje još mnoge oproste.[75] Četiri godine kasnije (1422) novim pismom potvrđuje dosadašnja prava i uređuje neke nove odnošaje, koji su, kako se čini, nastali uslijed bojazni od turskih provala. U ovo su vrijeme Turci već postali strah i trepet, stalno se nastanili u nekim krajevima Bosne i robili.[76] Zato su se franjevci ogledali za sigurnijim pribježištima u slučaju nevolje.[77] S druge strane na dosta mjesta je svjetovni kler pobjegao ili bio istjeran, a franjevci su tamo dolazili i počeli vršiti duhovnu pastvu.[78] Ova dva slučaja rješava Papa tako: da franjevci mogu preuzimati dušobrižnu službu, gdje je nestalo crkvenih prelata i svećenstva, koje su oni poslali; a gdje su franjevci došli u mjesta formiranih župa sa svećenstvom, mogu vršiti tu službu »ex consensu, beneplacito vel juxta pacta cum eis«.[79]

Sva su ova prava došla do najvišega izražaja za Eugena IV, koji je htio franjevce dobro utvrditi pred turskim prodorom. G. 1433 potvrđuje sva dosadašnja prava od bule Ivana XXII do njegova doba. Tu još bolje precizira da mogu vršiti čine biskupske jurisdikcije u mjestima, koja su dva

[73] Wadding., a. 1418, br. 14; t. X, 344; Fermendžin, Acta Bosnae, 56, br. 291.

[74] Bullarium Franciscanum, t. VII, Romae 1904, 140—141, br. 405.

[75] Wadding, a. 1418, br. 14; t. X, 343—345.

[76] Bagašić, op. c. 8.

[77] Fermendžin, Acta Bosnae, 115, br. 617.

[78] Wadding, a. 1422, br. 89; t. X, 407 s.

[79] Ondje, str. 408.

dana udaljena od biskupa.[80] Tri godine iza toga (1436) opet potvrđuje stara prava i dozvoljava da mogu dijeliti sakramente po svoj svojoj vikariji s dozvolom župnika, gdje ih ima.[81] Slijedeće 1437 dijeli ovlasti, da mogu blagosivati ruho i posude crkveno.[82] 1439 naređuje vesprimskome biskupu da u Moldaviji za župsku službu upotrebe bosanske franjevce.[83] 1444 bosanske vikare imenuje svojim inkvizitorima u svim krajevima prostrane bos. vikarije.[84] 1445 bosanske vikare imenuje svojim komisarima sa vlašću, koju ima general u Redu, da oni imaju u Vikariji, sa svim mogućim povlasticama starim i novima, među kojima je dosta spomenuti tu: da mogu krizmati i posvećivati ulje za krizmu; sva župska prava vršiti.[85] Svakom zgodom Papa je gledao kako će im što više milosti udijeliti. Ostavljajući po strani druga pisma, ovdje treba spomenuti ono od 3 jula 1446, koje se većinom bavi dušobrižničkom pastvom. Papa u njemu obnavlja i potvrđuje sva prava bosanskim franjevcima ma bilo pod kojim oblikom, i bilo od koga ona dolazila. Sve vjernike što su ih oni obratili ili će obratiti, podvrgava njihovoj upravi, nek im dijele sve svete sakramente; pače mogu u tu svrhu i svjetovne svećenike postavljati. Daje im se pravo da podižu svoje kuće ma gdje bilo »a mari Adriatico usque ad confines Tartariae«.[86]

Sve dosada navedene povlastice i prava skupivši zajedno, priznaje Nikola V. 1447.[87]

Dakle bosanski su franjevci na temelju bule Ivana XXII i kasnijih papa došli do posjeda župa i vršenja župske službe:

1. osnivanjem svojih kuća i crkava kod novoobraćenika;

[80] Wadding, a. 1433, br. 13; t. X, 249 ss.

[81] Fermendžin, Acta Bosnae, 154, br. 742.

[82] Wadding, a. 1437, br. 3; t. XI, 381.

[83] Fermendžin, Acta Bosnae, 176, br. 789.

[84] Wadding, a. 1444, br. 42; t. XI, 234 ss.

[85] Fermendžin, Acta Bosnae, 190, br. 835; Wadding pod god. 1444, br. 43; t. XI, 237.

[86] Wadding, a. 1446, br. 12; t. XI, 299.

[87] Wadding, a. 1447, br. 15; t. XI, 237.

2. osnivanjem kuća i crkava i preuzimanjem župskih dužnosti u zapuštenim predjelima, gdje su bili pomiješani heretici, shizmatici i katolici, a nisu bile formirane župe;

3. u mjestima, gdje su bile nekoć župe, ali je kler bio potjeran ili je ostavio one krajeve;

4. u mjestima, gdje je bio katolički biskup, ali nije imao dovoljno klera da providi vjernike i novoobraćenike;

5. u mjestima, gdje su tu službu vršili ex consensu, beneplacito vel iuxta pacta sa postojećim svećenstvom.

Prije nego prijeđemo na tursko doba, neće biti bez koristi baciti unatrag pogled, da vidimo kako je po prilici izgledala organizacija pastoralna u Bosni kroz ovo vrijeme.

Kod dušobrižne službe su zaposleni biskupi, svjetovni kler i franjevci. Iako o radu biskupa nema gotovo nikakovih vijesti kroz XIV i XV stoljeće, ipak ne smijemo zaključiti da ga uopće nije ni bilo. Ne možemo to zanijekati, jer su izgubljeni arhivski spisi, koji bi nas možda o protivnom poučili. Valjda ne bi toliko čuvali pobiranje desetine, da nisu ništa o tome kraju radili. Osim toga znamo da su postavljali župnike, gdje je bilo župa. Poslije biskupa Lovre (Bonjoani nije ni došao u biskupiju) popeo se je na biskupsku stolicu marljivi i revni fra Peregrin, a nakon njegove smrti biskup Petar, kojemu Papa preporučuje franjevce. Ovi i drugi biskupi, možemo s razlogom pretpostaviti, da su radili koliko se je dalo u ona vremena i da nisu propustili istaknuti svoja prava u biskupiji. No s vremenom je njihov utjecaj i rad u Bosni spao na niske grane, tako da četrdesetih godina XV vijeka gotovo i neznaju u Bosni da spadaju pod biskupa u Đakovu. [88]

Koliko je pak bilo svjetovnoga klera, i kakovu je ulogu igrao? Prema poznatim izvorima teško je pouzdano odgovoriti. Može se reći da ih je bilo, i da su vodili duhovnu pastvu. Nećemo pogriješiti, ako rečemo da su dobrim dijelom postali plijenom bogomilstva, kad se je ovo pojavilo. Kad su se bazilijanski monasi njime okužili, a papin legat Ivan de Casamaris 1203 u bojazni za vjeru preporučuje latina za biskupa; trideset godina poslije toga ponovni legat Jakov

[88] Farlati, Illyr. Sacr. IV 257.

Prenestiski već nalazi biskupa u herezi. — U ovakovim okolnostima valjda se nije ni kler očuvao čist. Je li kasnije išta popravljeno u tome pogledu? Dalo bi se pomišljati da jest već iz toga što je podignuta katedrala i osnovan kaptol (makar on i bio kasnije izvan teritorija Bosne), koji je držao školu za svećenički pomladak. [89] Koji put susrećemo župnike (plebane), koje Papa u bulama na franjevce spominje. Ali iz dana u dan njihov se broj smanjivao, a rad propadao, dok pod kraj bosanske samostalnosti nije došao gotovo na ništicu. Tih naime godina (1445) tuži se kralj Tomaš Papi da su mu franjevci uskratili sakramente, a »oni su — veli — jedini katolički svećenici u zemlji«. [90] Dade se zaključiti i odatle što bosanski plemići traže od Pape kao privilegij, da mogu svjetovne svećenike namjestiti u crkvama, što su ih sagradili. [91] K tome nadodajmo, da mnogi, ostavljeni sami sebi, nisu bili najizglednijega ponašanja, tako da je vikar bosanske vikarije morao protiv njima istupiti u svojstvu inkvizitora. [92]

Prema tome izlazi da su od polovice XIII vijeka, pa dalje jezgru dušobrižnoga svećenstva sačinjavali upravo franjevci. Njihovi samostani, kuće i mjesta u isti mah postajali su i župskim središtima. Dosta je malo pomljivije pogledati razvoj bosanske vikarije, da se opazi, kako su oni išli i utvrđivali se gotovo isključivo među hereticima, zapuštenima i shizmaticima, a to zato da se obraćaju »se murum facientes pro Domo Dei et orthodoxae propugnatione fidei«. [93]

Kasnije ih vidimo kao kapelane na kraljevskom dvoru i drugih velikaša. [94] Stoga se nije čuditi, da su oni za Tomaša smatrani jedini kuratni kler.

Da se je u Bosni lako zaboravilo na biskupa, mogao je biti uzrokom uz njegovu udaljenost i sami pravni položaj franjevaca. Prema ondašnjem pravu redovnici su bili ne-

[89] Šišić, l. c. 340.
[90] Theiner, Mon. Hung., II, 228.
[91] Theiner, Mon. Slav. mer., I, 428.
[92] Wadding, a. 1446, br. 11; t. XI, 298.
[93] Theiner, Mon. Hung., I, 223.
[94] Theiner, Mon. Hung., II, 235.

ovisni od biskupa u svome nutarnjem životu zajednica, a dobrim dijelom i u vanjskom radu.[95] Uz ova svim redovima zajednička prava bosanski su franjevci imali još mnogo jača na temelju spomenutih povlastica. Mogli su obavljati mnoge čine biskupske jurisdikcije, pače su u mnogočemu imali više ovlasti od samoga biskupa, te su ga rijetko kad trebali u duhovnoj pastvi. Sve potrebne dozvole i ovlasti imali su ili od svojih starješina ili neposredno od Pape. Najprije, za podizanje samostana, kuća i crkava morali su prema spomenutoj odredbi Bonifacija VIII dobiti dozvolu iz Rima, a ne od ordinarija. Isto tako odatle im je davano pravo da preuzimlju duhovnu pastvu i dijele sv. sakramente. Ako se sve ovo uzme u obzir, lako je razumjeti zašto se zaboravlja u Bosni na biskupa, koji stanuje daleko u Đakovu ili se nalazi na ugarskom kraljevskom dvoru.

Još se nameće pitanje, da li su pojedini samostani kao takovi imali samo po jednu župu, koje bi sjedište bilo vezano uz sjedište samostana, ili je samostanu kao takovom bilo dodjeljeno više župa, lokalno od njega udaljenih, s pojedinim franjevcem na čelu. Nije isključena mogućnost, da bi u pojedinim mjestima pojedini franjevac vodio dušobrižnu službu, a da tu nije bilo samostana. No kako nema izričita dokaza, može se samo nagađati s više ili manje vjerojatnosti. Svakako je pak sigurno, da su patronske crkve, što bi ih velikaši podizali redovito franjevci služili. G. 1457 piše Papa nekim plemićima bos. kraljevstva, da mogu i svjetovne svećenike postavljati u crkvama što su ih sagradili »non obstantibus, quod in partibus illis Ordinis Fratrum Minorum professores in similibus parochialibus ecclesiis et locis deputari consueverint«.[96] Ipak ako se uzme u obzir da onda franjevci nisu imali posjeda, da nisu primali redovinu, te ako se još k tome ima pred očima reforma sv. Jakova Markijskoga, koji je protjerao onu braću, što su stanovala po privatnim kućama i pribavila posjede[97], onda se nameće zaključak, da su sva mjesta i stanovi, gdje su fra-

[95] Odar dr A., Škof in redovništvo, Bogoslovni Vestnik, 15 (1935), 233 ss.

[96] Theiner, Mon. Slav. mer., I, 428.

[97] Farlati, Illyrici Sacri, t. IV, 6.

njevci prebivali i vršili dušobrižnu službu, bila ujedno redovničke kuće ili samostani, bez obzira na broj redovnika, koji su u njima prebivali. Župe dakle od samostana lokalno udaljene nastale su kasnije, za tursko doba.

O župskom stanju za turske vlasti ovdje iznosim samo nekoliko pogleda, u koliko je nužno da se vidi kontinuitet razvoja župskog prava i službe do tridentinskoga sabora.

Padom Bosne rad na pastorizaciji, uvelike se je promijenio. Katolici se povlače iz ofenzive u podređeni položaj — postaju bespravna raja. Bogomili listom se turče i zadržavaju stare položaje — od progonjenih postaju progonitelji. Uz njih se priključilo prozelitstvo islama i širenje pravoslavlja pod zaštitom Visoke porte, carigradskih i pećkih patrijarha. Ovom naglom promjenom nastao je nov položaj za duhovnu pastvu, ali nas zanima da li je učinjena kakova izmjena gledom na pravno stanje franjevaca u duhovnoj pastvi. Koliko nam dosadašnji izvori pokazuju, može se zaključiti da je pravni položaj ostao u biti isti, pače se je veoma malo razlikovao od onoga prije pada Bosne. Bosanska je biskupija ostala u životu (makar da biskup nije smio zalaziti u osvojene krajeve), svjetovno svećenstvo i prije pada Bosne jedva se zamjećivalo u radu. Sad pak čini se da iščezava, dok ih kasniji biskupi (franjevci) ne uznastoje djelomično obnoviti.[98] Franjevačka Vikarija očuvala se je u svoj snazi i zadržala potpunu samostalnost kao i druge provincije u redu, pače je g. 1514 i ime provincije dobila.[99] Pastoralni položaj sa svim pravima i dalje je zadržala. Nije joj trebalo uvećavati povlastice, jer ih je već prije imala. Šta više, sad je mogla da upotrebi i one izvan-

[98] Baličević u Slavoniji redi dosta svjetovnih svećenika; a Lišnjić za Hercegovinu i zagorski dio Dalmacije u makarskoj biskupiji nastoji da uzgoji popove glagoljaše; pače se toliko istakao, da je pisao Propagandi neka ograniči broj novaka bosanskoj provinciji, jer oni tako pokrivaju sve župe. Vidi Horvat dr Karlo, Novi historijski spomenici za povijest Bosne i susjednih zemalja, Glasnik Zemaljskoga Muzeja, Sarajevo, 21 (1909), 15; Petrović dr fra Leon, Popovi glagoljaši, Napredak, kalendar, 87 s.

[99] Fermendžin, Acta Bosnae, 307, br. 1195.

redne ovlasti, koje su franjevcima dane uz uvjet, da ih ne vrše gdje ima kat. biskup.

Ipak je nastao neke vrste razvoj i u ovom pogledu. Naime kroz ovo razdoblje nastale su franjevačke župe, utjelovljene samostanu, a lokalno udaljene od njega, što se ne može dokazati da je bio prije pada Bosne. Takav uređaj dogodio se je silom prilika. S prvim turskim naletom porušene su kršćanske crkve i samostani. Kad se je prvi orkan stišao, franjevci su uz ono malo, ako je što ostalo, opet podigli dobar broj samostana i crkava, ali to je bilo premalo za onoliki prostor, gdje je sva duhovna pastva sada na njih spala. Zato su ovi i preostali samostani morali preuzeti brigu dušobrižništva i onih vjernika, koji su se nalazili u mjestima, gdje nije bilo samostana ili je bio porušen, a novi nije bilo moguće sagraditi. U takovim slučajevima obližnji samostan formirao je župe s crkvama i po mogućnosti samostanskom kućom (hospitium), u kojoj se je franjevac mogao zakloniti. Gdje to nije bilo moguće, povlačili su se po privatnim kućama. Svakako koncem XVI vijeka i početkom XVII sačuvani izvještaji donose samostane s određenim brojem župa, određenom osobom, koja vodi duhovnu pastvu, koja se zove župnik; donose i mjesta sa franjevačkom kućom, u kojoj župnik stanuje; razlikuju župe, koje spadaju pod samostan od onih, što pripadaju biskupu itd. [100] Izvještaji ovakav uređaj ne spominju kao nešto novo, nego kao već staru stvar, što nam daje pravo zaključiti da je bio već odavna uveden.

Zanimivo je još spomenuti da su Turci u vrijeme progona protiv kršćana znali zauzeti crkve i samostane i tražiti ucjenu od franjevaca u zlatu. Ako bi franjevci isplatili traženu svotu, prepustili bi im crkve i samostane na službu, inače bi ih razrušili. Tako je uistinu porušeno mnogo crkava, i samostana, jer ih franjevci nisu mogli otkupiti. Na ovakav slučaj upućuje nas izvještaj biskupa Lucića iz g.

[100] Horvat, op. c., 19—20, biskup Baličević se prijeti da će oduzeti župe; izvještaj fra M. Pavlovića iz g. 1623, Acta Ordinis F. M., 19 (1900), 80—84; naročito pak izvještaj biskupa fra Jeronima Lucića iz g. 1637—38, Archiv Propagande, Visite e Collegi, vol. 17, f. 173 ss.

1638. On piše da se u župi Bijela nalaze ostatci crkve i samostana sv. Franje, koji je bio srušen »eo tempore quando Turca vendidit ecclesias et conventus per totum regnum Bosnae, sed quia fratres non habuerunt summam auri, quam postulabat, ideo destruxit illum sic et alios multos et praesertim ecclesias in magna quantitate«. [101]

Ovdje je zasad dosta reći da su se kroz ovo doba formirale današnje župe, makar one prostorom izgledale kao male biskupije. O kasnijem njihovu reformiranju, propadanju, dizanju novih i dijeljenju starih biće govora u slijedećem razlaganju.

Prije nego prijeđemo s ovoga razdoblja treba upozoriti na mogućnost prigovora, koji bi se dao izvoditi iz nekih klauzula iz dosada navedenih dokumenata, kao na. pr. u slučaju župe Glaz i drugih uz formirane župe pod ugarskom krunom stoji klauzula »donec in eisdem locis fuerint canonice distinctae parochiae et rectores ecclesiarum parochialium instituti« ili među odgovorima već spominjane komisije ova klauzula »donec his conversis provisum sit de episcopo, ecclesiis et curatis«. [102] Prema tome kao da bi franjevci imali pravo na župe samo dotle dok svjetovni svećenici ne dođu ili ko drugi. Međutim sama kasnija povijest razvoja župskoga prava u Bosni u odnosu prema franjevcima tumači jasno ove klauzule, kako ćemo poslije vidjeti.

Ipak napominjem da je već 1373 godine, nabačeno ovo pitanje, kad su neki obližnji biskupi i svećenici od njih poslani pokušali zauzeti mjesta u duhovnoj pastvi, koja su franjevci dosad, na temelju bule Ivana XXII osnovali ili držali. Tim povodom se bosanski vikar Bartolomej od Alverne obratio Papi Grguru XI s pitanjem, da li franjevci moraju ustupiti mjesto dotičnim svećenicima. Na nalog Papin odgovorila je gore spomenuta komisija, da franjevci ne mogu i ne smiju ustupiti svojih mjesta nikome, jer da su oni to pravo stekli po sv. Stolici, i nitko drugi ne može im ga oduzeti. [103]

[101] Arhiv Propagande, Visite e Collegi, vol. 17, f. 183v.

[102] Wadding, a. 1373, br. 30; t. VIII, 640; Theiner, Mon. Slav. mer., II, 328.

[103] Theiner, Mon. Slav. mer., II, 328.

K tome sve poteškoće isčezavaju odredbom Eugena IV, koji je sve novoobraćenike stavio pod njihovu isključivu pastvu i zabranio ikome da se u to miješa, »donec et quousque Sedes Apostolica aliud super hoc duxerit ordinandum«.[104] A kako je Sveta Stolica kroz stoljeća u tome se držala i što je određivala, pokazaće daljnja povijest ovoga pitanja.

[104] Hünteman, Bullarium Franciscanum, Nova series, Quaracchi, 1929, 496, br. 1006; Theiner, Mon. slav. merid., I, 392, br. 563. Ova je klauzula igrala nemalu ulogu u kasnijim odlukama Rimske Propagande, kako ćemo na svome mjestu vidjeti. Wadding je ne donosi, ali se ona zaista u buli nalazi.

Karl Pfleger:

Berdjajew, istočnokršćanski gnostik

Možda bi se riješila tajna Boga prije po tajni čovjeka, nego po neposrednom traženju Boga isključivši čovjeka.
(Berdjajew: »Svjetovni nazor Dostojevskoga«).

Potrebno je neko određeno, na zapadu još uvijek rijetko duševno nastrojenje, da se može ruska vjerska filozofija čitati sa razumijevanjem ili barem sa dobrom voljom. Ali i dobra volja isprva stoji pred neslućenim poteškoćama i iznenađenjima. Kad je Petar Wust čitao od Berdjajewa »Smisao povijesti«, knjiga je tako oduševila, kao jedna od najdubljih povijesti filozofije našega doba. Ali čitajući drugu knjigu »Smisao stvaranja«, ustanovio je sa žalošću, da kršćanska filozofija u borbi za objektivno bistvovanje ne može računati na Berdjajewa, koji se u toj knjizi više otkriva kao apostol »luciferske djelatne genijalnosti«, nego kao zastupnik kršćanskog mišljenja. Mora se reći da upravo »Smisao stvaranja« može dovesti u ovu zabludu. Čovjek se može uopće lako prevariti kod ovog znamenitog filozofskog pisca. Neki franceski kritičar pozdravio je »Novo srednjovjekovje« kao snažnu proročku sintezu današnjih ideja i događaja koji slijede, ali zapaža, da je ova slika budućnosti gledana sa stanovišta koje nije katoličko. Nego s kakvog? Što uopće treba da držimo o Berdjajewljevom osnovnom stanovištu? Sigurno ne previše, ako se držimo biskupa Mihajla d'Herbignya, koji bi kao istaknuti apostol unije morao blaže suditi. Berdjajew je u zbirci »L' âme russe« objavio raspravu »Ruske religiozne ideje.« O toj raspravi msgr. d' Herbigny piše: »Onaj čitalac koji se ne pouzdaje u rusko izražavanje nekog vjerskog pojma, naći će tu neko nepokolebivo povjerenje i strastveno oduševljenje za neko *neodređeno, zamršeno*, ali i vrlo dramatizirano shvaćanje kršćanstva.« Što to znači zamršeno i neodređeno? Pravoslavlje? Berdjajew ga sam u raspravi karakterizira kao »pasivno, tromo i nepokretljivo,« što drugi ortodoksni Rusi energično pobijaju, ako ništa drugo a ono

barem pasivitet. Ili zar je to usko shvaćanje kršćanstva, koje su izgradili neki vjerski filozofi kao Berdjajew i Bulgakowiz čisto duhovnih elemenata i težnja ruskog pravoslavlja, te bi zar to shvaćanje imalo biti neodređeno i zamršeno? Ovo se pitanje ne smije površno shvatiti.

Iz najnovije Berdjajejewe knjige, koja je izašla u Francuskoj na ruskom jeznku, ili još više iz poglavlja »Crkva i svijet,« donosi časopis »Les documents de la vie intellectuelle« (listopad 1929) odlomke sa komentarom, koji nije ni malo prikladan. Smatra, doduše, Berdjajewljevo mišljenje vrijednim pažnje, zbog toga što u svojoj nauci iznosi mnogo skrivenih misli i aspiracija velikog broja ruskih religioznih duhova; no ne samo ruskih, nego također i aspiracije »čitavog niza duhova, koji su teškom mukom podnosili intelektualnu i moralnu disciplinu katoličke Crkve.« Iz toga slijedi da ovo Berdjajewljevo »neodređeno i zamršeno shvaćanje kršćanstva« zaslužuje veliku pažnju. Razumije se, simpatičnu, blagonaklonu pažnju. Jednom je u Parizu sa katoličke strane bila sazvana skupština za uniju. Ondje se na preziran način govorilo o pravoslavlju, tako da je Berdjajew (koji je u Parizu na fakultetu predavao pravoslavnu filozofiju i teologiju) sa još nekoliko prisutnih pravoslavnih svećenika demonstrativno ostavio dvoranu. (West-östlicher Weg« br. 9, 10. 1930 g.) Ako se dvojica hoće sporazumjeti mora, u doslovnom smislu riječi, jedan dugome da ide na ruku. U dalnjem razlaganju morali bi da razumijemo karakter i osnovnu misao »Berdjajewog Stvaranja« upotrijebiti isto toliko govorničkog truda, koliko je to i on učinio, pa da budemo pravedni prema zapadnom, u prvom redu katoličkom kršćanstvu.

Prvi i najtrajniji je, naime, utisak, kojega poznavalac Berdjajewog djela zadobije iz njegove posljednje knjige »Filozofija slobodnog duha«, utisak, zaista, vrijedan divljenja, da bude dobro shvaćen. Kakova li je samo razlika između »Smisla stvaranja« i ove nove knjige! Kod prve čovjek se mora dosta potruditi, da iza vjersko-revolucionar-

nog jezika i iza autonomnoga načina mišljenja pronađe pozitivnog kršćanina, te da se u tamo objavljenom »Stvaralaštvu« ne prepoznaje evanđelje svjetovne kulture nego vjerskog preobraženja svijeta. Dočim nova knjiga govori jezikom pravog kršćanina, koji, iako proživljava kršćanstvo na drugi način nego mi, ipak nam je srodan i bliz po svojem najdubljem proživljavanju vjere u Krista i u »mističko Tijelo Kristovo.« On poznaje i cijeni naše velike nove teologe kao Newmanna, Möhlera, Scheebena. On se veseli kad se može prizvati na Liperta i Guardinija. Katolički mistici kao Angelo Silezije, Ivan od Križa ili Leon Bloy, koji je tek zabludom ušao u profanu literaturu, njemu su prijatelji s kojima on dijeli svoje proživljavanje Boga i svijeta. »Filozofija slobodnog duha«, nije nipošto filozofija jednog slobodoumnika, za kojega uopće ne vrijedi nikakav vjerski vez. Za Berdjajewa, naprotiv, ne vrijedi nikakova filozofija bez vjere, bez kršćanske vjere. Ona mu nije neka auktoritativna vjera, nego stečena »iz unutrašnjosti po mučnom proživljavanju života u slobodi,« i neovisnosti od svakog vanjskog auktoriteta. Zar je to možda pobuna neke vrsti protestantskog subjektivizma proti vanjskog crkvenog auktoriteta? Protestantizam je njemu u svojim motivima isto tako tuđ, kao što je modernizam katoličkom osjećaju. Berdjajew je prožet izrazito crkvenim duhom. On uopće ne može zamisliti jednu potpuno nevidljivu crkvu. Crkva po svojoj fizičkoj, psihičkoj i socijalnoj naravi, mora biti ukopčana u empirijsku realnost da može uspješno djelovati u svijetu. Ali crkva je tisuću puta više, nego što je na njoj vidljivo. Više nego neka pod hijerarhijom skalupljena vjerska družba. Više nego neka realnost među drugim realnostima na svijetu. Crkva sa svojom cjelokupnom, mističkom i ontološkom naravi uronjuje u dubine duhovnog svijeta. Ovoj crkvi pripada Berdjajew i s njom se on slaže na najsolidarniji način, te pripadati k njoj je za njega životno pitanje duha. Bez nje on izgleda kao na nemoć osuđeni pojedinac, prema svim životnim problemima. Svijet duha je nadosoban i može biti povezan jedino preko jednog nadosobnog vodstva kao što je crkva. »U crkvenom životu ja nisam sâm; ja sam zajedno sa svom braćom u duhu, koji su živjeli po svim mjestima i u sva vremena. Ja sam sâm

veoma omeđen i malo toga znam; moje životno iskustvo... ...ne obuhvaća puninu i mnogostranost bića, a mnoge duhovne motive nisam sâm imao..... U vjersko-crkvenom životu, u sretanju sa Kristom, čovjek nije osamljen; on je u zajednici sa svima onima koji su ikada provodili ovakav život, on je povezan sa cijelim kršćanskim svijetom, sa apostolima, svecima, sa braćom u Kristu, mrtvima i živima..... Mi sačinjavamo Kristov rod, novi duhovni ljudski rod... Ovaj novi rod Kristov imade Kristovu mudrost, mudrost posvema drugačiju nego što je naša omeđena duševna ljudska mudrost.« (Str. 377).

Berdjajew je mislilac, čija odvažnost katkada međaši sa fantastičnom drskošću, opkoljen tajnama, objavljuje mističke spoznaje, ne pak istine,« za koje on sam kaže da mogu pobuditi »vrtoglavicu.« Berdjajew filozofira na podlozi apsolutne, integralne vjere u Krista Bogočovjeka. On misli kao kršćanin. To se ne smije zaboraviti. *Ali on misli kao istočni kršćanin.* Bezuspješno je baviti se Berdjajewom, ako čovjek nema pred očima ovu bitnu okolnost. Jedna od velikih prednosti njegovog posljednjeg djela je, između ostalog i to, da nam tako jasno predočuje da je njegovo mišljenje ukorijenjeno u idejama i usmjerenosti orijentalnog kršćanstva. Čudnovato turobna filozofija ljudskog udesa, koju on iznosi u knjizi »Smisao povijesti,« izgubi po ovoj spoznaji mnogo od neobičnosti, koja otešćava razumijevanje ove knjige. Mi ne kažemo da je njegovo shvaćanje pravoslavlja i opstojeće (stvarno) pravoslavlje jedno te isto. Posmatraču je vrlo teško da si stvori objektivnu sliku pravoslavlja. Dosta proširen unionistički mjsečnik »Westöstlicher Weg«, je posljednjih godina objavio cijeli niz dragocjenih ruskih izjava o pravoslavlju, ali nisu mnogo pripomogle da se stvori jedinstvena slika o biti pravoslavlja bez protuslovlja. To je dakako u vezi s time što je ona snažna kršćanska životna materija, koja je na zapadu bila podvrgnuta skoro neprekinutom teološkom, filozofskom, organizatorskom obrađivanju, na istoku je, tako reći, još nesputana i neizoblikovana. Da li je bit pravoslavlja dovršena u ovom, prema zapadu polaganijem, zaostalijem vjer-

skom razvijanju i da li je pravoslavlje tek nerazvijeniji, zaostaliji katolicizam, te da li se sav ruski vjerski specijalitet sastoji u tome, da nema nikakvog svog vlastitog načina? To je pitanje koje od pravoslavnih Rusa tvrdi Wilinski, a niječu ga katolički, katolicizmu skloni, pa i mnoštvo pravoslavnih Rusa, a među njima i Berdjajew.

U ovo se pitanje mi ne ćemo upuštati, ali je ipak potrebno da se zna, da li se Berdjajevljevo mišljenje o pravoslavlju potpuno poklapa sa mišljenjem drugih pravoslavnih pisaca, te da se možemo pitati koliko je njegovo mišljenje inspirirano motivima ruske duhovnosti i da li se njegova filozofija može nazvati ruskom vjerskom filozofijom. Za Berdjajewa je pravoslavlje poseban pozitivni tip kršćanstva. Nije to samo manjak na povjesnom, dogmatskom i crkveno-organizatorskom razvitku, u čemu se i razlikuje istočno i zapadno kršćanstvo, nego je tu i pozitivni, drugačije usmjereni duhovni život, tu je drugačije shvaćanje Boga i svijeta, vremena i vječnosti. Zar i Kobilinski Elis ne tvrdi (u nizu rasprava o staroruskoj junačkoj epici, Westöstlicher Weg, 1930 g.) da se u ruskom narodu očituje drugačije poimanje vremena nego na zapadu, koji zapravo ne proživljuje vrijeme, nego tek sadržaj vremena? U ovom svijetlu naći će i Berdjajewljeva posebna teorija o odnosu između vremena i vječnosti u »Smislu povijesti« vrlo naravno razjašnjenje. Već je Kobilinski zamijetio u staroruskim junačkim pjesmama prelaz iz nekadašnjeg azijatskog obožavanja prirodnih sila, kultu nebesko-kršćanske Sofije (Božje mudrosti). To ulaženje u kozmos, kozmičku mudorst »miješanje Božanstva sa čovječanskim, ulaženje Boga u kozmos, u povijesti i konačnu proslavu stvorova«, označuje također i Arsenijev kao najbitniju srčiku istočnog kršćanstva. Tako isto razumijeva i Berdjajew pravoslavlje. Već je u istočnoj patristici došao do izražaja njezin kozmički smještaj, njeno strastveno poimanje uskrsnuća i konačnog dolaska Kristova, njen osjećaj preobraženja čitave prirode po spasu svijeta preko preobraženja i pobožanstvenjenja. Na zapadu bi bio jedan Origen, jedan Grgur Nazijanski nemoguć. A na istoku bila bi pak nemoguća nauka o isklju-

čivo osobnom spasenju, — o nebu za izabranike i paklu za prokletnike. Za religioznu dušu istočnjaka stoji na prvom mjestu pitanje apokatastaze; a za religioznu dušu zapadnjaka, za katolicizam kao i za protestantizam, stoji na prvom mjestu pitanje zadovoljštine po vjeri i dobrim djelima.

Stojimo, dakle, pred neizbježivom i ozbiljnom činjenicom izrazito istočnog, a isto tako i izrazito zapadnog tipa kršćanstva. Ova različnost nije bila izazvana po vanjskom rascjepu, a vanjski rascjep ne po unutarnjoj različnosti. Berdjajew izričito kaže, da ova razlika nije bila nipošto nužna za cijepanje crkava. (Str. 398) Utješna misao. Ali zašto on polaže tome toliku vrijednost, da iz osebujne naravi istočnog kršćanstva izvodi jedan crkveni pojam, koji praktički za jedno novo jedinstvo je posvema suvišan? Naime, neki crkveni pojam u pitanju auktoriteta je bez značenja. Zašto bez značenja? Duhovno, naime, kršćanstvo istoka nema razumijevanja za neko »pravno, društveno organizatorno pitanje.« To je zaista tako. Arsenjev piše: »Veliko crkveno jedinstvo neće se shvatiti kao nešto formalno auktoritativnoga, kao neka moć koja formalno povezuje, te koja bi se mogla izraziti u juridičkim formulama. Istočna crkva ne poznaje druge glave do jedne jedine: unističkog Tijela Kristova ... te ona ne poznaje formalno pravnog auktoriteta. Krist, apostoli, crkveni sabori nisu za nju neki »auktoritet.« Ne radi se ovdje o auktoritetu, nego o neizmjernoj bujici životnih milosti koje izlaze iz Krista, gdje će svaki pojedinac biti nošen u toj bujici kao kapljica.« Nama će se činiti da se pitanje auktoriteta radi toga neće riješiti, da pravoslavlje nema za to smisla, interesa a ni potrebe. To je, uostalom, istina, da u pravoslavlju ne predleži ni potreba ni nužda jednog auktoritativnog učiteljskog i pastirskog zvanja, jer ono nije bilo izloženo napasti poganskog humanizma, kao što je to bio burni zapad. Zar ne bi bio neki formalni i obvezatni auktoritet sreća i spas pravoslavlju u današnjoj nevolji progona i bijedi unutrašnjih trzavica? Svakako to misle oni Rusi, koji traže da se priključe Rimu, a da se duh pravoslavlja ni najmanje ne zataji. Berdjajew kaže, da se Solovjew nije nikada uživio u

misaoni svijet katoličkog zapada. To je ispravno, ali Berdjajew to danas bolje upoznaje. Premda je Solovjew najviše produbao bit istočnog kršćanstva, uza sve to razvio se on u borbenog braniča papinog primata u istočnoj kao i zapadnoj crkvi. U tom pogledu nema poučnijih stvari od Solovjewih izdanja pod naslovom »Monarchia S. Petri,« od Kobilnski-Ellisa. I Kobilinski dapače vidi u priznanju primata čisti logički zaključak integralnog pravoslavlja, koji je do sada za njega našao najpotpuniji izražaj u Solovjewoj filozofiji religije. Mi smo o tom drugog, nešto udaljenijeg mišljenja. Ovdje se radi samo o tome da se pokaže, da je Berdjajewov problem o izvanjskom auktoritetu crkve prikladan da se pokuša riješiti. Riješenje za takvo presudno pitanje nemoguće je naći tek na temelju raznolikosti svjetskog mišljenja, nego na temelju evanđeoskih činjenica. Berdjajew ispovijeda pravi simbol za »svetu, općenitu, apostolsku crkvu.« U čemu se sastojala vjera apostolskog doba? Odgovor na ovo pitanje nije bio lagan ni Newmanu, jer ga je taj odgovor tjerao iz anglikanske crkve. Spoznaju, da se tada opće poznata vjera sastojala u »podvrgavanju pod živi auktoritet,« nije mogao zatajiti. Ovo podvrgavanje pod auktoritet tvorio je onda, kao i danas, izvanjski kriterij vjere. Kada netko ispovijeda kršćansku vjeru tako je mora shvatiti, kao što su je shvaćali i apostoli. To je bilo odlučujuće i za Solovjeva.

Međutim mi moramo Berdjajewa ovdje tako shvatiti, kako on uistinu i jest i kako ga se zapravo i mora shvatiti. Vidimo da je on kršćanin tipično ruskog pravoslavlja, nije protivnik Rima, ali nije ni ljubitelj unije. *To rusko kršćanstvo je bitna osnovica njegova načina mišljenja.* Ovaj način mišljenja nije zapravo filozofija u smislu zapadno-evropske filozofije; teologija u smislu trijezne skolastičke zapadne teologije. Taj način mišljenja, po Berdjajewljevom priznanju, razara svijesno na zapadu vrijednu granicu filozofske, teološke i mističke spoznaje. Ovo mišljenje i rusko-religiozno mišljenje uopće, je filozofija, teologija i mistika ujedno. Ko hoće da razumije ruskog religioznog mislioca, mora se jednom za uvijek sprijateljiti s tom mišlju,

da je njihova filozofija, kako kaže Berdjajew »Iluminizam.« Ili, kako Kobilinski karakterizira Solovjewu nauku: »Mističko-vizionerna mudrost.« Ili po Solovjewoj definiciji »slobodna teozofija,« kao organska povezanost kršćanske mistike, razumske filozofije i pozitivne znanosti. U svakom je slučaju ovim ruskim vjerskim filozofima temelj mišljenja zajednički, i ako se možda u pojedinostima dosta razilaze. Taj temelj mišljenja jest »empirizam shvaćen u svoj svojoj dubini životnog i mističkog iskustva«, kako utvrđuje Bulgakov u svojoj umnoj kritici novije zapadne filozofije. Najjednostavniji, najkraći i najzgodniji izraz za specijalnu vrst rusko-religioznog mišljenja može se uzeti »gnoza.« [1] Jedna od prednosti posljednje Berdjajewljeve knjige je ta, što je jasno izradila gnostički karakter njegove religijske filozofije kao i ruske uopće.

Berdjajewljevo filozofsko mišljenje je pravoslavna gnoza. Ne kažemo kršćanska gnoza zato, jer je nekoć bila i sada jedino postoji u istočnom kršćanstvu. Postoji silno razvijena, specijalizirana zapadno-kršćanska teologija, ali ne postoji zapadno kršćanska gnoza. Na zapadu njoj manjka neki osobiti duhovni i čustveni temelj, koji je na istoku za gnozu povoljan. Kada Berdjajew zastupa valjanost gnoze — jasno se to zapaža, — ne misli on onda na gnosticizam koji je punim pravom osuđen od crkve, te koji je među kršćanske elemente unio poganskU znanost, te koji bi iz kršćanstva, jedne univerzalne vjere stvorio neku aristokratsku sektu. Berdjajew misli na onu izvornu gnozu koju je zastupao jedan Klement Aleksandrijski, jedan Origen, Maksim Priznavalac. Ali to su bili sve istočnjaci! Zapadna teologija pristaje uz Berdjajewa za istinitu gnozu. Kršćanska objava se s njom slaže te joj ništa ne smeta ni naravi ni metodi. Zato ona ne znači neku spoznajnu dobit, nego samo eksplikaciju i apologiju á priori utvrđenih istina. Zar se možda ne misli pod gnozom u Berdjajevljevom smislu, bez-

[1] gnoza = viša spoznaja; Gnostici u II stoljeću unose u kršćansku vjeru mišljenja poganskih filozofa, da je tim pridignu, jer im je kršćanska vjera bila previše jednostavna. Op. prev.

uvjetno priznavanje vjere? Sigurno; ali gnoza podvrgava vjersku znanost jednom misaonom procesu da se postignu nove spoznaje. Jedan primjer: Ne može se tvrditi da Evanđelje i kršćanstvo nije otkrilo svu istinu o svijetu i čovjeku. Kršćanska objava krije u sebi najsavršeniju antropologiju, ali ona se do sada još nije razvila, još nije sinula u svijetlu kršćanske svijesti. Grčki crkveni oci samo su započeli pravu antropologiju sa naukom o božanstvu, ali nisu mogli dosta jasno vidjeti njezinu pozitivnu stranu, naime, preobraženje i pobožanstvenjenje čovječje naravi, jer je bila previše tlačena griješnim proživljavanjem i negativnim pogledom na proces otkupljenja. Razlaganje specijalne Kristološke tj. bogočovječje naravi je velika zadaća nove pravoslavne gnoze.

Ovu novu pravoslavnu gnozu ne smijemo zamijeniti sa tradicionalnom školskom teologijom pravoslavlja. Ona kod zastupnika gnoze uživa slab glas. Iljin, profesor na pravoslavnom teološkom institutu u Parizu, misli da već ima dugo vremena što je ona pala u »sterilitet i degeneraciju.« Bilo je laika koji su probudili zaspane. Solovjew stoji na prvom mjestu među onima koji su *utirali* put novopravoslavnoj gnozi. Pravoslavna teologija, unatoč svojoj gnostičkoj predispoziciji, kao i zapadna teologija, imale su isto tako malo specijalne gnoze. Posljednji misterij svijeta nije ona više dokučila nego teologija zapada. Kozmologija koja vrijedi za cjelokupnu crkvu je kukavna. Kozmologija: to je drugi primjer, koji rasvijetljuje smisao i svrhu pravoslavne gnoze. Ruska gnoza pronalazi kozmologiju oficijelnog kršćanstva nedovoljnom, a to je upravo kao da je i nema. Crkva još uvijek živi u nekoj bojazni pred kozmologijom, u koju su je natjerali stari gnostici sa nekim kozmičkim procesima. Njihova središnja tajna otkupljenja kao i uopće kršćanska ideja o Bogu i čovjeku prolazi u ništa. Od tada je kozmologija sumnjiva. Iz bojazni da ona pobožanstveni svijet, dopušta svoje razbožanstvenjenje. S time što je crkva odvukla kozmičke misterije špekulaciji kršćanskog duha, izlučila je kozmos iz pozitivne znanosti, prirodnih nauka i duha materijalizma. Osjećaj za kozmos koji je u srednjem

vijeku bio dosta živ, u novije vrijeme je nestao. Radi toga bolno je tugovao Teodor Haecker u jednoj raspravi u »Hochlandu.« Tugovao je radi toga, što moderan čovjek traži da popravi taj grijeh proti velike, bogato-tajinstvene majke prirode, orgijskim kultom života, jednom brutalnom, neprijateljskom kozmičkom mistikom. Berdjajew zato smatra odgovornim direktan agnosticizam crkve. Danas u njezinom kozmičkom djelokrugu divljaju okultisti, kozmozofi, antropozofi, na način jednog Rudolfa Steinera. Smisao je i žuđena želja »Sofiotike« da ispuni ovaj koban manjak u kozmološkoj špekulaciji kršćanstva i da sredi tu poganskú raspuštenost.

Zapadnjak imade čudan osjećaj u prvom početku, jer misli da to sve lebdi samo u zraku. Ali to nije tako, jer se bez jakih razloga ne bi toliko napinjali i ustrajno radili oko nauke o božanskoj mudrosti tako odlični mislioci kao Solovjew, Bulgakow i Florenski. Nitko to neće zanijekati da ova nauka božanske mudrosti ima osim ikonografske i skripturalne baze svoj psihološki izvor u prvom redu u posebnom i jedva da ga se može definirati Božjem i svjetskom osjećaju istočno-kršćnskog duha. Iljinova tvrdnja ne može se osporiti da je »problem božanske mudrosti skopčan sa teološko-filozofskim podavanjem smisla u čijoj ontološkoj nadsvjetovnoj i predsvjetovnoj bitnosti je povezan pravoslavni ruski elemenat sopstvenog proživljavanja Božjega snošaja prema stvorenju.« Doduše, to je njegovo specijalno razumijevanje božanske mudrosti (Sofije). Ne smiju zaboraviti malobrojni ali oduševljeni zapadni pristaše da je sva »nauka o božanskoj mudrosti« u sebi najprije samo problem, a nikakovo riješenje problema. Ali zašto da mi budemo »ruskiji,« nego što su Rusi? Berdjajew ne samo da apstraktno cijeni nauku o božanskoj mudrosti, nego je on i sam njezin obožavatelj. Mističnost božanske mudrosti u njegovom načinu mišljenja dolazi kao neka sferna glazba iz daljina tiho, pridušeno, zauzdano. Kada ona u jednom allegro con brio osvoji isključivo vodstvo, onda možeš lako razabrati pravu harmoniju kršćanskog svjetovnog nazora. Za njega je nauka o božanskoj mudrosti nekada samo kao

neki poduzimajući pokušaj rusko-religioznog duha da se kozmologija rehabilitira u kršćanstvu. Pokušaj da se nanovo oživi pozitivističko zakržljala kršćanska svijest za jedno sveopće, doslovno poimanje svih vjerskih tajna, te da se ne poimaju dogme samo moralistički, sakramenti samo psihološki i socijalno, crkvu da se ne smatra samo kao neku funkciju religioznog društva, samo kao neku organiziranu vjersku družbu. Nauka o božanskoj mudrosti je *jedna između izrazitih forma kršćanskog platonizma.* O tome se radi da se platonska nauka o idejnom svijetu, o svjetskoj duši, da se platonski realizam opet udomaći u kršćanskoj svijesti »za opreku nominalističkoj degeneraciji kršćanstva.« K ovom cilju teži i Berdjajew, ali put ruskih obožavalaca nauke božanske mudrosti do ovog cilja dolazi preblizu panteističkih grebena. Veseli nas da je Berdjajew iza »Smisla stvaranja« u kojoj je punim jedrima plovio kraj tih grebena, naučio opreznosti. »Prijeti ipak ozbiljna bojazan da nauka o božanskoj mudrosti poprima oblike u kojoj će nestati problem čovjeka u problemu kozmosa. Sloboda i tvarni aktivitet nestaje u sofiotskom smjeru. Centralni religijski problem božanske mudrosti i kozmosa. Nauka o božanskoj mudrosti mora biti povezana sa antropološkim problemom.« (Str. 345).

Antropološki problem je upravo radno polje Berdjajewljeve gnoze. Dok su Bulgakov i Florenski postavili u žarište svoga stvaranja temu o božanskoj mudrosti; dok Solovjew pokušava strogo spojiti uz veliki napor spekulacije motive božanske mudrosti sa motivima antropološkim, dotle se Berdjajew posvema koncetrirao na antropologiju. Ne na prirodoznanstvenu nego na metafizičku. Ako tko sada i malo shvaća narav ruske gnoze, neće se čuditi kada se kaže, da je Berdjajew do sada nadmašio sve zapadne pokušaje jedne metafizičke, religijske antropologije. On brani i zastupa smione teze apsolutnog antropocentrizma. »Čovječji neograničeni duh prisvaja si apsolutni, nadnaravni antropocentrizam. On upoznaje sebe kao apsolutnu središnju točku, ne jednog planetnog sistema, nego čitavog bistvovanja, svih zamisli svega svijeta.« (Iz »Smisao stvaranja.«) Što to

znači? Čovjek po svojoj naravi nema u sebi samo nešto stvorenog i čovječjeg, nego ima nešto i kristološkog. On ima kristološku narav i nešto, tako reći, sličnosti Kristove. Ova sličnost Kristova nije čovjeku bila dana u aktu stvaranja, tako da bi mu bila utisnuta u njegovu narav i da bi mu bila podijeljena kao neki poseban dar za spasenje. Ne, ova sličnost bitno pripada njemu, jer čovjek u svojoj biti pripada Kristu. Krist je vječni Bogočovjek. Za nas zapadnjake riječ Bogočovjek znači kao neka povjesna ideja. Za nas Bogočovjek Isus počinje da postoji od Inkarnacije. Za rusku gnozu je Logos, druga osoba presvetog Trojstva, isto tako od vječnosti Bogočovjek Krist. Krist je dakle apsolutno čovjek. Postoji apsolutni čovjek koji se zove Krist. Čovječja narav postoji od vijeka u vječnom Bogočovjeku. Ovo upravo čini ono *Kristološko* u stvorenoj čovječjoj naravi. Upravo uslijed ove vječne, apsolutne, od svake vremenite sudbine nezavisne pripadnosti čovječje naravi prema božanskoj u osobi Kristovoj, uzvisuje Berdjajew čovjeka do apsolutne središnje točke kozmosa, on proklamira apsolutni antropocentrizam. Ovaj pojam je samo filozofski izraz za religioznu fundamentalnu ideju Bogočovještva.

Svatko može iz dosadašnjeg razlaganja jasno vidjeti da se ova ideja Bogočovještva ne slaže sa oficijelnom crkvenom idejom ovoga misterija. Bogočovještvo ruske gnoze ima dva smjera. Čovještvo Kristovo odgovara u strogom smislu božanstvenosti čovjeka i bez ovog posljednjeg se historijsko utjelovljenje Kristovo ne može pomisliti. Zapadno kršćansko razumijevanje božanstvenosti kod čovjeka dolazi do izražaja u onoj poznatoj riječi crkvenih otaca: Krist je postao čovjekom, da čovjek postane Bog. Ali to je zapravo transcedentna božanstvenost dana milošću i čovječjoj naravi je nekako strana, dočim je u ruskoj gnozi pojam božanstvenosti ontologičan i nije utisnut u čovječju narav tek u vremenu. Ovaj ontološki pojam božanstvenosti čovjeka je za platonsko usmjereno rusko mišljenje primarni uvjet pod kojim je jedino moguć historijski proces kristijaniziranja, to jest spasenja, preobraženja i pobožan-

stvenja čovječje naravi. Što već ne postoji od vječnosti, ne će biti također ni u vremenu. Točno u ovom platonskom duhu traži Solovjew preegzistentnog »vječnog čovjeka.« Berdjajew se stoga uvijek držao općenitog kršćanskog, nepobitnog misterija Bogočovještva, samo da ne komplicira svoju gnozu više nego je i potrebno. On nije nastojao, kao Solovjew, za nekim logičkim, sistematskim razlaganjem gnostički shvaćenog Bogočovještva; on pokušava da ga dokaže više puta kao prvu i posljednju istinu života, kao jedinu i unutrašnju srž svih realnosti, jer ono osvjetljuje sve važne životne fenomene ovih tajna. Zaista proizlazi iz takvog stanovišta istražujuće misli jedan maksimum svjetovnog prosvijetljenja, onda je istina spoznajnog principa, naime, Bogočovještvo postalo jasno. To je bila ideja iz koje je on crpao građu za svoje povjesno — filozofsko djelo: »Smisao povijesti.« Već nešto prije »Smisao stvaranja« napominje religijski prafenomen Bogočovještva, kao veliku svjetsko-historijsku snažnu ideju sa stanovišta kulturno-kritičkog. On promatra zatim sva ljudska kulturna područja u velikoj krizi; on je vidio kako je u filozofiji, znanosti i umjetnosti, te od teške, od kršćanstva još ne riješene, problematike plemena, braka i obitelji, usplamtjela vatrena jedna požuda za duhovnom slobodom, za oslobođenjem od »trica ovog svijeta.« Berdjajew je utvrdio da postoji jedna silna čežnja za pravim dubokim životom duhovnosti; zatim, nemogućnost da se na principima čistoga humanizma izvojšti pravi život; osim toga je utvrdio jednu pozitivnu spoznaju, da ovo novo bistvovanje — ne radi se o kulturi, nego oko »religijskog preobraženja života« — nije sputano jednim prirodnim kozmičkim kauzalitetom, nego da bi sve to mogla doseći samo jedna neograničena, stvoriteljska čovječja narav. Kratko rečeno: posljednji smisao stvaranja teži za jednim dubokim stvaralaštvom, koje se suponira kao ontološki izvorni temelj božanstvenosti kod čovjeka. Berdjajew u »Smislu stvaranja«, neće zapravo ništa drugo, nego da svečano objavi svima jedan novi vijek Bogočovještva i novo započeto religijsko preobraženje života. —

Bilo je prerano. Oluja koja nije prestala da drma temeljima čovječje zgrade života, nije se pokazala kao jedan novi Duhovski vjetar koji bi šumeći navijestio nastup svetog stvoriteljskog duha u svijetu. Vjerojatno da ovo razočaranje nije smelo Berdjajewa za nesigurnost metode koja hoće da donese dokaz istine za jednu tako precizno izrađenu ideju kao što je njegovo Bogočovještvo. U svojoj novoj knjizi toči on, tako reći, staro vino u nove mješine. Kad je on iznio stara uvjerenja na jedan tako novi, koncilijantan, razumljiv način, koji je svjestan poteškoće samog slijeda misli jednom zapadno-aristokratskom načinu mišljenja. Berdjajew neće da tuđe mišljenje obori sa jakim dokazima i tvrdnjama, nego on samo pokušava da tuđe uvjerenje dovede što bliže do razumijevanja. On uopće neće ništa da dokazuje, nego samo postavlja »probleme u obliku tvrdnja.« Postoji u kršćanstvu jedna sfera problematičnosti, kaže on u uvodu, i budući da on ovu problematičnost proživljuje kao neku strast, i to svoju strast, stoga se smatra pozvanim da što dublje prodre u kršćanska životna pitanja. Ne znači da bi on htio izrazivati neko krivovjerstvo ili raskol ili samo da »jednu jedinu riječ kaže proti svetosti crkve.« Problematika i apologija kršćanstva; tako glasi podnaslov knjige »Filozofija slobodnog duha.« Duh i narav; Simbol, mit i dogma; Objava, vjera i stupnjevi svijesti; sloboda duha; zlo i otkupljenje; Bog, čovjek, Bogočovjek; Mistika i duhovni život; teozofija i gnoza; duhovni razvitak i eshatološki problem; Crkva i svijet — to su primarni problemi koji su nikli u atmosferi istočnog kršćanstva, a koji su dosta važni za zapadno kršćanstvo, a na koje Berdjajew kao pravoslavni gnostik pokušava odgovoriti. Ova problematičnost će, tako reći, biti sama od sebe jedna viša, dublja apologija kršćanstva, koje se njemu, unatoč sve problematičnosti, otkriva kao neuklonjivi i neodoljivi misterij Bogočovještva. —

Novost ove knjige nije radi dubokih misli, nego radi elegancije i vještine kojom Berdjajew sugerira. *On utire put svojoj ideji Bogočovještva iz mistike.* Isto tako kao što se u Max-Schellerovoj katoličkoj periodi ne nalazi izraže-

no ono kršćansko temeljno proživljavanje ljubavi kod filozofa i teologa, nego kod *mistika.* Tako isto i Berdjajew tvrdi, da bi religijski fenomen za tajnu ljubavi Bogo-čovječanskog odnošaja mogao naći razjašnjenje jedino kod mistika. Svi sistemi kršćanske teologije mogu zahvaliti baštini grčke filozofije i to zato što se može jedan religijski pojam shvatiti i konkretno izraziti. Ni Aristotel ni sam Platon sa svojim svijetom ideja nije prodro do jednog mističkog naziranja i proživljavanja božanskog života. Grčki način mišljenja je uvijek čitavu kršćansku teologiju zavodio da racionalizira originalno kršćansko proživljavanje praživota. Heretička udaljivanja od dogme bila su obična racionaliziranja. »Teološki teizam, koji je već zadržan u pojmu i koji spoljašnost i neko izvanbožansko bistvovanje stvorenja čini apsolutnim, je isto tako racionaliziranje božanskog misterija kao što je i panteizam koji identificira Stvoritelja i stvorenje.« Zato Berdjajew prijanja uz mistike. Njihov govor je odvažan, paradoksalan; on je doktrinalnoj teologiji pokora, jer istisnut u njene ukočene pojmove, vrlo se lako onda može dogoditi da se sveti mistički život pretvori u bezbožno krivovjerstvo. Dopusti li se misticima da njihova mistika bude mjesto teologije, onda se saznaje za onu religijsku tajnu, a ta je, da je odnošaj između Boga i čovjeka drama ljubavi. »U Bibliji je odnošaj između Boga i ljudi jedna »strastvena« drama, drama između Ljubitelja i ljubljenoga u kojoj ne proživljuje strasti srdžbe, žalosti, veselja samo čovjek nego također i Bog. Bog Abrahamov, Izakov, Jakobov je, za razliku od Boga jednog apsolutnog filozofa i teologa, antropomorfni Bog, koji se dade umoliti, i nije neumoljivi Bog. Pjesma nad pjesmama oduševljava mistike i to je dokaz strastvenosti mističke ljubavi, emocionalnog božanskog života. Kršćanskim je misticima otkrio unutrašnji život Božji i oni ne nalaze dosta riječi da mogu opisati unutrašnje proživljavanje u Bogu.« Za njih je religijski fenomen dvojak, koji obuhvata Boga i čovjeka. Katolički mistik Angelo Silezije ne boji se priznanja: »Ja znam da bez moga Boga ne bih mogao ni jedan čas živjeti.« Za jednog Paskala je Krist zaboravljeni i vječno trpeći Bog, kojega ljudi ne razumiju i neće razumjeti sve do konca svijeta. Za Leona Bloya je Bog *vječni prosjak čovječje ljuba-*

vi. Berdjajew bi se ovako mogao prizvati na sve katoličke svece. Osobito euharistijska mistika predmijeva za sebe jedan efektivni, emocionalni život Božji, koji je kao sam po sebi razumljiv, a koji kako Berdjajew sa Paskalom kaže, ne raspravlja sa Bogom filozofa, nego sa Bogom Abrahamovim, Bogom Isusa Krista, sa samim Bogočovještvom, koje je između Betlehema i Golgote *pretrpjelo veliku tragediju ljubavi*. Sada za Berdjajewa ova drama ljubavi nije samo časovita, nego je vječna i ima svoj korijen u »krilu« Trojednoga Boga. Ovo slijedeće može filozofski i loše zvučati. »Svi su veliki kršćanski mistici, bez razlike vjeroispovjedanja, naučavali da se u vječnosti, u dubini duhovnog svijeta izvršuje jedan božanski proces u odnošaju između Boga i čovjeka, koji ima svoj izvor rođenja Boga u čovjeka i rođenja čovjeka u Boga. Ovdje se zbiva susretaj između Ljubitelja i ljubljenoga.« (str. 230). Ako se teolozi već hoće sablazniti unošenjem nekog »gibanja« u Boga — jer ništa drugo, zaista, i nije njegova vječna ljubav nego njegov osjećaj prema čovjeku — onda bi dosljedno morali kritizirati svoju vlastitu teoriju otkupljenja. Srdžba Božja koju ublažuje žrtva Kristova je isto tako neko »gibanje«, kao što je i ljubav. Uvredu Božju zadovoljuje umirući Krist, pretpostavivši antropomorfistički afektivnu ljubav u Bogu, tako reći kao neku psihologiju Boga. I uprav bi se sa ovom konkretnom psihologijom Boga, a ne sa apstraktnom metafizikom moralo više baviti. I da ovo čisto racionalno mišljenje filozofije i teologije ne daje nikakvu pravu spoznaju Boga, to Berdjajew pokušava dokazati u svojim izvodima o »Simbolu, mitu i dogmi.« Beskonačni život Božji, posljednja znanost božanskoga je neka »mitologija bez filozofije« i samo će se ponešto dokučiti sa mističkim, Bogom sjedinjenim duhovnim iskustvom. Racionalno mišljenje služi čovjeku jedino za orijentaciju na ovom svijetu; to stoji i ostaje samo relativno i ako se reflektira na apsolutne mističke činjenice kršćanstva. Do neiscrpive, nestvorene božanske realnosti dopire se samo simboličkom spoznajom, mističkim proživljavanjem, ukratko, moguće je doprijeti samo onom gnozom koja je čovjeku Kristovim umom rasvijetljena. —

Nemoguće je, da se pozabavimo samo jednim temama ove gnoze. Koliko se na prvi pogled čini da su disparatne, toliko se otkrivaju pred jednim dubljim posmatranjem Geniju platonskih tradicija istočnog kršćanstva, da su tijesno i organski prirasle sa centralnom idejom Bogočovještva. Kod razvijanja ove problematike nije stalo Berdjajewu toliko do jednog definitivnog riješenja, koliko mu je stalo da dokaže da se to mora i smije pokušati u smislu »Filozofije slobodnog duha.« *U prvom redu on se bori za priznavanje svoje gnoze, pravoslavne gnoze, kao jedne genuine kršćanske filozofije.* On se za tu svoju stvar strastveno zalaže, i nije u nju samo osvjedočen, nego ju temeljito i poznaje. On pripada onim Rusima za koje ne dolazi u obzir nikakova juridička, nego samo neka moralna unija sa Rimom u duhu kršćanske ljubavi. A ona je čak i iluzorna, kada svoje pokušaje sopstvenog istočnog kršćanstva izmišlja u istočnom duhu i poriče pravo kršćanske egzistencije. Posvema pravo i diplomatski što se tiče unije primjećuje Maritain, Messis, Moenius, da *Evropa nije vjera, zapadna kultura da nije rimska crkva, a tomizam da nije katolicizam.* Ali zar postaje za svaki mistički red ova temeljna istina nevaljala, ako se tomizam kao »najrazvijenija i najpotpunija forma kršćanskog mišljenja«, proglasi sposobnim da »spasi baštinu istoka i da pomiri obe pole svijeta?« A zar je to zaista istina da upravo tomizam igra važnu ulogu u spasenju kršćanskog Orijenta i u kristijaniziranju poganskog Orijenta? Katolički poznavaoci Orijenta zastupaju drugo mišljenje. Aufhauser, koji je točno proučio misijsku misao za praktičnu djelatnost kod orijentalnih kršćanskih sekta« (»West-östlicher Weg«, br. 3—4 1930 g.) zauzima prema istočnom kršćanstvu stav veoma kritičan i trijezan. On nalazi da je zapravo istočno-kršćanska mistička teologija zato pozvana da pripoji kršćanstvu mističko-intuitivnu dušu bližnje Azije. Napokon se ne smije zaboraviti da ruska mistika nije samo istočna, nego također i *kršćanska.* Ako se u ruskoj mistici — govor je samo o kršćanskoj — nalazi azijatizma, to sigurno nije takav da potkopava principe kršćanskog humaniteta. Ima, doduše, mnogo grčkog elementa, isto tako kao što ga ima i u tomizmu, samo s tom razlikom što je ovdje Platonov smjer, a u tomizmu

Aristotelov. Što se tiče kršćanskog humaniteta, mora se reći, da je mali broj pisaca shvatio ovu temu sa svom ozbiljnošću svog zamašitog značenja za naše vrijeme i nije ju ni jedan obradio u svojoj suštini kao što ju je obradio Berdjajew. Evo nam »Smisao povijesti« i »Novo srednjovjekovje.« Kršćanski radikalizam s kojim je Berdjajew raskrinkao novovjeki humanizam kao »modernu herezu«, nije nadmašen ni od integralnog tomiste Maritaina u njegovoj knjizi »Antimodernizam.« Razlika između ove dvojice je u tome, što Berdjajew drži da je za uništenje ove krize nužna latentna energija istočno-kršćanske religioznosti. Ruskoj gnozi je zapravo svrha da razriješi ovu energiju u kršćanskoj svijesti. Po mišljenju Berdjajewa je proces sekulariziranja bojovne energije zapada stvorio samo neku humanističku, antikršćansku i gotovo danas antičovječnu kulturu. Zato danas nije nužno neko očuvanje i spasenje religioznog blaga koje je do danas još sačuvano, nego je potrebna jedna stvaralačka religiozna reakcija proti poganstva. Religiozno stvaralaštvo! Potrebno je danas rekristijeniziranje svih stvarajućih sila po jednoj, novoj kršćanskoj metodi, po otkrivanju preveć dugo sakrite Kristove naravi u čovjeku! Ljudima, koji danas žive potpuno bezbožnički, te koji su pali u naravni humanizam, mora se reći sva istina i treba ih navesti u bogočovječji misterij ljudskog praizvora povijesti i sudbine. Tek onda zapažaju, ako ne žive kršćanskim životom i ako nisu potpuno Kristovi da onda uopće pravo ni ne žive. Onda tek zapažaju da pakao počima tamo gdje Krist prestaje, jer čovječji život nema nikakvog smisla ni opravdanja nego u Kristovom vječitom Bogočovještvu. Onda tek zapažaju, da nebo počinje već na ovom svijetu, ako su u svom srcu shvatili da su oni sa nebrojenim mnoštvom ljudi koji lutaju na ovom svijetu dionici u srcu vječnog Bogočovjeka. Corpus Christi mysticum u metafizičkom smislu jesu čovjek i svijet, a Corpus Christi mysticum mora prodrijeti i na periferiju vremenitosti. To je svjetsko-povjesna zadaća čovječanstva, a druge uopće nema. Čovjek bi se mogao zaista silno oduševiti ako bi meditirao neke Berdjajewljeve misli. Čovjek se pita nije li to moralo biti providencijalno napisano kao duboki istočno-kršćanski komentar jednom zapadno-kršćanskom, od pape

proklamiranom Kristovom kraljevstvu. Da, katoličkoj i uopće jednoj univerzalnoj kršćanskoj akciji. Mi dobro vidimo, da akcija koju poduzima Berdjajew i koja je kao neka reakcija proti pravoslavnog kvietizma, ide sasvim drugim putem nego što ide *katolička akcija.* On ne ide putem organizacije i socijalnim karitasom, a ovim kršćanski zapad misli naprije doći na kraj kaosu Antikrista. On ide pravim istočnim putem kontemplativnog udubljivanja u Kristovu tajnu svijeta. On stupa putem za proširenje i produbljenje kršćanske svijesti kod ljudi, tako reći putem mističke revolucije. Čini nam se, da on obavlja neke duhovne vježbe. prije akcije za samu kršćansku akciju. Njegovi veliki ciljevi jesu i naši: Kristovim očima promatrati čovjeka i svijet u vječnoj, prvotnoj i konačnoj viziji i sa svim promatranjem uskladiti duhovne, socijalne i gospodarske prilike. —

Zar je ovo apologija Berdjajewa, tog okorjelog sizmatika? Ne to, ... ali je ovo možda skromna, žali Bože, nedostatna apologija za Berdjajewa, tog kršćanskog gnostika: ***Premda se njegova gnoza ne može u pojedinostima složiti sa katoličkim osjećajem,*** ali nas ipak ne smije ništa priječiti da mu priznamo njegovu borbu za pravo jedne kršćanske, specijalno, istočnokršćanske gnoze. Kao što nije crkva ni Solovjewoj nauci uskratila svoju naklonost, premda i njegova nauka sa samim priznavanjem papinog primata nije izgubila izraziti karakter istočno-kršćanske gnoze. Strogim zastupnicima zapadno-kršćanskog svjetovnog nazora, koji je došao do izražaja u tomizmu, znači ova gnoza drzak projekat još nezgotovljenog istočno-kršćanskog svjetovnog nazora, koji tek sam sebe traži i ispituje. Mnogim drugima koji su izraziti rimokatolici, zapadnjaci, pruža istočnokršćanska mudrost duboko duševno obogaćenje. Ona udara u one tajnovite, kozmičke zvukove, koji se na kršćanskom zapadu rjeđe čuju. Mi govorimo puno o besmrtnosti duše, ali vrlo malo o uskrsnuću tijela. A gdje i kada čujemo propovijedi u kojima se pokazuje grijeh i spasenje u svom kozmičkom karakteru, u kojima paulinski uzdisaj čitavoga stvorenja nije samo riječ, nego se podrazumijeva kao po-

sljedica jedne predavne duhovne svjetske katastrofe koja se popravlja samo uskrsnućem Kristovim?

No ovo pitanje je sigurno odveć retorsko. Sada sve češće nailazimo na pokušaje da se čitav kozmos, a ne samo čovječja sudbina usidri i ukorjeni u Kristu, spasu svijeta, sve da se poima u Njemu i da se sve spasava od Njega. Oštra dioba naravnog i nadnaravnog, koju su izradili protureformatorski teolozi, ne pokazuje se nama danas u novoj duhovnoj situaciji toliko potrebna kao što je danas potrebno ontološko duboko prodiranje naravnog u sve grane čovječjeg života. »Naravno činiti nadnaravnim«, je danas po teologu Alojziju Mageru »temeljna zapovijed katoličkog kulturnog rada.« Nije nikakav slučaj da je mistika sv. Bonaventure na mnoge djelovala kao neko »otkrivenje«, a koju je tek sada otkrio i učinio pristupačnom širim krugovima Stjepan Gilson. Ovdje stoji jedan svetac nasuprot drugome, jer mu ovaj previše skraćuje promjer akcije nadnaravnog. Toma oštro dijeli oba područja — zato je bio od prvog dana moderan, kaže Gilson — a Bonaventura dopušta da se ova dva područja poklapaju. Za Tomu je nadnaravno ono, čija se bitnost nalazi baš u tome, da ne može ono dospjeti u područje iskustva. Po Bonaventuri pak, ne možeš nikada proći, a da se na to ne osvrneš. Naravno bez nadnaravnog je nepotpuno, jer se narav u svojoj zadnjoj biti može shvatiti tek time što simbolički smjera u nadnaravno. Narav je samo »nadpriroda koja sama sebe nije svijesna«, i nadnaravno postaje« van potisnuto iskustvo i od vremena do vremena samo zamračena narav.«

Berdjajew kaže ovo isto. Po Gilsonu je Bonaventurina filozofija proizlazila iz proživljavanja duše kojoj su bili vječni izvori mistika. « Berdjajew poznaje Bonaventurinu filozofiju iz Gilsonove knjige i poziva se na nju sa zadovoljstvom i ushićenjem, jer da ruska gnoza u temelju i nije ništa drugo, nego što je i mistika katoličkog sveca tj. »ilumínizam.« Ako tako dokazuje jedan odličan poznavalac srednjovjekovne duhovnosti, kao što je Gilson, da Bonaventu-

rina nauka predstavlja jedan zaista zaokružen, tomizmu jednako ravan sistem, u kojem je augustinska duhovna struja našla svoju najvišu točku i kršćanska mistika svoj uopće do sada grandiozan misaoni izraz. Tako se onda može razumjeti kao neka potražnja ruske gnoze, da ona u filozofiji čitavog kršćanstva uzdrži svoje mjesto kao istočnokršćansko tumačenje života pored ostalih kršćanskih svjetovnih nazora. Istina koja je utvrdila sve duhovne granice i koja se vječno prelijeva tako je bogata, kršćanska životna materija je tako nepregledno velika i silna da se čovječanstvu otkriva samo sukcesivno i u mnoštvu svjetskih slika i misaonih tipova. —

KULTURNI POGLEDI

Stogodišnjica smrti O. Fra Andrije Dorotića: 4. IX. 1837 — 4. IX. 1937. — (Le 100-anniversaire de la mort du P. André Dorotić: 4. IX. 1837 — 4. IX. 1937). — Na 4. septembra ove godine navršuje se 100 godina, da je umro O. Andrija Dorotić. On je u svoje vrijeme bio jedna od istaknutijih ličnosti ne samo u franjevačkoj Provinciji Presv. Otkupitelja, već i u Dalmaciji uopće. Zato »Nova Revija«, koju izdaje ona ista redovnička zadruga, kojoj je i Fra Andrija pripadao, smatra svojom dužnošću sjetiti ga se prigodom stogodišnjice njegove smrti.

Fra Andrija se je rodio 4 oktobra 1761 u Sumartinu na Braču. Krsno ime mu je bilo Stjepan, a kada je stupio u franjevački Red, uzeo je ime Fra Andrija iz počasti prema svojemu ujcu, majčinu bratu, ex-provincijalu Fra Andriji Staničiću. Učio je g. 1774—1783 u franjevačkom samostanu u Makarskoj, 4 juna 1783 obukao je redovničko odijelo i stupio u novicijat u Visovcu, a isti dan dojduće godine 4-VI-1784 položio je redovničke zavjete. Odmah zatim poslat je u Ferraru u Italiji na daljnje nauke, gdje je g. 1785 ređen za svećenika.

Kao što je vrhovna uprava Reda druge vrijedne franjevce iz naših krajeva zadržavala u Italiji povjeravajući im katedre na tamošnjim učilištima, tako je bilo i sa Fra Andrijom. Najprije mu povjeriše katedru filozofije u Perugii, a zatim teologije u Ara Coeli u Rimu. Kroz to je počela i Francuska revolucija, čiji valovi naskoro zahvatiše i Rim. Fra Andrija je prisiljen, da se povuče u Mletke. G. 1797 pada mletačka republika i Fra Andrija se vraća u domovinu.

Život Fra Andrijin u Italiji bio je tih; uz svoje redovničke dužnosti bavio se samo naukom. Uz predavanja, koja je držao svojim đacima u školi, i propovijedi, koje je držao vjernicima u crkvi, pogdjekoja intervencija kod rimskih Kongregacija, u interesu svoje redovničke zadruge, to je sve, što znamo o njegovoj tamošnjoj djelatnosti. Naprotiv, čim je stupio na domaće tlo, on razvija zamjernu djelatnost, koli u životu svoje redovničke zadruge, toli u javnom životu svojega naroda.

On je već u Mlecima tiskao svoje »Proglašenje Narodu Dalmatinskomu«, sobom donio, i odmah bacio među narod, da ga odvrati od »Čifuta i Jakobina«. Pod ovima je razumijevao novu demokratsku vladu, koju je revolucija, kada je srušila dužda, na njegovo mjesto postavila. Neposredno zatim uoblašćen od svog provincijala Fra Paškala Sekule hiti u Beč, i Franji II ponudi Dalmaciju i moli ga, da je sjedini s hrvatskim zemljama pod krunom sv. Stjepana. Kada je to obavio, pak sve do g. 1806 on se u javni život više ne miješa, ali je zato najistaknutija ličnost među svojom redovničkom braćom i marni posrednik između njih i austrijskih vlasti.

Međutim Napoleonova pobjeda kod Austerlitza i mir u Požunu 26-XII-1805 učiniše kraj austrijskoj vlasti u Dalmaciji i dovedoše omražene Francuze. Njihov dolazak zatekao je i Fra Andriju kao provincijala na čelu svoje redovničke Provincije. Naravski, nova je vlada odmah bila obaviještena o Fra Andriji i njegovu dosadašnjem djelovanju, ali je imala razloga, da se pričinja kao da za ništa ne zna. Također i on, makar se u ničem nije bio promijenio, računao je s činjenicom: tu su, i držao se je lojalno. Ali o kakovu povjerenju bilo s jedne bilo s druge strane nije moglo biti govora. Zato je došlo što je moralo doći. Fra Andrija se je opro, kada mu je Generalni Provídur Dandolo predao jednu knjižicu za puk, da je prevede na hrvatski jezik, a opro se je, jer ju je smatrao neispravnom s vjerskog gledišta. Dandolo će kušati da izrabi ovu prigodu kako bi se riješio nepoćudna fratra.

Na 11-XI-1806 Fra Andrija je imao po Dandolovu nalogu otputovati u Milan, tobože, jer je njegova prisutnost tamo bila potrebita radi nekih posala, koji se tiču njegove redovničke Provincije. Fra Andrija je odmah prozreo Dandolovu namjeru: riješiti ga se pod svaki način. Stoga onog istog dana, pače valjda i istog sata, kada je u luci brod na njega čekao, pobježe iz Zadra u svojevoljno progonstvo, koje će trajati, dok i francuska vlada u Dalmaciji.

Naravski, Dandolo je bio ljut, jer ga je Fra Andrija nadmudrio. A imao je i biti za što ljut, jer odslije Francuzi neće imati u Dalmaciji žešćeg i poduzetnijeg neprijatelja od Fra Andrije. On sada očito i uz najveće pogibelji života radi za Austriju, i riječju i proglasima buni i onako razdraženi narod protiv Francuza, provaljuje g. 1809 s vojskom generala Kneževića u Dalmaciju. Nakon neuspjele provale francuski ga ratni sud osuđuje 3-III-1810 na smrt, ali on se spasava bijegom. Tumara od nemila do nedraga, uvijek progonjen nikada uhvaćen. Napokon 1814 Francuzi ostavljaju Dalmaciju, a Austrija je opet zaposijeda. Ko radosniji od Fra Andrije? Austrijska mu vlada priznaje zasluge, odlikuje ga zlatnom medaljom i godišnjom mirovinom od 1000 fl. 8-VII-1815 dobiva od Pija VII sekularizaciju. U blizini Sumartina, u samoći Vranratac, gdje se je prije progonjen od Francuza neko vrijeme krio, uređuje zaselak i tu se nastani, da u tišini baveći se poljskim poslom i knjigom provede svoj život. G. 1833 opet se bolestan od kamenca vraća u sumartinski samostan. Već je g. 1831 od svoje prištede osnovao Pobožnu Ustanovu na korist siromaha svog rodnog sela, a pred smrt vivae vocis oraculo sjeća se jednom svotom mjesne crkve, samostanu ostavlja svoje posoblje, biblioteku i glasovir, a ono baštine već je prije predao svojoj rodbini i umire 4-IX-1837.

Buran je bio život Fra Andrije Dorotića, jer je bilo burno i nesređeno doba kada je on živio. Iako ga ne možemo brojiti među veličine, ipak ga moramo priznati čovjekom, kakvih se svaki dan ne susreće. Po naravi je bio odlučit, junačkog srca, pogibelji ga nijesu strašile već na veću energiju poticale.

Po svojoj naobrazbi bio je također čovjek jačega kalibra, kako nam svjedoče njegovi u rukopisu sačuvani spisi. (Isp. Božitković: Fra

Andrija Dorotić, kao filozof i pravnik, matematik i fizik, Bogosl. Smotra, g. XIII, br. 1, 1925, str. 165 sl.) Da ga svjetski događaji ne rastaviše od knjige, valjda bismo danas u njemu gledali jednoga od naših naučenjaka. Ono malo što je tiskao, premalo je, a da ga takovim priznamo.

Kao redovnik i svećenik bio je pun vjere u Boga i Crkvu Njegovu, a kao takav i po svom uzgoju i po svom zvanju sljedbenik konservativnih načela. Naravna je dakle stvar da su ga strahote francuske revolucije, koja je rušila sve, što je njemu bilo drago i sveto, napunjale odvratnošću. On je ovoj odvratnosti dao oduška u svom »Proglašenju Narodu Dalmatinskomu«.

Njegova se odanost Austriji obično tim tumači, što ju je smatrao braniteljicom katoličke Crkve i kršćanskog poretka u tadašnjoj Evropi. Ja ovo mišljenje ne pobijam, ali držim nužnim jedno malo razjašnjenje.

Fra Andrija je znao za uzaludni put starca Pape Pija VI u Beč g. 1782, da odvrati cara-sakristana, Josipa II, od protucrkvenih i protukatoličkih zakona, koji su po njemu i dobili ime: jozefinski zakoni, jozefinizam... On je također iz blizine promatrao, jer je tada u Italiji bio, heretički i protukatolički rad Pistojske Sinode god. 1786. Iako je istina, da je ovu Sinodu sazvao i vodio biskup Scipio Ricci, ipak ostaje činjenicom, da je on radio po uputama i pod pokroviteljstvom Josipova brata Leopolda, Velikog Vojvode Toskanskoga, kasnije cara Leopolda II, oca onoga cara Franje, za koga je Fra Andrija toliko radio i žrtvovao se. Fra Andrija je sve ovo znao, a znao je i to, da jozefinski duh, kojim je habzburška država tada disala, nije nešto časovito, već sistem, koga je tvrdo držala i još dugo će se držati. Pa kad je sve to znao, onda se samo po sebi nameće pitanje, kako je on, onakav kakva ga poznamo, mogao se oduševljavati za takovim vladarima i takovim državama? Moglo bi se odgovoriti, eto zato, jer druge kombinacije nije uopće bilo. S jedne strane bila je revolucija, koja je prekinula s kršćanstvom i proglasila kult razuma, jednoj bludnici kao simbolu toga kulta tamjan palila na oltaru u crkvi Notre-Dame, a s druge strane bila Austrija, tada na čelu proturevolucionarnih sila, koja se je uza sav svoj jozefinizam, priznavala katoličkom državom. Ako je dakle u njoj gledao spas, to je sasma naravno.

Druga stvar, koja ga je gonila k Austriji, bila je više političke, nego li crkvene naravi, a to je: narodni ideal — ujedinjenje hrvatskoga naroda. Pače, on je ovdje s jednim hicem mislio uloviti dva zeca: sjediniti Dalmaciju s prekovelebitskim Hrvatima i izbjeći pritisku austrijskoga crkvenog jozefinizma i političkog apsolutizma. Uprav zato, on je već od početka tražio, da Franjo II zaposjedne Dalmaciju, ali ne kao car austrijski, nego kao kralj ugarski. Ukratko rečeno: on je sve radeći za austrijskog vladara, nastojao držati se u stanovitoj udaljenosti od Austrije...

Međutim, stvar je drukčije ispala nego li je on mislio. Dalmacija je ostala pod Austrijom. Jojefinski zakoni, — sasma protivno negoli g. 1797—1806 — i u Dalmaciji se od g. 1814 pak dalje primjenjuju sa svom strogošću. Čim je opazio koji vjetar puše, nekoć tako aktivni Fra Andrija, traži sekularizaciju, vrti se neko vrijeme oko Zagreba,

ostavlja javni život i povlači se kao pustinjak u Vranratac. On je poslije kao da ga više i nema. Kako da se ovo rastumači? — Da je ostao dalje u redu po svoj prilici on bi bio i opet izabran provincijalom, a to bi za nj značilo biti robom onih zakona, koje je u duši mrzio, ili doći u konflikt sa onim istim vlastima, za koje je do jučer tako zauzetno radio. Da mu ovo zadnje ne padne na pamet i Austrija se je sama pobrinula, jer ga je tobože nagradila, bolje rekuć, brnjicu mu stavila s ono 1000 fl. mirovine. —

Mimogred budi rečeno, ona ga je odslije uvijek pod okom držala. Pobožnu Ustanovu mogao je osnovati samo s njezinim dopustom. A kada je mrtvo mu tijelo iz sobe, u kojoj je umro, bilo izneseno, stavila je na vrata pečat, koji je tu ostao cijelu godinu dana.

Njegova je dakle sekularizacija bila samo sredstvo da izbjegne novim borbama, koje ničemu ne bi bile dovele, i način, kako da zakonitim putem prima ono mirovine, bez povrede redovničkih zavjeta. Redovnička Provincija ga je i dalje smatrala svojim, kao i on nju. Ni poslije njegove sekularizacije nigdje franjevci o njemu drukčije ne govore, nego kao o ex-provincijalu Fra Andriji. G. 1833 opet ga primaju u sumartinski samostan, da tu boluje dvoren od svojega sluge Ante Eldana sve do svoje smrti. Kada je umro, stavljaju njegovo ime u svoj nekrolog, što nijesu nikada učinili s nijednim rasfratricom. Pače i tadašnji provincijal O. Šimun Milinović među braćom, koja su pomrla za vrijeme njegova provincijalstva, bilježi: »Die 4 mensis Septembris 1837: In Conventu nostro S. Martini insulae Brachiensis obiit Adm. R. P. Andreas Dorotich, Exprovincialis, ex eodem loco a poenosissimo calculorum morbo — Sacramentis necessariis corroboratus, aetatis suae an. 76«.

Dr. G. Cvitanović

* * *

Komunistički bog: tvar ili sila? I. — Komunističko bezboštvo. — (L' athéisme communiste). — Komunistička nevjera, koja danas traži pod svaku cijenu da se oslobodi vjere u premudro, presveto i presavršeno Božje Biće, pozivlje se na svemogućstvo tvari i njezine sile. Bezbožni materijalizam imao bi da istisne pravu i zdravu misao o Bogu Stvoritelju. Da vidimo ima li ta bezbožna osnova ikakva temelja u znanosti i razumu.

2. — **Materija — tvar?** — Što mi danas shvaćamo pod riječi tvar? Ona je mnogoznačna. O materiji, o tvari govore i filozofi, koji proučavaju posljednje uzroke svijeta i svih svjetskih stvari bilo u organičkom, bilo u anorganičkom, bilo u duhovnom svijetu. Filozofija zna za materiju ili tvar smještenu, uobličenu u prostoru, u suprotnosti prema pojmu duhovnosti, koja se ne da smještati i uoblikovati kao kakva tvar (kamen, duša). Nitko pametan i razuman ne može s pravom da kaže, da je ovaka tvar stvoritelj svijeta i svemira. — Znamo i u geometriji za tvar, materiju, te je uzimljemo za jednu čest prostora sa trima dimenzijama ili protegama: duljinom, širinom i visinom. Sigurno, nitko nije vidio, da bi te dimenzije mogle da budu stvaraoci bilo kakve stvarnosti. Matematičari u algebri govore o tvari kao o postupku računanja sa slovima; ali ni takova vrst materije ili tvari nema ništa u sebi stvarajućega, nego

i takova vrst tvari, ako je uopće i dopušteno da je tako nazivamo, potpuno zavisi o matematičkim operacijama ljudskoga ruzuma. Pitanje materije i tvari zapravo spada na hemiju i na fiziku. Tu nalazimo tvar i materiju u njezinu krutom obliku. Vidimo je u tekućem stanju. Nalazimo je u raznim plinovitim oblicima. Nitko živ dosada nije otkrio niti je mogao otkriti stvarajuću moć ovake tvari, materije; a kada bi bila istina to, što materijalisti kažu, onda bi se ta stvarajuća moć materije morala na pozitivnom fizičkom području da pokaže. Ako se ne pokazuje, to je znak,. da su svi materijalistički snovi bez razloga i bez temelja.

3. — **Sila?** — Kao što je tvar i materija mnogoznačna, tako imamo mnogo značenja i o riječi: sila, energija, snaga, moć. Pače, i našu ljudsku volju — koja nema ništa zajedničko sa obično shvaćenom energijom — nazivljemo katkada silom. Kao što tvar ima svoje značenje u filozofiji i na području prirodnih znanosti, tako isto ima i energija, sila, svoje značenje. U Aristotelovoj filozofiji energija katkada označuje sami akt stvarnosti, stvarnost, oblik stvarnosti. U vezi sa ovakom silom, filozofski promatranom, dakako da ne može biti govora o njezinoj stvaralačkoj snazi, jer su ovi pojmovi tvorevina našega razuma, makar sa realnom podlogom u naravi samih stvari. — U naučno-prirodoznanstvenom svijetu pod riječi energija, sila razumijemo radnu sposobnost svakoga tijela, koju razvija pri svakoj promjeni svoga stanja. Tako možemo da razlikujemo, po obliku sile, energije, tako zvanu potencijalnu energiju ili energiju položaja; razlikujemo kinetičku, pokretnu silu; energiju topline; električnu i magnetičku silu; silu hemičku i silu svijetla (Energie der Strahlung). Fizičari govore i o slobodnoj energiji materije, koja se dade bez odbitka pretvoriti u električnu i magnetičku energiju. Nigdje na svijetu ne opažamo da se energija sama po sebi rađa ili da ona nešto nova stvara. U energetici vidimo, da su oblici svih navedenih sila uvijek u međusobnoj vezi. Prema tome i nerazumno je i neznanstveno govoriti o nekoj stvaralačkoj moći materije i njezine energije.

4. — **Materijalistička nemoć.** — Uostalom, to su kazali i najbolji moderni prirodoznanci kao što je na pr. njemački fiziolog Du Bois Reymond (1818—96). Učeni Nijemac veli, da materijalizam nije nikada znanstveno pokušao riješiti pitanja, koja su oduvijek zanimala ljudski duh, a ta su: odakle je materija — tvar; odakle joj njezina sila; odakle kretnja kao i njezin pravac; odakle život, svijest, mišljenje i htijenje? Na takova pitanja materijalizam nije nikada odgovorio, niti će ikada odgovoriti.

Mi praktično znamo šta je tvar: po sebi jedno najneodređenije biće. Nepokretljivo, ako ga netko drugi ne pokrene. Ravnodušno i prema položaju i prema radu, koji će na zapovijed ili poticaj drugoga da obavi. Tvar je i djeljiva, te je možeš spajati i rastavljati po miloj volji. Kome je ikada moglo — pametnu i moralno zdravu čovjeku — pasti na pamet, da najneodređenijem i najnemoćnijem i najpasivnijem biću pripiše neka božanska svojstva stvaranja i uređivanja svijeta?!

Poznato je kako se i današnji materijalisti prizivlju na neke tobožnje sile, koje svojim raznovrsnim radom — dinamičkim i atomističkim —

uređuju vas ovaj svemir i sve što je na njemu. Ali, što zapravo sva ta njihova prizivanja stvarno znače? Poganski mudrac Ciceron rekao je davno u svom djelu: De natura deorum II 37: »Ako su slučajni spojevi atoma stvorili vas ovaj krasni svemir, meni je čisto čudno, kako to da ne vidimo i danas, gdje ti tobože premudri i presavršeni atomi nijesu sagradili barem jedan hram ili jedna gradska vrata, a sve se građevine dadu mnogo lakše izvesti negoli svemir i sve što je na njemu.« — Poznati francuski filozof i diplomat J. De Maistre kazao je: »Tko govori o tvarnom uzroku svijeta, ludo govori, jer ga on nema. Djelatnost se tvari očituje samo u njezinu pokretu. Ona se sama od sebe ne može da pokrene. Prvo je pokretač, pa onda stvar pokrenuta; prije je vođa nego onaj koga vodi; tako ni tvar ništa ne može bez onoga koji je pokreće«.

Značajno je što i ljudi čiste znanosti misle o materijalizmu i kao znanstvenom i kao filozofskom sustavu. Glasoviti njemački fizičar Herman v. Helmholz (1821—94) pišući svom ocu veli: »Čini mi se iz Tvog pisma da sumnjaš, da bih ja mogao biti pristaša šupljih fraza Vogta i Moleschota. Ne treba Ti se bojati. Pače, najodlučnije prosvjedujem, ako ih Ti smatraš kao predstavnike znanstvenog proučavanja prirode. Nijedan od te dvojice sa svojim znanstvenim radom nije se stručnjacima nametnuo. Ti nemaš prava, kada kažeš, da je veći broj prirodoznanaca neprijatelj filozofije. Ja bih rekao radije, da su ravnodušni prema njoj, osobito radi pretjeranosti Hegelove i Schellingove filozofije.«

5. — **Vječnost i neuništivost materije i sile.** — Danas bi barem moralo da bude svakome jasno kako se materijalizam nabacuje najludim frazama: vječnost materije, vječnost sile, neizmjerni prostor, nebrojeni atomi itd. Neupućenim bi se moglo činiti da to nešto znači. Ali, kako materijalisti znaju i odakle znaju, dok na temelju samih prorodnih činjenica nitko drugi ne može znati, da je svijet vječan, da su materija i sila i kretnja vječne! — Ne samo to, nego se baš iz fizičkog svijeta dade sasvim sigurno zaključiti (zakon entropije) da je svijet baš u vremenu stvoren. Vrijeme, trajanje, broj ne mijenja narav tvari ni njezine sile. Kad one same po sebi ništa ne mogu da stvore, zar će im se onda narav promijeniti, ako kažemo da su vječne ili da ih je bezbroj! Tko danas što takova tvrdi, taj veli nešto, što se kosi i sa zdravim razumom kao i sa našim znanstvenim i običnim iskustvom.

Čitaocima komunističkih brošura sviđaju se nelogična i neznanstvena razlaganja V. Brozeka, (Razgovor o pojavama u prirodi, Zagreb 1936) koji materijalističku mudrost ovako u našem hrvatskom narodu hoće da prodaje: »Tim otkrićem — neuništivost materije — postalo je jasno, da je materija jedan neuništivi i nestvorivi (?!) realitet ovoga svijeta, osnovni nosilac svih pojava, te da u čitavoj prirodi nema nikakvog mističnog tajanstvenog stvaranja i uništavanja.« — Kada bi zaista i bile znanstvenim putem čisto dokazane hipoteze o neuništivosti materije i o konstantnosti svih fizičkih sila u svemiru, zar bi odatle slijedile onako nabačene i nesuvisle tvrdnje, kao što su Brozekove, da je materija nestvorivi realitet i da je ona osnovni nosilac svih pojava?!

Prije svega, o stvorivosti i nestvorivosti materije mogu da govore samo filozofi i teolozi; zato je čudno, s kojom se drskošću ljudi zalijeću i u tuđa područja, kada zato nemaju nužnih kvalifikacija. Kako se može danas pred kulturnim svijetom da kaže, da je materija osnovni nosilac svih pojava? Dakle bi ona bila nosilac i života, i svijesti, i ćudoreda, i znanosti, i umjetnosti, i društvenog poretka. Zaista su ovake tvrdnje u naše današnje tobože napredno doba dokaz i divljaštva i komunističke drskosti.

Dr. fra P. Grabić

* * *

Tekst staroga slavenskoga prijevoda Josipa Flavija o Isusu Hristu. (Le texte de l' ancienne version slave de Josephus Flavius sur la personne de Jésus Christ). — Eisler Robert štampao je učenu raspravu »Die slavische Übersetzung der Ἅλωσις τῆς Ἱερουσαλήμ des Flavius Josephus« u praškom časopisu »Byzantino-slavica« II/2 1930. Na kraju rasprave (str. 370—373) priložio je kritično obrađeni tekst Josipa Flavija u slavenskom prijevodu o osobi Isusa Hrista. Kršćanske umetke štampao je kursivom. Mi ćemo prevesti njegov tekst na hrvatski, a umetke naznačiti rastavljeno. Ispuštamo kritične tekstualne opaske radi ograničenosti dozvoljenog prostora tiska.

Josip Flavije pripadao je farizejskoj stranci, koja je bila najjača i najkivnija neprijateljica Isusa Hrista. Da je mogao kao takav nešto povoljno da napiše o njegovoj osobi, ozbiljni kritici uvijek su sumnjali. Origenu Josipov tekst o Hristu nije bio poznat, ali donosi ga Eusebije Cezarejski i u »Historia eccles.« (Migne, PG. 20, 116—117.) Kršćanski pisci priznavali su autentičnost izvještaja Josipa Flavija o Hristu, koji je priopćen u njegovom djelu »Antiquitates« XVIII. 3, 3. (Coloniae MDCXCI, str. 621—22). U XVI. stoljeću započeli su dvojiti kritici o izvornosti toga teksta. Ta sumnja povlači se sve do danas. Jedni kritici, koji su konservativni i oslanjaju se na Eusebija, tvrde, da je autentičan; drugi, na čelu sa Emilom Schürer-om,[1] niječu; treći, kao Felten[2], brane autentičnost teksta Josipova, samo kažu, da je mjestimice interpoliran sa strane kršćana kao n. pr. kad o njemu piše: »Ako li ga treba nazvati čovjekom«, ili: »On bijaše Mesija«, ili: »On im se pojavi trećeg dana živ«. Drže, da te riječi nije mogao da napiše Josip, jer on kao farizej nije vjerovao ni u božanstvo ni u mesijanstvo Hristovo.

Ako se promatra tekst sa strane kodikografije, možemo reći, da se on nalazi u svim starim kodeksima i rukopisima. Još time nije zajamčena njegova autentičnost, ali je osnovana. Upogled stila ne može se ništa predbaciti, da se ne izjednačuje sa Josipovim. Samo se ne pokriva s njegovim nazorima sadržaj izvještaja u navedenim izrekama. Odatle možemo da zaključimo, da je Josipov tekst o Hristu interpoliran od kršćanske ruke.

[1] Geschichte des jüdischen Volkes. Leipzig 1920. I. B., str. 548.

[2] Neutestamentliche Zeitgeschichte. Regensburg 1910. I. B., str. 617—618.

U dva stupca mi ćemo prevesti Josipov tekst o Isusu Hristu, kako se je sačuvao na grčkome u kritičnom izdanju Dindorf-a, Naber-a i Niese-a i na slavenskome Eisler-a.

U to vrijeme življaše Isus, pametan čovjek, ako li ga treba nazvati čovjekom. On naime bijaše tvorac čudesnih djela, učitelj ljudi, koji primaju s veseljem istinu, i mnoge Judejce privuče i druge nadošle iz helenizma. Ovaj bijaše Hrist. I Pilat ga dade na križ prikovati na prijavu naših prvaka; ne ostaviše ga ipak oni, koji su ga prije ljubili. Zatim on im se pojavi živeći nakon tri dana poslije nego božanski proroci bješe o njemu rekli ovo i hiljadu drugih čudesa. Još do danas postoji rod onih kojih ne dostaje, a koji se po njemu kršćani zovu.«

»II. § 174a. Tada se pojavi jedan muž, ako je dozvoljeno, da se nazove mužem. § 174b. Njegova priroda i obličje bijaše čovječje, § 174c. samo izgled ovaj više od čovjeka, / a njegova djela božanska /. On tvoraše čudesa divna / i jaka /. / Toga radi nemoguće mi je da ga imenujem čovjekom./ Opet, ako ja gledam na njegovu običnu prirodu, ja ga ne ću anđelom nazvati.

I sve tako mnogo on tvoraše nevidljivom snagom; djelovaše riječju i zapovijedi. § 174d. Jedni o njemu govorahu: »Naš prvi zakonodavalac ustao je od mrtvih i pokazao je mnogo čudesa i umijeća.« Drugi mišljahu, da ga je Bog poslao. § 174e. Ali on je stao u više stvari protiv zakona i subotu nije obdržavao po otačkom običaju. § 174f. Nije radio ništa besramna, ni pomoću ruku, nego je činio sve riječju. § 174g. I mnogo iz narodnih masa slijeđaše ga i pristajaše uz njegovu nauku. I mnogo se duhova uzgibalo, misleći, da se judejska plemena po njemu mogu osloboditi iz rimskih ruku. § 174h. Bijaše njegov običaj, da se više zadržava pred gradom na Maslinskom brdu. Odatle on je podjeljivao posvećenja narodu. I sakupljahu se kod njega 150 pristaša, a od naroda mnoštvo. I tu oni viđahu njegovu snagu, da sve kako hoće riječju izvršuje i svoje mu volje očitovahu, da u grad side i porazi rimske čete i Pilata i zagospodari nad nama, on nas ne preziraše. § 174i. A netom dalje o tome doznaše judejske vođe, sakupiše se s velikim svećenikom i rekoše: »Mi smo bez

snage i slabi, da se Rimljanima opremo. Pošto je strijela odapeta, što smo čuli, i mi ćemo bez muke biti, da od drugih nije čuo, i nama vlast će biti oduzeta i sami bit ćemo sasječeni, a djeca raspršena.« I oni pođoše i priopčiše / to / Pilatu. § 174k. I on posla i dovede više njih iz narodne mase. § 174l. I svakoga čudotvorca dovede k sebi, te iza kako je poveo o njemu istragu, tako zapozna: on je / dobročinac /, a ne / zločinac, / ni / buntovnik, / ni / pohlepnik za gospodstvom. § 174m. / I on ga otpusti, jer bješe ozdravio njegovu umirućeu ženu. I iza toga ode na obično mjesto, učini običajna djela. I tu se okupi ponovno više naroda oko njega, tako da je bio veličan svojim djelovanjem više nego svi naučnici u zakonu zbog toga bivaju ranjeni zavišću i dadoše Pilatu 30 talenata, da ga ubije. I on / ih / primi i dade im slobodu, da sami izvedu svoje volje. / § 174n. I oni ga uhvatiše i propeše protiv očinskog zakona.«

Berendts drži, da je ovaj slavenski prijevod Josipa Flavija nastao najkasnije u XIII stoljeću. Svakako, on je dosta jaki dokaz autentičnosti izvještaja Josipova o Isusu Hristu, iako ga je mjestimice interpolirala kršćanska ruka. S druge strane tekst slavenskoga prijevoda Josipa Flavija znamenit je stoga, što donosi drugi tekst Josipa Flavija, nego što se je sačuvao u kritičnom izdanju Dindorf-a, Naber-a i Niese-a. Forma posljednjeg teksta, koji je najkritičnije obradio i objelodanio Niese, pokriva se sa onom, koju je priopćio Eusebije Cezarejski u svojoj »Historia eccles.« Oba teksta mi smo uporedili. No ako sravnimo formu teksta Josipova o Hristu, koja se je sačuvala u slavenskom prijevodu sa onom današnjeg originalnog teksta Josipa Flavija na grčkome i kod Eusebija, opažamo, da je prevodilac Josipov na slavenskome imao tekst grčki neovisan i drukčiji od prije navedenih, stoga tekst slavenskog prijevoda Josipa Flavija zaslužuje posebnu pažnju i uživa zaseban historijski ugled, jer se osniva na posebnom tekstu Josipa Flavija. On dokazuje, da je izvještaj Josipov autentičan; samo mjestimice da je interpoliran kršćanskom ru.

kom. Na temelju toga mi ne usvajamo sud ni stanovište L. De Grandmaison-a, koji u istraživanju vankršćanskih izvora o životu Hristovu daje prednost teoriji, koja niječe autentičnost Josipova izvještaja o Hristu uopće.[3] Ako se Josipu Flaviju priznaje, da je istinit i autentičan njegov izvještaj o sv. Ivanu Krstitelju, preteči Isusovu, i o Jakovu Mlađemu, rodaku Hristovu, ne razumijemo, zašto treba radikalno poricati njegov izvještaj o Hristu? Istina je, Origen ga ne navodi u II stoljeću, ali odatle ne slijedi, da je neistinit izvještaj, koji donose gotovo svi grčki kodeksi djela Josipa Flavija, pak i najposlije slavenski prijevod. Ako ćemo se pozivati na historijski auktoritet, veći uživa Euzebije Cezarejski, koji je ex professo istraživao historijske izvore o Hristu i kršćanstvu. Mislimo, da prevelika skepsa vodi sve istraživaoce koji poriču svaku historijsku vrijednost izvještaju Josipa Flavija o Isusu Hristu.

Dr. Fr. Juraj Božitković

* * *

Dokazi zagrebačkih i beogradskih marksističkih bezbožaca gledani iz Moskve. — (Moscou sur les arguments contre l' existence de Dieu). — Naši zagrebački, beogradski i drugi marksistički časopisi gdje god mogu i ne mogu napadaju na vjeru u Boga. Dosta je za to pogledati jedan njihov časopis sreda, osim brošurica koje se od vremena do vremena pojave, a kojima je glavni cilj nastojati da pokolebaju vjeru u Boga kod neupućenih čitatelja.

No u svemu tomu vidi se samo bijes marksista i očaj što još nenađoše ni jedan dokaz koji bi im jamčio da Boga zbilja nema. Oni rade kao i noj pred lovcima: turi glavu u pijesak i drži da već nema lovaca. Tako i marksisti kriju se za ludu tvrdnju: Boga nema, a da je nijesu nikada i ničim ne samo dokazali nego ni uzdrmali. Tomu je dokaz i pokušaj moskovskih bezbožnika, koji, iza 20 godina bijesnoga divljanja proti Bogu i svemu Božjemu danas raspisuju nagradu od 25000 rubalja za najbolji dokaz da Boga nema! I to poslije nego su za 20 godina učinili bezbroj najokrutnijih zločina u svokomu pogledu uime nekakve vjere da Boga nema!

Moskovski kao i naši bezbošci u svojoj zaslijepljenosti zaboravljaju da su, kroz ovo nekoliko hiljada godina povijesti mnogi u raznim zgodama ustvrdili da Boga nema, ali da povijest ne zna za nijednoga koji bi to bio i dokazao. Ima ih koji su pokušali dokazati, ali nijedan nije uspio. Pače i oni koji su pokušavali, na kraju su se opet Bogu poklonlli (Nietasche). Sva povijest od početka dosada mogla bi im biti dobra pouka kada bi oni htjeli da primaju pouku, koja ruši njihove besmislene predrasude!

Međutim oni koji se polakomi za predloženom nagradom od 25000 rubalja ne će imati posve lak posao. Morati će dokazati, na pr. da je ovaj svijet postao sam od sebe, da je on ono nužno vječno biće koje je moralo uvijek postojati, pošto kada ne bi uvijek i nužno postojalo jedno biće ne bi ni danas ništa postojalo. Morati će dokazati i to da iz ništa može nastati nešto, što mu ne će biti lak posao! Onda će mu trebati do-

[3] Jésus Christ. Sa personne, son message, ses preuves. Paris MCMXXXI. Vol I., str. 8.

kazati da je i kako je materija nastala sama po sebi. Pa ako on reče, kao što su i drugi rekli, da je to bila u početku velika užarena kugla, morati će dokazati ko je užegao ovu kuglu. Ako reče da je ova kugla i materija bila u apsolutnom miru imati će dokazati ko ju je pokrenuo i stavio u ovo gibanje. Ako li reče da je gibanje nužno vezano sa materijom trebati će da opet dokaže zašto najveći dio materije oko nas miruje i zašto se miče tek onda kada je pokrenuta. Trebati će da pobije zakon inercije materije. Morati će dakle riješiti veliki problem kretanja u svijetu. I još tačnije, morati će riješiti svemirsko kretanje: odakle ovako složeno a ipak do skrajnosti tačno kretanje na pr. u našemu sunčanomu sustavu; zašto se zemlja tako tačno kreće oko sebe i opet oko sunca, i zašto se jednako tačno okreću svi ostali planeti u sunčanom sustavu. I zašto se isto tako do u tančine tačno okreću sva ostala nebeska tjelesa neka su fantastično velika i na milijarde kilometara jedno od drugoga udaljena. Ko je propisao svemu tomu take zakone da se na hiljade godina unaprijed može tačno u sekundu izračunati kada će na pr. biti pomrčina sunca ili mjeseca i gdje će biti koje nebesko tijelo! Hoće li taj sretnik, koji će pred sobom gledati 25000 rubalja usuditi se reći da to nijesu zakoni! A ako su zakoni gdje je Zakonodavaoc?

No time još nije ni načeo posao kako treba! Još su pred njim svi zakoni koji vladaju mineralnim, fizičkim, kemijskim, bilinskim i životinjskim carstvom. U ovim carstvima vladaju jednako sigurni, nepokolebivi, brojni zakoni kao i u svemiru. A gdje je Zakonodavaoc? I u svim ovim carstvima, sa vrh nebesa do sitne ljubice koja raste u potoku, u svakom pajedinom dijelu kao i u svemu zajedno vlada svrhovitost, svrsishodnost, finalitet. Sve je na tomu i tomu mjestu baš za to da postigne stalnu svrhu. Svemu su proviđena sredstva za to da se postigne stalni unaprijed određeni učinak. A što to znači? Morati će ovaj junak, da dobije 25000 rubalja, isključiti svemogućega i sveznajućega i predobroga Začetnika svega ovoga! Mislimo da će mu prije pasti na pamet kako je on, kao i ja, malešan i neznatan, pa makar on bio i u Moskvi, pred ovim velikim i neizmjernim mudrim Bićem!

No još to nije sve! Svijet otkada postoji vjerovao je u Boga i to sa spomenutih razloga. Ovomu junaku je dužnost da pokaže da to nije istina, ili da je vas svijet ludo vjerovao i danas vjeruje. — A onda će trebati da zađe malo u se, pa, ako je u njemu ostalo još nešto ljudskoga, trebati će da nam kaže odakle nutarnji glas koji nas i proti našoj želji i volji neizostavno kori i prijeti nam ako smo učinili zlo i koji nas hvali ako smo učinili dobro? Ko je taj koji nas tako suvereno kori i hvali? Hoće li on biti junak da pobije ono što je Kant, iako subjektivist, bio prisiljen priznati da nam nebo iznad nas i savjest u nama jednoglasno govore o Bogu! Bilo ih je koji su pokušavali zanijekati Boga koji nam ovim jezikom govori, ali svak Mu se je morao, milom ili silom, pokloniti. Hoće li tako učiniti i novi junak iz Moskve!

Ostaje mu još jedno područje, koje je opet tako veliko kao i sve što smo rekli. Ostaje mu da dokaže da Krist nije bio što je bio i da nije radio ono što je radio i da nije uskrsnuo od mrtvih kako je prorekao i da nije osnovao Crkvu i da je On sam ne štiti proti svim neprijate-

ljima po kojima bi je davno moralo nestati da nije Njega, te da i danas u njoj ne bivaju mnoga čudesa koja sva ljudska znanost ne može rastumačiti i koja bivaju proti svim odredbama i zakonima ljudske znanosti.

Ovo je u najglavnijim linijama što bi moskovski junak morao zanijekati prema zapovijedi svojih gospodara. Učini li to učiniti će baš zato jer je zapovijeđeno, a ne zato kao da bi donio ijedan valjan razlog za svoju tezu. Mi mu poručujemo da će otići u ropotarnicu kamo su otišli svi njegovi preteče i izdajice uma i srca, a svijet i svemir će otsada kao i dosada svojim nesavladivim i mnogoglasnim glasom govoriti o velikomu Bogu koji je sve stvorio.

Znademo da će i kod nas marksistički časopisi i dalje kao i dosada pjevati staru ignorantsku pjesmu proti Bogu. A bolje bi bilo da ne budu robovi tirana koji su im to nametnuli, kao što im je nametnuo Marks, sada preko Lenina i Stalina. A proti Božjoj opstojnosti nemaju nijednoga razloga kao što ga nije imao ni Marks ni Lenin ni Stalin, osim mržnje, dakako, ali mržnja nije nikada vrijedila kao dokaz!

D.

* * *

Naši bezbošci i današnji veliki umnici. — (Les athéistes chez nous et les grands philosophes modernes). — Kroz zadnje dvije godine dana u nas se je pojavilo brošurica u kojima se pisci neznalački obaraju na Boga i na ono što je Božje. Tako na pr. imamo nekoga Polića koji je izdao nekakav obskurni spis pod imenom »Jučerašnji grad«. Dakako kad niko ne će da reče njemu i drugovima da su napredni sami sebe zovu »naprednim« po onoj: pošten li sam ja, a niko mi ne će da reče! Tu je stvarna pogreška jer bi ondje najbolje i jedino odgovarao podnaslov »Natražni hrvatski pisci«.

No bilo kako mu drago, Polić je, dakako, u svomu »naprednjaštvu« stao napadati Boga, Gospu itd. Ne samo da je to natražnjaštvo i obskurantizam i znak nikakva uzgoja, nego je to znak strahovite duševne zakržljalosti i zaostatka, natražnjaštvo u potpunom značenju riječi. Slično se može reći i o spisu nekoga Vučetića »Lekar i svet«, 1936, te o marksističkim brošurama redom.

Svi ovi i slični zaboravljaju da baš danas u vrijeme nasilnoga diktatorskoga bezboštva na koje Marks sili svoje slijepe sljedbenike, svi oni filozofi koji su sačuvali malo neovisnosti gledaju na bezboštvo kao na nešto što se je davno preživjelo i što je bilo u modi (nije ni onda bilo znanstveno) u 19 vijeku u enciklopedističko doba. A današnji filozofi svom snagom priznaju Boga, ili se vraćaju k Njemu ako su ga bili za neko vrijeme izgubili. Dosta nam je pomisliti na teističku ispovijest Franca Brentano, te na dokaze kojima Husserl dokazuje Božju opstojnost, ili na vjeroispovijest koju je Natorp učinio u zadnjim svojim godinama, ili na umovanje Windelbanda i Laskia o Bogu, ili na najnovije Rickertove izjave o Bogu, ili na Bergsonovo obraćenje Bogu, a sada i na prelaz u katoličku Crkvu, ili na netom izišlo djelo Hansa Reinera: »Fenomen vjere« ili na najnovije Brechtovo djelo o Heraklitu, ili na Zieglerove izjave, ili na ono što nam o Bogu kažu Ebner, Picard itd.

Govoriti proti Bogu danas je samo znak napuhanosti i natražnosti, duševne zakržljalosti i duševnoga ropstva što je redovito pojava kod svih marksista. A to nije nikakva metoda da se dođe do spoznanja o Bogu, nego se bahato prelazi preko svih činjenica, to je nasilno zatvaranje očiju pred svijetlom koje nam sa svih strana otsijeva sa bezbrojnih djela Božjih, i to je zatvaranje ušiju pred glasovima koji nam sa svih strana opjevaju slavu Božju. Dokaz su tomu i spomenuti filozofi koji se nijesu dali ujarmiti u diktatorska marksistička ili koja druga kola, da ih drugi goni kamo hoće. Slobodno istraživanje privelo ih je Bogu ako su Ga kada bili izgubili ili ih je zadržalo da Ga nikada ne izgube. — Kod njih se je po stoti put opetovala i obistinila ona što je rekao veliki Pasteur, da vjeruje baš zato jer je mnogo učio, a kod naših se je bezbožnika obistinila ona engleskoga književnika Pope-a, da je malo površno znanje veoma pogibeljna stvar.

R.

* * *

Velsovo »Čovječanstvo«. — (»L' Humanité« de Vels). — Već smo imali prigodu da progovorimo o Istoriji čovječanstva koju je napisao engleski pisac Vels. Glavne oznake koje se zapažaju u njegovoj Istoriji jesu nekritičnost i tendencioznost. Vels piše povijest kao što se piše roman. Ne razbije puno glavu za ispravnim tumačenjem dokumenata. To je osobito onda kada se radi o Crkvi katoličkoj. Pun predrasuda kao što su ih redovito puna protestantska djela kada pišu o ovomu predmetu, nije ih se mogao otresti ni on kada se je latio posla da piše zamašito djelo kao što je »Istorija svijeta«.

Kao što ova »Istorija« nije istorija, tako mu ni djelo »Čovječanstvo« koje je, eto, izašlo i kod nas, nije ispravni prikaz čovječanstva. Vels je zaboravio da je bilo i prije njega na stotine pisaca koji su radili o istomu ili o sličnomu predmetu. Mnogi su pisali o čovječanstvu misleći da će ga baš oni usrećiti kada ga niko nije mogao ni znao usrećiti prije njih. No samo su se nemilo prevarili. Čovječanstvo je ostalo na istomu ako ne i na nižemu niveau nego li su ga oni našli. Zašto to? Jedan od najglavnijih, ako ne baš i najglavniji razlog je u tomu što su se stavili da napadaju ili omalovažuju onu koja u sebi nosi sve preduvjete da usreći i spasi čovječanstvo iz bilo kakvih nevolja i kriza. Napadali su Crkvu koju je Bog ostavio mjesto sebe da vodi ljude konačnoj sreći.

Znamo da će ovdje i Vels i družina odmahnuti rukom. No to i je ono što je opet najžalosnije kad se mora nekoga upućivati kako će vidjeti predmete na suncem osvijetljenom danu ili kad se mora otvarati oči onomu koji ne će da vidi. A to je nekako kod Velsa i svih nekritičnih i neozbiljnih povjesničara i pisaca. Katolička Crkva bar toliko bi mogla tražiti od njega i od svih njegovih neznanstvenih sudrugova da je ne osude prije nego li je upoznadu.

Ali Vels nema za to vremena. Pišući Istoriju i Čovječanstvo nema on kada proučiti što je Crkva i šta je ona učinila i danas radi za čovječanstvo, nego po primjeru svih neznanstvenih pisaca i povjesničara napada bez ikakva razloga dok bi mogao naći hiljade razloga da je samo

hvali i brani. No to nije u njegovoj duševnoj dispoziciji, ko što nije u duševnoj dispoziciji nijednog neznanstvenog pisca.

A Vels se ne oduševljava samo za ono što je proti Crkvi katoličkoj, nego i za druge neznanstvene, neuglavljene teze. U svom »Čovječanstvu« zbori on i o teoriji descendencije, kao da ne bi mogao napisati nešto i bez ovoga. Još kada bi ova teorija imala za se kakvih ozbiljnih dokaza! On je zaboravio da su se i sami evoluvionisti zasitili ove teorije te je sada okreću s druge strane, te ona kod mnogih danas glasi ovako: nije se čovjek razvio od majmuna nego majmun iz čovjeka. I kada nijesu mogli naći nijedan dokaz za prvu tezu, sada će se tješiti nadom da će ih naći za ovu, pa na kraju šta bude. Dosta je da za neko vrijeme zavaravaju i sebe i druge. Tako je to i kod Velsa.

Vels je nemilo pogriješio kada je svomu »Čovječanstvu« stavio i podnaslov: Rad, blagostanje i sreća roda ljudskoga. Ovako pisanje ne će podignuti blagostanje ni za jedan stupanj, kao što ni Istorija nije podigla povjesnu znanost ni za jedan stupanj, nego je mnoge zavela u zabludu.

B.

* * *

Begovićev »Kvartet« i njegova podloga. — (Le freudisme — fondement du Kvartet de Begović). — Eduard Fenu veoma dobro poznati pisac i sadašnji urednik velikoga talijanskoga dnevnika »Avvenire d'Italia« piše o Freudu i ovo: »Freudova »odgoja i naobrazba« djelomično tumači njegov postupak. Svršivši medicinu pokazivao je nezanimanje i nepoznavanje, što je opet bio znak da malo cijeni znanost koju je bio izabrao: nikada se nije njom bavio i nikada nije krio koliko malo cijeni medicinu kao »službenu« znanost na universi. Freud je morao biti nemaran učenik liječničkoga fakulteta u Beču budući da je svršio nauke tako kasno i proti volji... malo ga je zanimala »objektivna sigurnost« znanstvena ali više ga je zanimalo istraživanje u komu bi prepoznao samoga sebe, istraživanje donekle slično onomu o samosvijesti hegelijanaca, ali na nešto zamršenijoj podlozi. (»Freud«, Brescia 1934, 16).

Freud je sve prije nego stručnjak u onoj znanosti o kojoj hoće da piše. Rodio se je da bude književnik, romanopisac, pjesnik, a nikako strogo znanstveni pisac. Ono što je nešto ponio iz laboratorija i prisilnoga liječničkoga studija služilo mu je kao podloga za njegovu vrstu romana i eseja: razni pokušaji iz područja psihoanalize, gdje sve, i po obliku i po sadržaju, više sliči romanu nego rezultatima znanstvenoga istraživanja. Kao duhovni učenik falzifikatora i lašca Zole, koji, sa svojih predrasuda, nije nikako mogao imati toliko snage da vidi obje strane stvari o kojoj piše nego, kao »gospodar svojih junaka« pisao je što i kako ga je volja, bez obzira na ono što je u stvari. I Freud ne vidi u životu nego jednu njegovu stranu, potencira je do u beskonačnost i čini gospodarom svega čovjekova života ili bolje čovječji duševni i tjelesni život identificira sa ovim jednim momentom, koji ima sasvim određene i ograničene funkcije. To je njegov panseksualizam: vas se čovječji život odvija pod jasnim ili pritajenim porivima seksualnim. Nisu mu bili učitelji profesori medicine u Beču nego Emil Zola u Francuskoj.

Evo ove se ideje donekle opažaju u Begovićevom »Kvartetu« (Zagreb, 1936). Čudno je da umjetnik, kao što to Begović hoće da bude, nije znao naći predmet koji ne bi odisao ovako nestvarnim potezima; i da nije mogao naći nešto što bi više govorilo o njegovom višem duševnom raspoloženju i životu nego li baš ovo, ili da nije mogao ovaj predmet obraditi sa više umjetničkoga i stvarnijega stanovišta, a ne protkati ga najnižim porivima, koji nijesu specifično ljudski nego su ujedno i životinjski. To se nekako svodi na pravac Zola-Freud tj. na neznanstveni, neobjektivni, tendenciozni pravac. A time Begović nije učinio nikakvu uslugu ni svome imenu kao književniku i umjetniku, a još manju je učinio hrvatskoj književnosti, jer time je povećana za jednu jedinicu koja će je samo ponizivati.

Ima i drugo stanovište s kojega bi se sve ovo dalo gledati a to je merkantilno. Kome je vrhovni cilj zarada, rasprodaja, tada prilično pomigađa kada izabire ove teme, ali se u isto vrijeme i u jednakoj mjeri odriče objektivnosti i znanstvene vrijednosti svoga rada. Ako je Begović išao za tim već je sam ocjenio svoj rad.

O.

* * *

Praktično provođenje papinskih radničkih enciklika. — (La réalisation pratique des Encykliques pontificales »Rerum Novarum« et »Quadragesimo Anno«.) — Lav XIII i današnji papa Pio XI izdali su na kršćanski i vas ostali svijet enciklike o socijalnim, osobito o radničkim pitanjiima, baš za to da ih se u djelo provede, a ne da ostanu mrtvo slovo. Načela i nauka sadržana u ovim enciklikama mogla je i morala je preporoditi svijet bez trzavica, napetosti i neprijateljstva koja su sa sobom donijeli svi ostali pokušaji riješavanja, koji mjesto mira, sloge, blagostanja i pravde donijeli su sasvim protivno.

Mi smo međutim velikim govorenjem, a malim provađanjem u djelo dosta krivi što enciklike nijesu učinile ono što su mogle i morale učiniti. Svi su znakovi da su u Americi ozbiljnije shvatili značenje radničkih enciklika. Joseph T. O'Loughlin, katolički američki sociolog, kaže da je 15 svibnja dan kada se u svim stranama svijeta govori o enciklici Rerum Novarum jer tada je ona izišla. A nijesu li, pita se on, baš ovi bezbrojni i beskrajni govori štogod krivi tom da su enciklike dignute nebu pod oblake, te da na njih samo s udivljenjem gledamo, a ne usuđujemo se provoditi ih na zemlji. Najjednostavnije sredstvo da ih opet snesemo na zemlju bez sumnje je to da ih primjenjujemo na određena dnevna praktična pitanja. Najvažnija je naša današnja dužnost upotrebiti sva sredstva i snagu da svu borbu između kapitala i rada sredimo po zahtjevima pravde i ljubavi kao da se i udruživanja i ugovori sklapaju i stvaraju prema tim zakonima pravde i ljubavi. A samo jedno sredstvo može tu pomoći: savezi kršćanskih radnika i savezi kršćanskih poduzetnika, što obadvije enciklike tako vruće preporučuju. Mi ne smijemo sve očekivati od države, jer zvati državu da ona rješava svaki društveni konflikt značilo bi da su ljudi izgubili pouzdanje u pobjedu zdrave pameti i moralnih načela. Nama kao kršćanima ne ostaje drugo nego da obe zaraćene stranke, ukoliko hoće da nas čuju, poučimo o onomu šta hoće kršćanska nauka. Stoga mi

moramo odmah bez otezanja početi sa osnivanjem kršćanskih radničkih i poduzetničkih udruženja, kako to traže papinske enciklike. Mi znademo da ima mnogo radnika i poduzetnika koji već odavna to očekuju; treba im samo neko ko će ih voditi i ko će im pomoći, treba im literature i pouke. Katolički akademičari i prije svega duhovna lica moraju uvijek biti spravni za pomoć u vođenju i upućivanju. Naravski da glavna propaganda spada na same radnike. A vođe obadviju grupa, radnika i poduzetnika, moraju uvidjeti i razumjeti da su pravi i stvarni interesi jedne grupe ujedno pravi i stvarni interesi i druge grupe. Jedino tako će se doći do trajnoga socijalnoga reda i mira. (The Christian Front, Mai).

Štogod drugi koji program ima u sebi dobra i vrijedna to je uzeo iz kršćanske nauke, svijesno ili nesvijesno. Znademo dobro, marksisti ovo vjerovali ili nevjerovali, da je najprvo i jedino kršćanstvo oslobodilo radnika iz poganskoga ropstva i tiranije, te će ga jedino kršćanstvo osloboditi i nove marksističke tiranije i tiranije kolektivističkoga kapitalizma koji se danas pod krinkom komunizma i kolektivizma krije u ovim sistemima, a ugnjetava i zarobljuje radnika teže i strašnije nego ikakvi prijašnji kapitalisti. Uči nas Rusija! Praktična primjena papinskih enciklika i u našim stranama jedini je i najbolji lijek, koji će i radniku i poduzetniku dati što je njegovo i tim zavesti pravo blagostanje.

B.

* * *

Sportizam — materinstvo — rodoljublje. — (Le sportisme est contre la maternité et contre le patriotisme). — Ma koliko se Crkvi prigovaralo da se dovoljno ne brine za zdravlje tijela, to će uvijek biti samo jedna od hiljade zlobnih krilatica, koje idu za tim da Crkvu omraze. Da se vidi koliko je sve to neosnovano dosta bi bilo malo zaviriti u djelo: Tijelo i njegovo pravo u kršćanstvu (»Der Leib und sein Recht im Christentum, von Franz Walter, Donauwörth; ili »Skrb za tijelo u svijetlu kršćanstva »Leibeskultur im Lichte des Christentums« u »Vom Wert des Leibes, Salzburg—Lepzig 1936). A da se o tomu uvjerimo dosta bi nam bilo pogledati i nauku Crkve ili kršćanske filozofije o vrijednosti tijela i o vrijednosti tijela i o vrijednosti duše u čovjeku te o odnošaju jednoga i drugoga i o pravima jednoga i drugoga i o značenju jednoga i drugoga i za ovaj i za prekogrobni život.

U ovomu napadaju na kršćanstvo ima toliko istine da koliko god je Crkva odobravala i bodrila sport, nije nikada odobravala pretjerani sport t. j. sportizam, i nije nikada učila, a i ne će da je ovaj život za to da ga sprovedemo u sportu. Za to nije ni muškarac ni ženska.

Da pretjerani sport samo šteti zdravlju tijela kod ženskih osoba to stručno dokazuje ginekolog Nino Farinati (»Oss. Rom. Nr. 83 1937), koji time izrazuje općenito mišljenje liječnika, koji iako preporučuju sport, osuđuju sportizam. Farinati govori o prevelikim tjelesnim naporima i prevelikom trošenju životnih snaga koje traži pretjerani sport i kod muškaraca a osobito kod ženskih. To biva osobito onda kada se ide za rekordima. Tada se ženske osobe izlažu velikim pogibeljima. Ko hoće da dobije rekord treba da dade više snage negoli je redovito može dati. A to je uvijek na štetu zdravlja. Neposredna posljedica toga je živčano

poremećenje te gubljenje teka i sna. Mlade djevojke koje se preveć daju sportu kao što to danas često biva, to plaćaju time da postaju neplodne i nesposobne za rađanje. Pretjerani sport kod udatih osoba nosi veliku pogibao za pobačaj. Napose su pogibeljne za ženske osobe one vrste sporta, u kojima veoma često nastaje krvarenje. A tih je vrsta dosta. Nije treba ni spominjati da sportizam sa sobom redovito nosi mnoge moralne pogibelji i za muškarce i za ženske, a osobito za ove posljednje. O tomu nam jasno govore dnevne vijesti i doživljaji. A činjenica je i to da one ženske koje se preveć podaju sportu gube smisao za kuću i obitelj, pače bježe od kuće i od obitelji. A jasno je opet da će i u rađanju djece vidjeti jednu veliku zapreku svome sportu, te će gledati i tome učiniti kraj, odreći će se rađanja, kao što vidimo da to često biva.

Farinati, ginekolog po zanimanju, zaključuje da su spomenuti učinci redoviti kod ženskih koje se podaju pretjeranom sportu, sportizmu. A vidimo da i praksa potvrđuje ove rezultate.

Osim toga što je sportizam antihigijenski, on je i protidomovinski. Djevojke i žene sportizmom ubijaju u sebi smisao i volju i sposobnost za rađanje te se mogu s pravom isporediti sa onima koji na fronti ubijaju sinove koje su njihove drugarice dale domovini. Što neprijatelji rade na fronti to one rade unaprijed kod kuće. Uloga im je prilično ista. One rade sasvim protidomovinski posao. Da nije majka koje shvaćaju svoju dužnost po njima bi domovina sutra pala u ruke neprijatelja.

Stoga je direktna veza između sportizma — materinstva i protidomovinskoga rada.

O.

* * *

Čega se treba čuvati pri pobijanju komunizma i boljševizma. — (D é f a u t s à é v i t e r d a n s l a l u t t e c o n t r e l e c o m m u n i s m e). — Komunizam i boljševizam su i sa filozofskoga i sa socijalnoga i sa narodnoga i sa vjerskoga stanovišta na skroz krivome putu. Ipak kod pobijanja protifilozofskih, protidruštvenih, protinarodnih i protivjerskih zabluda komunizma i boljševizma moramo paziti na neke važne tačke. A najglavnije su među njima ove četiri: Kadikada se govori o boljševizmu tamo gdje nije boljševizam. Primjer nam je za to kod nekih današnjih francuskih pisaca, koji su sve zahtjeve francuskih radnika u ovima zadnjim mjesecima jednostavno nazivali revolucionarnima, iako je među tim zahtjevima toliko ih koji se sasvim slažu sa onim što su u svojim socijalnim enciklikama Rerum Novarum i Quadragesimo Anno naglasili i tražili socijalni pape Lav XIII i sadašnji Pio XI. Poznati francuski katolički socijalni časopis »Action Populaire« u toj je stvari čisto razlikovao ono što je opravdano a što neopravdano u zahtjevima radnika.

Neki katolici misle da se socijalno pitanje ima riješiti preko kršćanske ljubavi, karitasa, milosrđa, a zaboravljaju opet ono što su isti pape, oslanjajući se na Evanđelje, naglasili da se odnos poslodavaca i radnika ima prije svega rješavati prema zahtjevima pravde, pravednosti: daj svakomu što je njegovo. A onda nastupa i kršćanska ljubav kao moćno sredstvo da dovede do pravednoga rješavanja i da popunja ono što pravda ne bi mogla učiniti. Treba iz temelja promijeniti i obnoviti socijalno za-

konodavstvo, za to da se pravedno podijele socijalna dobra, tj. da se spriječi da nekolicina ne gomila bogatstvo i dobra u svoje ruke, jer to neizbježivo za sobom vuče osiromašenje svih onih koji ne bi bili među onom »privilegovanom« nekolicinom.

Crkva se nije nikada oslanjala na sisteme i političke stranke, te se ne oslanja ni danas. Stoga se treba čuvati da se ne da povoda nijednoj sumnji kao da se Crkva oslanja na take sisteme ili stranke koje izrabljuju radnike i krnje im njihova prava, premda se valjda svi politički sistemi i stranke pričinjaju kao da im je stalo za izmirenjem klasa ili za obranom radnika. Take stranke može biti da ponekada dadu Crkvi nešto slobode da vrši svoju pastoralnu službu, no zato nemadu nikakva prava da ih zovemo kršćanskim strankama. Hoćemo li utvrditi je li jedna stranka kršćanska ili nije to moramo dobro vidjeti da li ona u svemu poštuje lična prava, slobodu i dostojanstvo čovjeka.

Mora se paziti i to da ne bi u svemu potcjenjivali idealizam radnika. Ne bi bilo stvarno shvaćanje kada bi rekli da se snaga boljševizma nalazi u zahtjevu: kruha i igara. U stvari mnogo je pristaša boljševizma oduševljeno nekim jakim, iako sasvim pogrešnim idealizmom. Ispraviti ovaj pogrešni idealizam može se samo ispravnim idealizmom, ali ne samo onim koji ostaje u teoriji, nego onim koji se i u praksi vidi, tj. treba kršćanski idealizam pretvarati u život. (Isp. Schönere Zukunft, 25. IV. 1937, 798—799).

V.

* * *

Dojučerašnji oduševljeni komunista Brice Parain o komunističkoj tiraniji u Rusiji. — (L' e x c o m m u n i s t e B r i c e P a r a i n s u r l a t y r a n i e d e s c o m m u n i s t e s r u s s e s). — Još nije prošlo ni po godine otkako se je glasoviti francuski komunistički prvak André Gide povratio iz Rusije i opisao svoje utiske o onoj zemlji koju je držao dok je bio daleko od nje, u Francuskoj, za raj na zemlji. Pošao je da je obađe i da sam svojim očima vidi ono što je čuo i u što je tako tvrdo vjerovao. Pa šta je bilo? Razočaran i dotučen, ubijen u pojmu povratio se je i svemu svijetu kazao što je tamo vidio, kazao je što je Rusija prema onomu što se o njoj pripovijeda. Poznato je kako je djelovala knjižica »Le retour de l' U. R. S. S.« u francuskim komunističkim redovima. Zagriženi su digli na Gide-a veliku graju kao na odmetnika i izdajicu. Neugodno im je bilo što im dotada najoduševljeniji komunista i ideolog razbije san i što ih je prodrmao iz uljujlanoga stanja. Sam A. Gide pošao je u Rusiju sa velikom željom i tvrdom vjerom da će naći sve onako kako je čuo; i još bolje. Prevaren i razočaran bio je toliko jak da kaže da je to sama laž, da je U. R. S. S. jedan strahovito veliki i beskrajni koncentracioni logor, da je to tiranija kakve povijest ne poznaje. To nam potvrđuju i vijesti koje nam baš ovih dana stižu iz Rusije.

Već je poznato da su sa istim željama pošli u U. R. S. S. engleski i francuski komunisti i socijalisti Celine, Citrine, Legay itd. i da su se povratili jednako razočarani kao i Gide.

Još se nije slegla prašina koju su oni svojim izjavama uzvitlali, kad evo se povraća iz U. R. S. S. još jedan veliki i oduševljeni komuni-

stički ideolog Brice Parain. Pošao je jednako raspoložen kao i Gide, želeći da nađe sve onako kako je čuo i čitao, raj zemaljski. Obašao je U. R. S. S. s kraja na kraj, sve gospodarske i socijalne ustanove. Iščekali su ga komunistički izaslanici sa instrukcijama da ga smiju voditi samo na određena mjesta i u određene ustanove. Određen im je bio put, mjesta, ustanove i prevozna sredstva kojima će se služiti prateći Brice Parain-a. No on nije htio na to pristati, nego je kao uvjet svoga posjeta stavio da mu moraju dopustiti slobodu kretanja: da ide kamo ga bude volja i da razgleda što ga bude volja, inače da se vraća kući. Prisiljeni popustili su mu kao što su morali popustiti i Gide-u. Brice Parain sada je pošao i zašao da pregleda te nam svoje utiske opisuje u knjizi »Povratak u Francusku« (Retour à la France).

Što je Parain Brice našao u U. R. S. S.? Strahovito je razočaran, upravo kao i Gide. Neprestani govor, kaže on, o ruskoj demokraciji, prosta je laž. Tu nema ni izdaleka one demokracije koju imamo u drugim evropskim državama. U U. R. S. S. ne može doći na vladu svak iz građanstva kao što je to moguće u drugim državama. Tamo je zasjelo nekoliko vlastodržaca, oligarhija, koja je u svoju sredinu postavila cara, ali cara sa daleko okrutnijom rukom negoli je bio nekadašnji ruski car. On trijebi i ubija sve koji bi pokušali dočepati se vlasti. U U. R. S. S. nema slobode mišljenja. Ta je sasvim ugušena. U pitanjima političkim, gospodarskim, socijalnim, znanstvenim, umjetničkim smiješ i možeš i moraš misliti i govoriti onako kako misli neomeđeni gospodar: vlada. Ne misliš li onako nema ti mjesta u U. R. S. S. Ali ni vani, jer te ne puštaju vani, nego jednostavno ubijaju. — U U. R. S. S. je dobro plaćeno nekoliko najviših koji zato čvrsto drže uzde u ruci. Radništvo je tako slabo plaćeno da ne može ni živjeti ni umrijeti. Radnici u drugim državama n. pr. u Francuskoj i Engleskoj bolje su plaćeni za vrijeme štrajka nego u U. R. S. S. kada obavljaju najteže poslove. U. R. S. S. je jedan veliki koncetracioni logor.

Izjave Brica Parain-a iznova su uzdrmale savijest francuskih i ostalih komunista. Izgleda da sada opreznije slušaju priče o ruskoj »demokraciji« i ruskom »zemaljskom raju«.

U.

* * *

Beethovenovo vjerovanje. — (Le Credo de Beethoven). — Za 110 godišnjicu smrti jednoga od najvećih glazbenih umjetnika Lj. van Beethovena mnogi su se osvrnuli na njegov život i rad. No rijetki su dovoljno naglasili ono što je Beethovena učinilo velikim genijem i umjetnikom. Rijetki su se dovoljno obazreli na religioznu stranu u njegovom životu. A religiozna strana igrala je kod njega najvažniju ulogu. Bez napo kojima je najviše slavan.

Duboko svoje vjersko osjećanje očitovao je u svakoj zgodi. Ovako se je običavao moliti: »O Bože, daj mi snagu da sam sebe pobijedim!« — »O Bože, pogledaj na nesretnoga Beethovena, ne daj da tako dalje tra- je!« — »Bože, pomozi mi, Ti vidiš da me je ostavio vas svijet; jer ja ne ću da učinim što nepravedno!« —

U 32 godini života kada je osjećao da će izgubiti sluh, ovako piše u svomu testamentu, kojim se je htio oprostiti sa svijetom: »Bože, Ti gledaš na me, na moju dušu, Tebi je poznato, Ti znadeš da u njoj žive ljubav prema bližnjemu i želja da čini dobro!« — »O Providnosti, daj da mi jednom svane jedan čisti dan radosti! — o kada, o, kada — Bože - - - .

Sva mu je priroda govorila o Velikomu Bogu. »Čini mi se kao da svako stablo na polju mi govori: Svet, Svet, Svet!« »Smisao ovih riječi, tako piše Dr. Arnold Schmitz, nije kao da bi priroda bila dio Božanskoga Bića. Promatranje prirode daje nam naslućivati Božje svemogućstvo, veličanstvo i svetost. Iz usklika: Svet, Svet provejava specifično katoličko Beethovenovo osjećanje.

Duboko je bio privržen Spasitelju Isusu Kristu i radovao se je svetkovini Njegova Porođenja, Božiću, kao maleno dijete. O tomu nam govore njegova pisma Nani Streicher u januaru 1817 i božićna pisma iz 1817. — Djelo Tome Kempenca »Nasljeduj Krista« ne samo da je čitao i dobro poznavao nego je nastojao da ga i u život provede. Kada je bio u muževnoj dobi bio se je tako uživio u vjerski život da je jednom zgodom i ovo napisao: »Isto tako ne treba dalje o vjeri raspravljati kao ni o generalbasu: to su stvari koje se razumiju same po sebi!« —

Najuspjelije djelo njegova duševnoga rada, kako sam kaže, ili kako ga opet zove »njegovo najsavršenije djelo«, i kako opet na drugom mjestu veli: »Moje najveće djelo jest velika Misa — Missa Solemnis«. Ona je izraz njegova najdubljeg katoličkoga osjećaja i njegove vjere u Presveto Trojstvo. Za sve vrijeme dok je sastavljao ovo besmrtno djelo izgledalo je da je zaboravio na vas ostali svijet.« Moram priznati, veli njegov prijatelj Schindler, da kroz ovo vrijeme (dok je radio na sastavljanju »Missa Solemnis«) njegova posvemašnjega zaborava na svijet, nijesam ni prije ni poslije šta slična na njemu vidio. Svaki put iza rada na ovoj Misi osjećao se je kao satrven i mučila bi ga sumnja hoće li mu poći za rukom da je napiše onako kako ju je bio zamislio. Uvijek je išao za tim da i u pjevačima i u slušačima probudi vjerske osjećaje.

Brinio se je i za uzgoj svoga nećaka Karla. Tražio je da jedan svećenik uzgaja Karla kao kršćanina i kao čovjeka, jer samo na vjerskoj kršćanskoj podlozi može se pravo uzgojiti čovjeka. To on piše bečkoj općini. A 1820 piše i ovo: »Šta ja mislim o ispovijedi može se suditi i po tome što sam ja sam vodio Karla na ispovijed k opatu sv. Mihovila. I u jednoj spomenici iste godine dne 18 januuara kaže se da je svomu nećaku za ovu svečanu zgodu dao skroz religiozne očinske upute. Nekoliko godina kasnije piše mu: »Predajem te Božjoj providnosti, ja sam svoje učinio te se stoga mogu prikazati pred Najvišim Sucem.«

Kad mu je malo prije smrti Dr. Wawruch njegov liječnik napisao, pošto je Beethoven tada bio sasvim gluh, da mu je zadnji čas blizu, pročitao je ozbiljno i polagano što je bilo napisano. Tada uhvati srdačno Dra Wawrucha za ruku i reče mu da mu pozove župnika. Htio je da ga pusti na miru neka se u tišini spravi za sv. Ispovijed. Dne 24 marta primio je sv. sakramente umirućih, a 26 marta predvečer ispustio je svoju kršćansku dušu. (Isp. Schöner Zukunft, 30. V. 1922—23). C.

* * *

Glad u Rusiji. — (La famine en Russie). — Kako posljednje vijesti javljaju Rusiji prijeti strahoviti glad u ovoj godini. Glad će nastupiti zato jer boljševički planovi nikako ne uspijevaju. A ne uspijevaju zato jer su boljševici u svoju gospodarsku politiku uveli dva faktora koji nužno vode k opadanju i konačnomu uništenju svega gospodarstvenoga napretka. Prvi od ovih faktora jest to što su u načelu isključili privatni interes kod proizvodnje, i to, koliko mogu, gledaju i primijeniti kod radnika i kod onih koji su upregnuti u kola. Ovi ne samo da ne dobivaju sve plodove svoga rada nego ne dobivaju niti najbjedniju nadnicu za dnevni rad. Sredstva kojima radnici raspolažu za svagdanje uzdržavanje daleko su manja od sredstava kojima raspolažu u drugim državama. I dok je to tako, dok onaj koji radi znade da neće biti gospodar onoga što zaradi i izradi događa se da jednostavno ne radi ili ako što radi, radi kao ni sebi ni svomu. Tako je to danas u Rusiji gdje državni funkcionari moraju kundakom nagoniti na rad.

Drugi faktor koji ništi rusko gospodarstvo i koji ga mora uništiti jest to što, kolikogod radnici nemaju ni najbjednije plaće koju imaju u drugim državama, dotle visoki državni funkionari imaju obilate i preobilate plaće, kakvih rijetko imaju najveći državni namještenici u drugim državama. Plaće viših državnih činovnika u Rusiji dižu se i do 20.000—30.000 rubalja mjesečno. Ali ne samo da oni imaju ovako visoke plaće nego oni znadu doći, dakako kao šefovi proletera i vođe komunista kojima je sve »zajedničko«, i do skromnoga imetka kao što je na pr. došao Krasina, koji je onako »siromašni« miraz od 60 milijuna rubalja dao svojoj kćeri, ili mali imetak Zinovjeva koji je nedavno ostavio 10 milijuna franaka francuskim bankama, ili milijunski imetak koga je Jagoda prikupio za vrijeme svoga proletarovanja itd.! U ovim boljševičkim vođama opet se nekako probudila, ako je ikada i zamrla, želja za imanjem i to u ovako prilično visokim svotama koje nekako sliče na kapitalistička gospodarstva.

U takim se prilikama nalazi Rusija. Jasno je onda da njezino gospodarstvo mora svake godine sve to više nazadovati. A to eto i biva. Prije šest godina predsjednik pučkih komesara Molotov je rekao da je Rusija riješila problem prehrane, i to zato jer je koliktivizirala rusko selo. Međutim već od 1931 proizvod pšenice stao je naglo opadati. 1931 još je proizvod bio 80 milijuna tona, dok 1935, umjesto da ide naprijed spao je na 70 milijona, a za tekuću godinu računaju da neće prekoračiti 55 milijuna tona. Svi su znakovi da će to ići sve to više nizbrdo. Početkom ožujka počelo je sijanje u Ukrajini, a »Izvestija« od 5 ožujka tuže se da je organizacija sijanja daleko gora nego prije. Kolhozi nemaju ni polovicu sjemenja koje im je potrebno. Nekih sjemenja uopće nemaju, a umjetni gnoj propada na stanicama jer ga nema ni ko ni čime dovesti. Sva ta vika »Izvestija« nije ništa koristila. U svoj Južnoj Rusiji obrađen je ove godine tek 1% od predviđenoga plana, dok je prošle godine u isto vrijeme bilo obrađeno 6%. I to je bilo zlo, ali ipak daleko bolje nego ove godine.

Naopako je i sa sredstvima za obrađivanje polja. Od 137 traktora u Prokovskom okrugu radi ih samo 6, u Orehoskomu od 142 radi ih samo 15. Uopće obrađeno je 2,2 milijuna hektara zemlje prema 8,2 milijuna

prošle godine u isto doba. — Tu je razlog zašto je glad harala dosada, zašto će nemilo harati ove, a još više budućih godina. Mjesto obećavanoga obilja i sreće, nad Rusijom se nadvija avet gladi, kakve dosada nije upamtila. I.

* * *

Jelena Kononeneko o komunističkomu odgoju djevojaka. — (L' inspecteur communiste Kononeneko sur l' éducation des jeunes filles communistes). — Jelena Kononeneko profesorica i inspektorica, i to jedna od najpoznatijih, u ruskim komunističkim školama, na svomu inspekcionom putovanju razočarala se je rezultatima komunističkoga odgoja kod djevojaka, koji se najbolje pokazuje u njihovim zahtjevima. Svoja opažanja i zaključke zabilježila je u listu »Komsomolskaja Pravda«, a u glavnom su ove.

Ideal današnjih komunističkih djevojaka jasan je. One žele postati avijatičarke, inžiniri, arhitekti, glumice, novinarke, a ne žele baviti se kućom, obitelji i djecom. Djevojke od 16—18 godine, odgojene u integralnomu komunizmu, ne misle nego na zabave, sport, tehnička zanimanja, a o kućnim obiteljskim poslovima nemaju ni pojma, ne znadu obaviti u redu ni najjednostavnije kućne poslove. One ne znadu, kaže Kononeneko, prišiti puce, ne znadu skuhati jaje niti oprašiti sobu. U Moskvi i okolici drže da je najsposobnija neka djevojčica po imenu Nina. 28 joj je godina. Na upit inspektorice Kononeneko odgovorila je da misli učiti za arhitekta, a da joj za to ni najmanje ne treba poznavati kućne poslove. Komunistički sistem, tako je odgovorila, traži da obiteljski život bude u zajednici. Biti će određene posebne osobe koje će se brinuti za kuhinju kao i one koje će obavljati kućne poslove, a u isto vrijeme biti će i radione u kojima će posebne osobe popravljati odijelo. (Ovo je dakako sasvim u duhu »komunističkomu« i ovako biva u praksi u Rusiji. Neki imaju visoke položaje i masne plate, a drugi moraju obavljati najniže i nikako plaćene poslove. Prava zajednica, »jednakost«, »komunizam«). — I inspektorica Kononeneko ne zaboravlja nadodati da dok se Nina uzgoji u ovim mislima, njezin otac, radnik udovac, popravlja i krpi odijelo svoje kćeri Nine i prišije puceta!

Kononeneko je zapitala Ninu i to što će raditi kada bude imala djecu i kako će s njima postupati. A Nina se je brzo snašla i odgovorila da neće nikada imati djece budući da zakon dopušta roditeljima da ih se oslobode!

Ovaj nehaj za roditeljski život još nikako ne znači da mlade komunistkinje, kaže inspektorica Kononeneko, ne poznaju i ne mare za sentimentalni život. Naprotiv svaka učenica već u 12 godini ima svoj »album«, bilježnicu u kojima je inspektorica našla besramne i uličarske zapaske, bilješke i pjesmice, koje su prije revolucije pjevali po moskovskim ulicama. Nije među njima našla nijedne pjesmice koja bi što vrijedila.

Učiteljice nemaju dovoljno snage da se nametnu ovomu raspoloženju učenica i da se bore proti ovim već zastarjelim društvenim manama. One, veli Kononeneko, pomišljaju na neku reformu. Učenicama bi trebalo dati uniformu, i trebalo bi se pomalo vratiti na onaj sistem koji je bio u običaju prije komunističke revolucije, veli ona.

Veoma je značajno što se inspektorica usuđuje, bez straha za posljedice, naglasiti svu veliku razliku među starom i novom učiteljskom generacijom upozorujući na sve mane, nedostatke i zla koja je već dosada donijela komunistička uzgoja i koja će još veća donijeti ako na vrijeme ne nastupe željene reforme. Uspoređujući staro i novo učiteljstvo bez zaokolišanja daje svu prednost staroj generaciji.

Ć.

* * *

Komunistička »demokracija«. —(La »démocratie« communiste.) — Kao što marksisti i komunisti po svemu svijetu tako su i u našim hrvatskim zemljama činili i još čine sebi propagandu nekakvim demokratizmom. Komunisti zastupaju, tako vele oni, slobodu, demokraciju, vladu svoga naroda proti sili i tiraniji jednoga ili nekolicine. Rusija je međutim i preveć pokazala da su to samo prazne riječi i ružni sarkazam. Tu je ugušena sva sloboda i politička, i znanstvena i socijalna i vjerska. Niko, a ma niko nema prava da reče svoju riječ, osim jednoga ili samo nekolicine najokrutnijih gopodara i tirana. I tada je ta riječ bezuslovna zapovijed za sto i šezdeset milijuna ljudi, koji nemaju drugoga prava nego slušati kao što su slušali robovi u pretkršćanskim i nekršćanskim zemljama. To je glasovita »demokracija«, vladavina maloga puka i najširih narodnih masa. A kolika je demokracija jasan su dokaz višekratni pokolji u kojima su prošle i ove godine zaglavili prvaci i osnivači ruskoga komunizma za to jer su se usudili misliti malo drukčije nego misli ruski današnji car-Staljin. Mjesto da sasluša što hoće, kako bi to trebalo u demokratskoj državi, i da uvaži ono što drugi hoće, jer i to mora biti u demokratskoj slobodnoj državi, oni su ubijeni. Njih spominjemo jer su prvaci, a jednako ih je poginulo i danas gine na stotine hiljada, a s jednoga razloga: jer ne misle kako misli jedini i apsolutni gospodar u komunističkoj »demokratskoj« državi.

Engleski filozof, veoma dobro poznat u stručnom svijetu, Bertrand Russell, poslije nego li je vidio što je to komunizam u praksi, piše svoje utiske u »New Britain«. Iako je imao simpatija prema nekim komunističkim idejama, sada ga najodrešitije osuđuje. Osuđuje ga zato jer komunizam ruši svaku ličnu slobodu. Čovjek je tu najgori rob.« Komunizam, tako kaže on, nije demokratski. Što on zove »diktatura proletarijata« u stvari je diktatura jedne male manjine, koja se pretvara u isključivo vladajuću klasu. Sva nas svjetska povijest uči da taka klasa uvijek vlada jedino u svom vlastitom interesu, uvijek u strahu, da ne bi izgubila vlast iz ruku. Vladajuća klasa u komunističkoj državi ima više sile negoli i sama kapitalistička klasa u demokratskoj državi. Dokle god komunisti raspolažu sa oružanom silom na koju se oslanjaju, mogu svoju silu iskorišćivati da za se izvuku neke koristi koje su isto tako zle kao i one kapitalističke. Mišljenje da oni rade u korist društva ludi je idealizam i protivi se marksistčkoj političkoj psihologiji. Komunizam ugušuje svaku slobodu, osobito duhovnu. Potpuno stapanje gospodarske i političke sile daje užasno sredstvo ugnjetavanja. Ovo onemogućuje svaki napredak, pošto je u naravi ovakih silnika odbiti svaku reformu, koja ne bi išla za tim da ojača njihovu silu. U komunizmu ima toliko mržnje da se

ne može očekivati da će komunisti — kad bi i pobijedili — stvoriti sistem koji bi mogao zauzdati sve elemente.« (Isp. Schönere Zukunft, 30. V. str. 1931).

Russell je u praksi dobro uočio što je komunizam, što je njegova »demokracija«, slobodarstvo i njegov rad za narodne mase. Praksa ovo nekoliko godina u Rusiji i drugdje gdje ga se je kušalo zavesti pokazala je da je to najužasnija tiranija koju povijest poznaje. — Dobro bi bilo da ovo čuju i naši prijatelji komunističke »demokracije«, no strah nas je da govorimo gluhima.

V.

* * *

Zašto je drukčiji položaj proletarijata u Evropi a drukčiji u Americi. — (Pourquoi la différente position du prolétariat en Amérique de celui en Europe). — Mnogo je uzroka koji su stvorili dvostuke položaj radništva, jedan u Americi a drugi u Evropi. O ovim razlozima u zadnje vrijeme izvješćuje poznati njemački katolički sociolog Dr Götz Briefs (u časopisu »Cetral Blatt and Social Justice« za ožujak tek. god.). Različiti položaj onamošnjih i naših radnika dolazi odatle, kaže on, što je američki radnik već kroz decenije, pače već tamo otkada se je stao razmahivati industrijski život, bio u društvu poštovan kao i svaki drugi stalež, te je usto bio u stanju da se i finansijalno i moralno podigne. A u Evropi on nije mogao to postići u mnogo slučajeva. Evropski industrijalizam nije ni izdaleka imao čvrstu podlogu kao što ju je imao američki industrijalizam, te su skrb za radnike smatrali za jednu vrstu ljubavi prema bližnjemu. Poduzetnik ili upravitelj industrijskoga poduzeća držao se je kao dobročinitelj radnika i tražio je od njih da budu ponizni i zahvalni. Ovo neumjesno i nenaravno shvaćanje bilo je potencirano uticajima i prilikama koje su se još osjećale iz feudalnih vremena prema kojima je trebalo gledati na rad radnika kao na manje vrijedan prema drugim radovima te je htio da se i radnička plaća smatra kao nekakvo dobročinstvo. K tomu je nadošlo i to da se je broj radnika daleko pomnožao preko onoga što je trebalo za industrijske potrebe. Stoga je radnička plaća uvijek bila niska, a stoga ni radnik nije mogao da se pridigne ni ekonomski, a ni moralno. A evropskim industrijalcima bilo je stalo i do toga da svoj položaj učine i stalnim i da ga naslijede od koljena na koljeno.

U Americi, naprotiv, gdje su izvanjske okolnosti bile daleko povoljnije za industrijski razvoj nije se nikada gledalo na radnika kao na nekakva društvenaga roba. Već je Stuart Mill naglasio da su životne prilike američkoga radnika zadovoljavajuće i da ga nije zatekla ni proleterska bijeda niti socijalna nepravda. Više od po stoljeća kasnije Werner Sombart se je čudio da se među američkim radništvom ne zapaža nikakva sklonost prema socijalizmu. Za socijalističke teorije nijesu nikako bile povoljne prilike među sjeveroameričkim radništvom. No kako je i sam Sombart predviđao prilike su se kasnije pogoršale, te se je i među sjeveroameričkim radništvom počelo opažati neko naginjanje k socijalističkim teorijama.

* * *

V.

Izvor današnje krize u gaženju Božjih i prirodnih zakona. — (La cause de la crise présente est dans la méconnaissance de la loi divine et naturelle). — A. Carrel nosioc Nobelove nagrade, kad mu je predana i nagrada kardinala Newmana za god. 1937, držao je veoma značajan govor kako bi se dala spasiti zapadna kultura. Pošto je kriza nastala baš stoga što je čovjek pogazio prirodne zakone i zahtjeve na stotinu raznih načina, spas civilizacije jest u tome da čovjek opet stane poštivati ove zakone. »Sadanja kriza, veli on (»The Commonweal« 13. V. 1937), neobično brzo je otkrila svoju pravu narav. Svakomu je jasno da je čovjek ludo zlorabio znanost i tehniku i tako oko sebe stvorio svijet, koji mu je postao najzlobnijim neprijateljem. Korijen zla je u samom nutarnjem sustavu naše civilizacije. Stoga su lijekovi koje nam preporučuju političari i ekonomi nužno nedovoljni. — Mora li stoga naša civilizacija propasti kao što su propale mnoge druge tijekom povijesti čovječanstva? Imamo još jednu mogućnost da izbjegnemo ovoj sudbini; jer ovo je prvi put, ukoliko mi poznajemo povijest kultura, da čovjek raspolaže snagom koju mu stavlja na raspoloženje prirodna znanost, a ova uči jednoglasno da čovjek može jedino onda opstojati ako radi po zakonima prema kojima je učinjena i uređena ljudska narav. To je ona snaga koju nam u ruke daje moderna znanost; njezinom pomoću možemo mi opet zavladati našim tijelom, našom dušom, našom gospodarskom i društvenom okolinm. Kulture jedino tada mogu opstojati ako mogu stvarati one životne oblike koji odgovaraju čovječjoj naravi. Stoga je temeljni zahtjev: Čovjeka moramo tako spoznati kakav je on zbilja po svojoj naravi, a ne prema rastrganoj slici u kakvoj su nam ga prikazali kojekakvi filozofi, psiholozi i nacionalni ekonomi. Budući da je čovjek u sebi i neko jedinstvo i neka množina u isto vrijeme, naš pojam o čovjeku mora u isto vrijeme izlaziti iz analitičkoga (rastavljajućega) i sintetičkoga (sastavljajućega) istraživanja. Nažalost moderna se znanost oslanja isključivo na analiziranje čovjeka te ga je tako istrgla iz njegove kozmičke i socijalne okoline. Pojedina istraživanja o čovjeku dala su izvrsnih rezultata, no ovo rastrgano znanje nije dalo jednu znanstveno utvrđenu jedinstvenu opću sliku čovjeka.«

Gaženje prirodnih zakona, bilo to u psihološkomu, materijalnomu ili socijalnomu području, osvećuje se odmah i to baš na onomu području na kojemu su zakoni gaženi. Za to ne treba uvijek čekati drugi svijet. Bog je tako uredio da kazna često slijedi već i na ovom svijetu. To je osobito bivalo u društvenomu i nacionalnomu pogledu otkada je svijeta i vijeka. Povijest o tomu obilato poučaje. I današnja kriza nije ništa drugo nego posljedica gaženja i rušenja prirodnih zakona koje je Bog stavio kao temelj društvenomu i privrednomu životu. Ljudi su htjeli da žive u društvenomu i privrednomu životu bez obzira na petu i sedmu zapovijed Božju i uopće bez obzira na Dekalog, te bez obzira na ono što zapovijeda zapovijed naravi{ što ne želiš sebi ne želi ni drugomu, a što želiš sebi želi i drugomu. Ljudi su htjeli živjeti tako i stvorili su ono što se danas zove grčkom riječi: kriza, ili drugim riječima: posvemašnji nered u društvenom i gospodarskom pogledu. Zato prof. Carrel završuje svoje opažanje riječima: »Nepoznavanje prirodnih životnih zakona može srušiti čitave kul-

ture; u ponovnom upoznavanju ovih zakona stoji i spas naše današnje civilizacije.«

V.

* * *

Borba katolika proti kapitalizmu. — (La campagne des catholiques contre le capitalisme). — U svojim enciklikama papa Lav XIII i današnji Pio XI dali su jasne upute i načela kako se katolici i ljudi uopće koji hoće dobra čovječanstvu imaju vladati prema kapitalizmu u običnom smislu. Stoga nema ništa nepravednijega a i ništa što bi odavalo tako nepoznavanje katoličke nauke i socijalnih načela kao kad se katolicima predbacuje da su kapitalisti ili da štite kapitalizam u današnjem dnevnom značenju. Dakako da se sve to radi za to da se omrazi katoličku Crkvu u raznim državama kao i kod nas premda katoličke ustanove koje sve rade za javno dobro, sve zajedno kod nas na pr. nemaju toliko imetka na raspolaganje koliko ga je za nekoliko godina stekao i zaradio po koji boljševički vođa u Rusiji.

U katoličkom časopisu »The Ecclesiastical Review« za travanj 1937 jedan američki katolički svećenik sociolog, po imenu John McDonough iz Washingtona, zove katolike na odlučnu borbu proti kapitalizmu i to u saglasnosti i oslanjajući se na enciklike spomenutih papa. On predlaže t. zv. unitizam tj. da bi u buduće poduzetnik ili poduzetničko ujedinjenje moglo posjedovati samo jednu gospodarsku jedinicu. To bi samo po sebi brzo dovelo do opadanja kapitalizma i do normaliziranja gospodarskoga života. To bi bio smrtni udarac trutovskim udruženjima, industrijskim koncernima, kapitalistiičkim akcionerskim društvima. »Danas nema nikakve sumnje, ovako govori ovaj veliki sociolog, da se jedan od glavnih uzroka krizama koje se redovito navraćaju ima tražiti u gomilanju bogatstva u rukama nekolicine; iz toga slijedi da je jedna od najprečih dužnosti gospodarske reforme uspostava privatnoga vlasništva na najširoj podlozi. Nema nikakva razloga zašto mi ne bi najprvi radili oko toga da svak pomalo dođe do posjeda.«

Ovaj američki sociolog osvjetljuje svoj prijedlog u slikama iz američkoga života. Jedan jedini koncern za životne namirnice na pr. ima 15000 rasprodajnih trgovina. Čista dobit iznosila je 1935 oko 16,500.000 dolara, koja je razdijeljena među 10 osoba, dok se je 14.990 namještenika moralo zadovoljiti sa malom plaćom. A pošto svaki od ovih ima obitelj to će reći da je sami ovaj koncern osudio na dosta oskudni život do 70.000 osoba, koje bi daleko bolje živjele kada bi bile samostalne i imale svoje prodavaone. — 9 koncerna sa 317 pekarna proizvodi kruh gotovo za sve veće gradove i industrijska područja, a 4 velika poduzeća za preradbu mesa imaju u rukama trgovišta u 996 gradova i općina.

A šta bi bio unitizam o kome govori ovaj veliki sociolog? On kaže da bi predstavnici pojedinih gospodarskih grana imali odrediti šta ima praktično značiti unitizam u pojedinim granama. Na pr. značenje bi se kretalo oko ovoga: jedan poduzetnik ili poduzetničko društvo moglo bi imati jednu automobilsku tvornicu. Nema nikakva razloga zašto bi on morao imati i više tvornica ili još baviti se proizvodnjom ili popravljanjem i drugih predmeta osim automobila. Saobraćajnim poduzećima na-

pr. imala bi se odrediti geografska granica preko koje ne bi mogli prijeći; isto tako električnim i svim ostalim poduzećima.

Kad bi protivnici Crkve, mjesto da slijepo sikću mržnjom na nju, malo poslušali načela kršćanske sociologije, ne bi došlo do kapitalističkoga isisavanja, a ne bi došlo ni do multimilijunskoga gomilanja novca u ruka-ma nekoliko boljševičkih vođa na račun bespravnih i prevarenih masa.

V.

* * *

Vjerski život i pomnožanje porođaja. — (La vie religieuse favorise la natalité). — Neka naša mjesta zahvatila je bijela kuga. Ljudi se boje poroda, boje se svojih nasljednika. Žalosno je kada danas prolazimo kroz neka mjesta gdje je dosada stanovalo više hiljada stanovnika, a sada su spali na nekoliko stotina, a pomalo i ovih nestaje. Jednako je žalosno kada prolazimo kroz ova mjesta gdje smo prije susretali djecu na svakomu koraku, gdje se je prije dječje pjevanje i veselje razlijegalo se na sve strane, a sada susretamo po koje dijete, ali bez veselja jer nema drugova s kojima bi se igralo i zabavljalo. Ubila ih je bijela kuga, ubile su ih njihove majke zato jer im je bio nikakav vjerski život.

Dr. R. von Ungern-Sternberg objelodanjuje u **Njemačkomu Liječničkomu časopisu** (1937, Nr. 5) rezultate svojega istraživanja o uzrocima velikoga broja porođaja u Nizozemskoj. Pisac je pokupio mnogo podataka iz svih strana Nizozemske, iz svih slojeva pučanstva, i, što je najglavnije, od pripadnika svih konfesija. Visokim brojem porođaja, kaže on, kojim se ponosi Nizozemska, najdublji i najjači uzrok je u tomu što je svijet privržen vjeri, kalvinističkoj ili katoličkoj. U stvari, Nizozemskoj Reformiranoj Crkvi (Kalvinci) pripadaju 34,4%, a Katoličkoj Crkvi pripada 36,4% svega stanovništva. Pribrojimo li tomu još 100.000 pripadnika raznih konfesija, koje su se ponešto odijelile od Kalvinizma, to imamo 72% pučanstva koje spada na ove dvije vjeroispovijesti. A to će reći da one raspolažu velikim sredstvima i pomoći koja ih čuva od protinaravnoga sprečavanja i ubijanja poroda: vjerom i njezinim zapovijedima. Dr. von Ungern učinio je i poredbu među raznim konfesijama prema kojoj se vidi koliko djece otpada na jednu obitelj kod kalvinista, katolika, raznih protestantskih sekta i židova. Prosječno bi na jednu katoličku obitelj otpadalo 3,67 djece, na jednu kalvinističku obitelj 4 djece, a na jednu obitelj kod pripadnika raznih protestantskih konfesija 3,25 djece. Najniži broj djece otpada na židovske obitelji, na koje bi došlo prosječno 2,75 djece.

Dr von Ungern zaključuje da je najjači uzrok brojnih porođaja u nizozemskim obiteljima jaki uticaj koji imaju ove dvije najjače konfesije, katolička i kalvinistička, na nizozemsko stanovništvo.

* * *

B. V.

Henry Bergson, jedan od najvećih francuskih današnjih filozofa, postao katolik. — (Henry Bergson devenu catholique). — Činjenica koja se je u povijesti opetovala bezbroj puta dogodila se je i

u najnovije vrijeme u Francuskoj: jedan od najvećih današnjih francuskih i uopće svjetskih umova na polju filozofije postao je katolik.

Tijekom povijesti susrećemo mnoge velikane koji su iza dužega ili kraćega proučavanja u svojoj struci bili dovedeni u katoličku Crkvu. Ovo su bivali prvi učenjaci u svoje doba i u svojoj struci. A nije se nimalo čuditi njihovu konačnomu prihvaćanju katoličke nauke i prihvaćanju katoličke svete vjere. Ovi veleumni išli su svim srcem i dušom da saznadu svu istinu, za njom su hodali kada duže i kada kraće. Viđali su je kada u jačem a kada u slabijem svijetlu. A svaki tračak bio je za njih, često puta i nesvijesno, korak bliže u katoličku Crkvu, koja jedina posjeduje svu istinu. To se je zbilo sa velikim Taine-om, Abelom, Papini-jem, Jörgensenom i brojnim drugima. Nijesu bili uvijek svjesni gdje će ih konačno dovesti iskreno traženje istine niti su znali da će jednom doći do potpunoga saznanja. Ali kada su se jednom stavili na upravni put ovaj ih je morao, iako oni toga nisu bili svjesni, dovesti tamo gdje je sva istina. Doveo ih je u katoličku Crkvu.

Naravno, da budu se ovi umovi stavili na partijsko ili nacionalno stanovište ili da su gledali na nekakve duže ili kraće povjesne tradicije ili da su gledali na svoju okolinu ili na svoje još gore kojekakve sklonosti, nikada ne bi bili došli gdje su došli, i to stoga što bi se već time stavili na stramputicu, a ova ih nikada ne bi dovela do potpune istine. Mi znademo dobro da će se ko i na ovo mrgoditi kada kažemo da se prava i sva istina nalazi u katoličkoj Crkvi, i da su oni morali svršiti baš u katoličkoj Crkvi stoga jer su iskreno tražili istinu. No kada bi taj malo bolje zavirio u svoju savijest vidio bi da se kostruši na katoličku Crkvu jedino stoga što se je stavio na nekakvo ili partijsko ili krivo shvaćeno nacionalno stanovište ili na neku tradiciju koja se kroz neko vrijeme uvriježila u njegovoj okolini ili jer katolička Crkva ne odobrava neke sloboštine koje bi on htio da su proste i njemu dopuštene. Eto to je ono radi čega se mnogi srdi kada čuje za katoličku Crkvu; a nije kod njega po srijedi jedino i isključivo ljubav za istinom i odluka primiti je pa bila gdje mu drago.

Henry Bergson, član Francuske Akademije i današnji profesor na **Collège de France** svojski je decenijima radio na filozofskom polju. U svojim djelima: **Esai sur les données immédiates de la conscience** (24 izd. 1924); Matière et Mémoire (1925); L' Evolution créatrice (28 izd. 1925); Le Rire (24 izd. 1925) neustrašivo je išao za istinom. Pod uplivom nekih nezdravih pojava u modernoj filozofiji nije ni on uvijek u svemu bio na ispravnom stanovištu. To ipak nije smetalo da je što je dalje išao, pomalo se otresivao svih privjesaka iz moderne filozofije-nefilozofije i sve jače i očitije svraćao u liniju velikih katoličkih filozofa, koji su otkrili veliku filozofiju, koja se je pokazala, a eto i u tom slučaju se pokazuje kao kamen kušnje za ispravnost ili neispravnost svakog nanovo nastajućega filozofskoga sistema. I u najnovijim znanstvenim filozofskim objašnjavanjima i kritikama koje je Bergson imao sa P. de. la Gorceom profesorom na katoličkom sveučilištu u Toulouse Bergson je priznao svu ispravnost katoličke filozofije. Ona će otsada ispunjati one praznine koje su se osjećale u njegovom dosadašnjem filozofskom sistemu.

Henry Bergson zdušno je proučio katoličku nauku i prešao je u katoličku Crkvu.

B. V.

* * *

Vjeroispovijest grofa Zeppelina. — (La foi du comte Zeppelin). — Ove godine kada je iznašašće grofa Zeppelina toliko usavršeno, kada se već drži i redoviti saobraćaj preko oceana njegovim aparatima, mnogo se piše o zaslugama ovoga velikoga dobrotvora i genija. No pri opisivanju njegova života i njegova karaktera i rada često se prešućuje vjerska strana, a to je ono na što ćemo mi upozoriti. Kao što ljude nije strah primiti njegovo veliko iznašašće i hvaliti ga radi njega jednako ne bi se imali plašiti priznati i naglasiti vjersko osvjedočenje koje mu je davalo pobude i snage da se lati tako zamašitoga posla i da ga onako sretno privede kraju.

Grof Zeppelin nije propuštao ni jednu zgodu a da ne ispovjedi svoje duboko kršćansko uvjerenje. I to javno pred svakim. Kada je na pr. 1900 god. imala se po prvi put uzdignuti njegova zračna lađa pozove Zeppelin sve koji su se u brodu nalazili da se sakupe u glavnoj dvorani da se zajednički preporuče Bogu. Na koljenima klečeći molio je Božji blagoslov na svoje djelo. A Poslije nego li je lijet uspio vas uzbuđen i veseo usklikne: »Da, Bog je umjetnik, a ja sam Njegovo oruđe!« U jednom predavanju 1908 god. rekao je između ostaloga: »Najveća današnja dobit, obzirom na osvajanje zraka, bila je ta da su se posvuda gradili zrakoplovi, kojima se čovjek može dizati u zrak — ne kao dosada privjesak na loptu kojom se zrak igra kako hoće, nego tako da sam sebi otvara i određuje put, kojim će doći do određenoga cilja. Tim se je izvršilo i Božje određenje pogledom na zrak: Stvorenje treba da bude podložno čovjeku.«

Drugom zgodom iste godine izrazuje se opet ovako: »Ako mi bude data još koja godina rada, tada ću doživjeti rijetku veliku sreću, potpuni uspjeh jednoga velikoga iznašašća za čije sam sredstvo izabran. A najviše treba Boga slaviti za to da je moj rad sa svojom promjenljivom sudbinom u duši njemačkoga naroda izazvao općenito i međusobno oduševljenje.«

U zadnjoj godini života u razgovoru sa prijateljem Aleksandrom Vömel-om jednog dana pri zalazu sunca reče i ovo: »I moje će sunce brzo zaći. — A hoću li se ja stoga štedjeti!? — Ako mi Bog daje još snage, zažto je ne bih upotrebio? Umirem veselo. — Bog će mi oprostiti moje grijehe, čuvati će moju obitelj i moju domovinu.« (Isp. »Das katholische Kirchenblatt«, Berlin, 7. III. 1937).

Komunisti i marksisti su se dohvatili nekakve krilatice da je vjera »opium mase«, t. j. onih koji ništa ne znaju i ne razumiju. Dakako da bi u ovu masu imali ubrojiti i otkrivača najgenijalnijega modernoga izuma« sve to više zahvaća i dušu samoga ruskoga naroda, premda se boljševici ne žacaju nikakvog nasilja u »ime slobode« sataru u čovjeku ono što mu je najsvetije.

* * *

B. V.

Slobodnozidarsko »učenjaštvo«. — (La »science« des francmaçons). — Nedavno je zasjedao u Parizu izvršni odbor novoga svjetskoga ujedinjenja slobodnih mislilaca, koje je zasnovano na praškom ateističkomu kongresu. U ujedinjenju rade zajednički organizacije građanskih i proleterskih slobodnih mislilaca!! Izvršni odbor raspravljao je o nekim zadaćama za najbližu budućnost kao i o nekim namjerama i metodama po kojima će trebati raditi. Neki od zaključaka odnose se na »promicanje kulturnoga napretka«, a izvršni odbor pod tim riječima razumije »promicanje popularno znanstvene prosvjete u svim zemljama u tijesnoj vezi sa naprednim naučnicima, uz pomoć narodnih škola i pomoću predavanja o pitanju kulturnoga i znanstvenoga napretka!« Svjetsko slobodnozidarsko ujedinjenje znade dobro da nije dovoljno »teoretski pobijati klerikalne teorije, nego da je nužno u radnim masama buditi želju za pozitivnim kulturnim radom.« Iz katoličkih razloga svjetsko slobodonozidarsko ujedinjenje ide za tim da unese razdor u katoličke redove. Kod radnika i kod intelektualaca treba stvoriti mišljenje da je Crkva podijeljena u dvije grupe: jedna reakcionarna koju vodi i predstavlja viša crkvena uprava; i grupa širokih radnih masa. Jasna je svrha ove masonske mudrolije: treba da katoličke radnike podvrgnu sebi pa da oni (slobodni mislioci) brane njihova »demokratska prava i slobodu mišljenja.« Odbor napada oštrim riječima »reakcionarnu grupu«, crkveno starješinstvo i potiče katolički svijet da se buni proti njima, jer da je to u interesu njegova socijalnoga i kulturnoga napretka.

Svjetski slobodnozidarski izvršni odbor naglasio je nešto iz svoga programa, što je međutim u većoj ili manjoj mjeri provađano po svijetu, a i kod nas. Kod nas ima ovih slobodnozidarskih »naučnjaka« za sve struke. Da bude priznat kao takav treba da ima jednu i jedinu svjedodžbu: da se proglasi bezbošcem i da znade grditi katoličku Crkvu i što bolje lagati proti njoj. Što je u tome valjatiji tim je veći »naučnik« i što više radi na tomu tim više radi na »napretku« prosvjete o kojoj odbor toliko govori. U nas ima ovakih »naučnika« da bi ih mogli i izvoziti, kada ih ne bi bilo i u drugim državama. Ali troskot se kopiti svagdje! Ima i »naučničkih« djela i spisa svake vrste i za svaku struku. Dosta je na pr. pogledati brošure i brošurice i letke koje ovi naučnici pišu, prepisuju i razašilju po svim našim krajevima, da se uvjerimo da sve ovo zbilja ima odlike koje framasoni traže za svoja izdanja. I u Beogradu i u Zagrebu ima mnogo tih »znanstvenih« »naprednih« poduzeća. Mi smo imali više puta prigodu da upozorimo na ovu »naprednu znanost« koju ovi »naučnici« prodaju i u školskim priručnicima.

U stvari sve je ovo skrajnje reakcionarstvo, zaslijepljenost i natražnjaštvo. Svi ovi spisi i spisići znakovi su zaostalih, zakržljalih, natražnih, individua, koji, baš zato jer su natražni i zaslijepljeni, pod tuđim imenom »napretka, naučnjaštva« prodaju svijetu natražne i zakržljale stvari. Oni su slijepci najgore vrsti, jer neće i ne smiju progledati, ne smiju saznati istinu, boje se. Oni bi morali napustiti sve svoje unosno, rentabilno umovanje i našli bi se u liniji onih koji neunosno, nerentabilno, ali za to svjesno i slobodno brane istinu, sretni da je posjeduju. Ovo bi morali

dobro znati, kada bi oni smjeli ovo znati, naši sputani neslobodni »slobodni« mislioci.

* * *

Socijalni život i kršćanstvo. — (L' ordre social et le christianisme). — Najprva dužnost svakoga suvremenoga čovjeka koji se zanima za socijalni rad te koji bi htio pripomoći da se društveni život opet postavi na tvrde osnove jest da bez zaobilaženja dobro prouči onaj zakonik gdje se nalaze pravila i upute kako se jedino dade socijalni život stalno srediti. A taj zakonik su socijalne enciklike Lava XIII i Pija XI. Ko bježi od toga taj nema ozbiljne volje da pripomogne sređenju društvenoga života. Da na drugome mjestu nema sređenja lijepo nam svjedoče baš one države koje su svemu svijetu galamile o sreći bez Boga. One su se izričito odrekle Boga, a sada vidimo da nema ni traga socijalnomu sređenju, već da u tom pogledu vlada pravi pakao.

O ovomu pitanju nedavno je govorio bivši mađarski ministar i sadašnji predsjednik telegrafske agenture Nikola Kozma. U prva vremena, tako je govorio on, kada je čovječja kultura bila u svomu početku, kada su ljudi tražili samo kruha i igara, samo politička vlast uređivala je socijalna pitanja. A Krist je prvi sređivanje socijalnih prilika stavio na podlogu koja je više dostojna čovjeka. Stoga moramo samo Kristu i kršćantvu zahvaliti da se je odnošaj čovjeka prema čovjeku odonda savim promijenio. Prije su ovaj odnošaj određivali ili politički motivi ili kakvi interesi ili kakva slučajna prilika ili okolnost. A u kršćanskomu duhu i u kršćanskoj zamisli i nauci odnošaj čovjeka prema čovjeku bio je zaista čovječji i velikodušan. **Iz ovoga Kristova, kršćanskoga duha rodila se je ona ideja koju mi danas zovemo socijalnom idejom.** Ne sređivamo li socijalni život na kršćanskoj bazi, ne gledamo li kršćanskim očima na socijalni život ne ćemo učiniti ni koraka naprijed, pače bez kršćanskoga nazora na socijalni život nećemo sačuvati ni ono što je dosada učinjeno za sređenje socijalnih prilika. Nestane li kršćanskoga socijalnoga duha sa svijeta i iz društva, tada je odzvonilo i uopće čovječjoj kulturi i nadošla bi perioda barbarstva sa svim svojim strahotama. (Isp. Schön. Zuk. 20. VI. 1013).

Ove misli imaju najjaču potvrdu u onim državama koje su se prihvatile posla da srede socijalne prilike izričito zabacujući sve što je kršćansko. Jesu li pošle i koraka naprijed? Kad bi napretkom zvali ubijanje svakoga onoga koji ne misli našom glavom, ili uništenje sve lične, društvene, vjerske, znanstvene i političke slobode, prisiljavanje da svak misli kao što misli onaj koji drži kandžiju u ruci, pljačkanje drugoga i gomilanje milijunskoga imetka uime jednakosti i oslobođenja potištenoga proletarijata, onda bi mogli reći da su te države pošle naprijed!! A ko će reći da je to napredak!

Stoga uime sređenja socijalnoga života svi socijalni radnici moraju se prihvatiti nauke radničkih zaštitnika i socijalnih papa Lava XIII i Pija XI, njihovh radničkih enciklika Rerum Novarum i Quadragesimo Anno.

* * *

Čežnja za obiteljskim životom u Rusiji. — Le désir de la vie familiale en Russie). — Rusi i Ruskinje, slušajući protunaravne zapovijedi komunističke moralke i sociologije, dali su se na sve moguće orgije, računajući da će tako doći do sretnoga zajedničkoga društvenoga života koga nije niko dotada poznavao, te su zato i obitelj dokinuli. No narav se je više ili manje uvijek bunila proti tomu, a danas je to u daleko jačoj mjeri.

U današnjoj Rusiji zapaža se želja da se opet povrate staromu načinu života, društvenoj stanici — obitelji. Iza tolike slobodne ljubavi i iza tolikih pokušaja seksualnoga libertinizma i samo rusko zakonodavstvo osudilo je pobačaj i homoseksualnost. Još prije nego se je Stalin odlučio da pitanje obitelji svede bar donekle na ljudski put, ruski je pisac Pilniak u romanu »Rođenje čovjeka« opisao propast boljševičkih eksperimenata i neugasivu težnju ljudskoga srca za obitelji, sa kućnim ognjištem. To je silno uznemirilo komunističke kritičare. Ulomak u kome Pilniak opisuje svoju nesretnu junakinju, koja je odgojena po komunističkim načelima, bolje će nam opisati to stanje nego ikakav komentar: »Treba mi muž, treba mi otac moje kćeri, koji bi znao razumjeti šta ja proživljujem, s kojim samim bih ja o tome mogla govoriti... Nemoguće je da čovjek ostane ravnodušan kada rađa svoje dijete... Kučka kopa rupu u zemlji u koju će se skloniti kada dobije svoje mlade. A ja nemam muža, nemam skloništa. Prije porođaja morala sam se skloniti u neku nepoznatu kuću, gdje sam morala biti sama... To je gore nego kazna. Narav se buni proti tomu. Koliko bi mi tada trebalo jedno moje biće, koje bi tako bilo moje da bih mogla bez stida, s veseljem u nj pogledati. Biće koje bi jednako sa mnom osjećalo sve pokrete moga djeteta. Koje bi se sa mnom veselilo i koje bi sa mnom moglo ljubiti ovoga budućega čovjeka. Došla sam u ovu kuću, jer sam sasvim sama bila pred blizim porođajem ovoga stvora, koji se u meni micao. Došla sam tu da razmišljam o sebi,.. da budem kažnjena.« — Tu se radi o težnji koja je srođena s našom naravi, o težnji koju se ne može iskorijeniti, jer je sklonost, koja iz nje izbija, od Boga. Svako nasilje proti ovoj težnji izvrće se u kaznu. Tim počinje kajanje. — Poučno je da ovo opisuje boljševički pisac, koji opisuje boljševičko društvo, ono društvo, koje je zbacilo Krista, a podiglo spomenik Judi; koje je sa čovjeka i žene diglo svaku obavezu — pod izlikom da će ih osloboditi, dok u stvari nijesu čovjeka ponizili i učinili najjadnijim robom. (Isp. Schön. Zuk. 13. VI. 906).

* * *

Razum i nauka prema Bogu u Glasniku Jugoslavenskoga Profesorskoga Društva. — U Glasniku Jugoslavenskoga Profesorskoga Društva (maj, 1937 str. 732 sl.) g. S. V. Ristanović piše o »estetičkomu vaspitanju srednjoškolske omladine.« Kad je govor o estetičnomu uzgoju naravno je da se morao pozabaviti i značenjem vjeronnauka za estetički uzgoj. G. Ristanović se je i osvrnuo na važnost vjerske obuke sa osobitim obzirom na estetički uzgoj.

No među njegovim tvrdnjama ima nekih koje nijesu ispravne. Mi ćemo se ovdje osvrnuti na ono što on kaže o odnošaju razuma i zna-

nosti u dokazivanju Božje opstojnosti. Zapravo riječi su Sime Pandurovića (Ogledi iz estetike, Beograd 1920, 98), ali pošto ih g. Ristanović prenosi mislimo da se s njima, koliko toliko, slaže, buduće da prema njima ne zauzimlje protivan stav. Riječi na koje mislimo ove su: »Bog se ne može shvatiti ni razumom ni naukom dokazati; ali istina o Bogu može proći kroz poeziju i umetnost uopšte kao što može proći kroz naše osećanje.« (733)

Istina je živa da se mnogo toga o Bogu može izraziti pomoću poezije i umjetnosti uopće, kao što mi možemo doći u vezu s Bogom i pomoću našega osjećanja. Mislimo ipak da se g. Ristanović ne bi nikako složio sa misli da u poeziji i umjetnosti uopće ne radi samo mašta i čuvstva bez ikakvoga utjecaja razuma, bez njegove kontrole, bez da on odobrava kao umjesno ili neumjesno ono što poezija i umjetnost hoće da izrazi. A mislimo i to da on ne će reći da razum, kada odobraje i potiče maštu i čuvstva na poetičke i umjetničke izražaje, radi prisiljeno ili da radi ludo, nerazumno. To bi značilo da radi proti sebi i da ruši sebe. Sjetimo li se još, što i on sam kaže, da je umjetnost uvjek bila u službi religije, onda nam je jasno da i s ove strane, radi utjecaja koga razum ima i u umjetničkomu stvaranju, ne bi nikako stale riječi koje on navodi da se opstojnost Božja ne može razumom dokazati.

Ipak to još nije glavno pitanje. Istina je da Boga ne možemo shvatiti nnašim razumom tako jasno kao što možemo shvatiti koju prirodnu stvar. Ali ni sve prirodne stvari ne možemo shvatiti našim razumom. Pače među njima ih je veoma mali broj koje mi sasvim shvaćamo. No ipak ne možemo stoga reći da ne postoje, niti to kažemo. Najveći dio svijeta ne shvaća na pr. kako kruh hrani čovjeka, pa ipak nikoga to ne smeta da jede kruha. A kada ne možemo shvatiti prirodne pojave koje su nadomak našim sjetilima kako ćemo shvatiti neizmjernoga Boga! A da Bog postoji imamo mnogo apsolutno sigurnih dokaza koje nam daje zdrava filozofija pomoću prirodnih znanosti, a da i ne govorimo o kršćanstvu, koje je zasnovano na historičkim, a Božanskim djelima — čudesima. Sami Ristanović spominje moralni zakon i njegovu snagu za dokazivanje Božje opstojnosti. (734) Moralni zakon u nama pojava je koja mora imati svoj uzrok, a nema ga ni u nama ni u svijetu oko nas, jer ga mi ne možemo dokinuti ni uništiti. Stoga svoj izvor ima u Zakonodavaocu koji je iznad svih nas, a to je Bog. Iz ove pojave razum se diže do Boga. I to je sasvim razumni put. Svaki drugi bio bi nerazuman i protirazuman. —

Kao što iz moralnoga zakona, tako se razum diže k Bogu i iz kontingentnosti, nenužnosti pojedinih stvari na svijetu i onda svega svijeta zajedno. Ovaj svijet postoji, a pošto je kontingentan, nenužan, nema uzroka u sebi, stoga ga mora imati u drugomu, a taj je Bog. — Iz ovisnosti učinaka i kretnja na svijetu razum nas nužno vodi k jednomu koji prvi radi, a nije učinjen, kao i k jednomu koji daje prvi pokret a neovisan je o svakomu. — A šta da kažemo o razumu s obzirom na red, na svrhovitost koju svagdje susreće na svijetu! Naš razum koji razumnom snagom svojom svagdje vidi postavljene svrhe i određena sredstva za postignuti ove svrhe, koji svagdje vidi red, koji je često puta tako uzvišen

da ga ne može dokučiti, razum naš razumnom snagom svojom, i to stoga jer je razum, nužno nas vodi k Onomu koji je sve ovo sredio, a to je Bog. — Još je mnogo r a z u m n i h dokaza za Božju opstojnost. Mislimo da je i ovo dosta da g. Ristanović uvidi da se nije najzgodnije poslužio gore navedenim riječima, koje je g. Pandurović sasvim neispravno napisao.

* * *

Sv. Ante Paduanski kao teolog. — (S a i n t A n t o i n e d e P a d o u e, T h e o l o g i e n).* — Prigodom sedamstogodišnjice smrti sv. Ante Paduanskoga objelodanjena su na raznim jezicima značajna djela o životu i radu ovoga najpoznatijeg sina sv. Franje, najmoćnijeg sveca pred Bogom i ljudima. Sv. Ante ukazao se u očima modernoga čovjeka ne samo kao veliki svetac, čudotvorac i apostol, nego i kao — teolog, naučenjak. »L' Osservatore Romano« (2 augusta 1936 br. 179) najavio je, kako je ova misao posebno došla do izražaja u djelu: »Intelektualni lik sv. Ante Paduanskoga. Njegovi spisi. Njegova nauka«. Djelo je napisao poznati talijanski pisac O. D. Scaramuzzi, generalni tajnik centralnog ureda za franjevačku štampu, auktor mnogobrojnih djela o Ivanu Duns Skotu. Scaramuzzi lakim, odmjerenim stilom stavlja nam pred oći intelektualnu sliku sv. Ante u svijetlu kritike (str. 9—116), a zatim daje nam sistematski poredanu nauku sv. Ante na latinskom jeziku (dogmatika, moralka, mistika). Štovatelji sv. Ante zahvalni su učenom piscu, što je prvi put, uprav na krasan način, dao mogućnost i širem krugu intelektualaca, da upozna znanstveno-teološke odlike Sveca Svijeta. Mislim da neće biti bez interesa, ako iznesem nekoliko misli iz Scaramuzzijeva djela, odakle će biti jasno da među čudesima, kojima je Ante rasvijetlio u kratko vrijeme skoro čitavu Italiju i dobar dio Francuske, nalazi se i njegova nauka.

Sv. Ante bio je profesorom u Bologna, Touluse i Montepelier. Naučavao je teologiju, koju on nazivlje kraljicom znanosti, jer je to znanost sv. Pisma — objavljene nauke. Nažalost njegova predavanja nijesu nam sačuvana. Neki pisci tvrde, da je sv. Ante auktor raznih djela, kao što su »Expositio in Psalmos«, »Incendium amoris«, »Sacrum commercium S. Francisci cum Domina paupertate«, »Expositio mystica in Sacram Scripturam«, itd. No to nije stalno, i stoga O. Scaramuzzi, na temelju dugogodišnjeg kritičnog proučavanja, kao stalna Antina djela priznaje samo njegove govore: »Sermones dominicales, Sermones in sollemnitatibus, in honorem et laudem B. Mariae Virginis«. Treba imati na umu da ovi govori nijesu ni teološki traktati ni propovijedi u strogom smislu riječi. Sv. Ante slijedi metodu svoga vremena. U govorima, koje je napisao i osta-

* P. Diomede Scaramuzzi O. F. M., La figura intelletuale di S. Antonio di Padova. I suoi scritti. La sua dottrina. Roma, Collegio S. Antonio 1934. In 8⁰ — 309 str. Cijena samih 15 lira. Dosad su razne revije dale veoma povoljnu ocjenu o ovoj knjigi. Isp. Verbum Domini 1936, 288; Studi Francescani 1936, 319—320; Miscellanea Francescana 1936, 548, Etudes Franciscaines 1936, 605—629; Antonianum 1937, 181; Verba vitae et salutis 1936, 103—107.

vio potomstvu, slio je u divnu cjelinu velebne misli, koje je crpao iz Sv. Pisma, iz apostolskog iskustva i poznavanja zahtjeva i potreba ljudske duše. Dogma je temelj njegovih propovijedi. Stoga o. Scaramuzzi odatle rekonstruira teološki sistem sv. Ante.

Nauka sv. Ante nosi na sebi pečat franjevačke znanosti. Krist je centar svega. Svetac Svijeta u više navrata slavi Ime Isusovo, i stavlja temelje za onu pobožnost, koju će poslije raširiti sv. Bernardin Sijenski. Otkupljenje je više djelo ljubavi nego pravednosti. Ante je bio, kako u oficiju čitamo: »Francisci patris aemulus«. Snaga njegove propovijedi bila je u tome što je grešnicima živo stavljao pred oči ljubav Krista Propetoga.

Krist je neodjeljiv od Marije. U Antinim propovijedima nalazimo gotovo čitavu mariologiju. Njegove pohvale o Marijinoj svetosti takove su, da nose u sebi ideju Djevice bez grijeha začete; Marija je bila ujedinjena s Kristom u otkupljenju roda ljudskoga; Ona je uznesena na nebo i dušom i tijelom, odakle dijeli milosti.

U pitanju o milosti, sv. Ante posebno slijedi nauku sv. Augustina. On je prvu znanstvenu formaciju stekao kod augustinijanaca u Lisabonu i Koimbri. Tu je Ante postao vjerni učenik sv. Augustina, i tako je mogao da poslije kao franjevački prvi profesor pripravi put franjevačko-augustinskoj školi, koja je slava zlatnog doba skolastične znanosti.

Posebno značenje ima mistična nauka sv. Ante. Tu je nauku crpao iz djela sv. Augustina, Bernarda, Grgura, a posebno iz vlastitog iskustva.

O. Scaramuzzi nabraja mnogobrojna svjedočanstva svih vjekova, koja nam svjedoče, da je zaista Antina nauka uzvišena. Grgur IX već za života nazvao ga je »Archa Testamenti«, a odmah nakon njegove smrti pozdravio ga je onim riječima: »Doctor optimus, Ecclesiae sanctae lumen«. Ovo priznanje Petrova nasljednika našlo je odjeka kroz sve vjekove. U 14 vijeku kardinal Guido di Monfort nazivlje sv. Antu »pater scientiae, Doctor veritatis«. »Legenda Assidua«, Toma Vercelski, Bartolomej iz Tridenta, kardinal Odon, Rolandin i drugi savremenici sv. Ante nazivlju ga »Calamus S. Spiritus«, te izjavljuju, kako je Bog »po nauci blaženog Ante preporodio svijet«. U daljnim vjekovima, Tritemije, Posevin, Cesare Cantù, Bernardin Sijenski, Melkior Canus, i bezbrojni drugi pisci izriču velike pohvale o Antinoj nauci ili se njome služe. Razni Petrovi nasljednici, kao Siksto IV, Siksto V, Benedikt XIV, Lav XIII, slijede primjer Grgura IX. Dosta je spomenuti priznanje slavno vladajućeg Pape Pija XI, koji je na 20 prosinca 1931, otvarajući Papinsku akademiju znanosti, između ostaloga rekao, da je sv. Ante bio prava »ilustracija znanosti«, te kako su savremenici govorili: »Kada bi se izgubio svaki trag božanskih knjiga, bio bi dovoljan O. Ante da ih sačuva za sve. Tako je veliko i uistinu fenomenalno bilo njegovo pamćenje«.

I u liturgiji nalazimo razna svjedočanstva o teološko-naučnim odlikama sv. Ante. On je od 13 vijeka pa dalje uvijek štovan kao »Doctor Ecclesiae«. Misa »In medio« određena za Crkvene Naučitelje, čita se već u 13 vijeku na dan svetkovine sv. Ante. Ovu misu imaju svi misali »secundum consuetudinem Romanae Curiae«. Također ilirički, dalmatinski misal iz god. 1483 za svetkovinu sv. Ante ima misu »in medio«,

dok zagrebački misal iz god. 1500 ima misu »Os iusti«. Neki, kao Mohlberg, O. S. B. misle, da je misa »In medio« u »Missale Illyricum« ušla radi jakog utjecaja franjevaca u Dalmaciji. Bilo bi poželjno da netko od naših historika prouči ovo pitanje, da pregleda sve i pojedine misale po Hrvatskoj i dade adekvatan odgovor na pitanje, da li je ili ne sv. Ante imao sve od 13 vijeka u našim krajevima misu »In medio«, te da li se slučaj iličkog misala mora jedino protuumačiti radi franjevačkog utjecaja?

Pijo V god. 1570 bulom »Quo primum« ukinuo je mnogobrojne svetkovine, pa i svetkovinu sv. Ante. Sv. Ante u reformiranom misalu nije više imao misu »In medio« nego »Os iusti«. Ipak franjevački red, kao što i paduanska dioceza, zatim Portugal i Brazilija i dalje sve do današnjega dana sačuvali su za svetkovinu sv. Ante misu »In medio«.

U brevijaru i martirologiju nalazimo pohvale o nauci sv. Ante, a ikonografija ga prikazuje s knjigom u ruci — simbolom erudicije.

Dok čovjek čita mnogobrojne dokumente, kojima O. Scaramuzzi potvrđuje i dokazuje misli, koje sam ovdje ukratko spomenuo, lako može razumjeti zašto je ovih posljednjih godina kod Antinih štovatelja nastala živa želja da Crkva velikoga Sveca i Čudotvorca službeno proglasi Crkvenim Naučiteljem. Nijedan franjevački profesor, nijedna biblioteka ne bi smjela biti bez ovoga djela, iz kojega učenjaci mogu crpsti obilan materijal za znanstvene rasprave, propovjednici pouku, kako i pučke propovijedi moraju temeljiti na dogmi, kako moraju temeljito proučavati Sv. Pismo, a onda imati pravu diagnozu svoga vremena, ako hoće da njihove propovjedi urode željenim plodom. Ne samo prosti puk, koji štuje sv. Antu kao Čudotvorca, nego i naučenjaci, teolozi i propovjednici mnogo toga će naučiti u školi sv. Ante.

Fra K. Balić

* * *

Zakonitost španjolskog nacionalnog rata. — Preda mnom su tri dokumenta u kojima je govor o španjolskom ratu: sva tri su napisali španjolski dominikanci, tomisti, i to posebno proti nekim francuskim katolicima. O. Ignacije G. Menendez-Reigalda objelodanio je raspravu: »La guerra nacional espanola ante la Moral y el Derecho« (Nacionalni španjolski rat s moralnog i pravnog gledišta). Profesor na Angelikumu dr. Carro i Beltram de Herrera profesor (Bask), izdali su protest proti proglasa, kojeg su potpisali neki istaknuti francuski kat. pisci, među kojima se nalazi i Jacques Maritain. A uredništvo dominikanske revije »La Cienza Tomista« s velikim negodovanjem osvrće se na članke u dominikanskoj reviji »La vie intellectuelle«. Ova polemika među katolicima s više je gledišta poučna. Iznijet ću nekoliko misli iz triju spomenutih rasprava.

O. Menendez-Reigalda sintetizirao je svoje stanovište u nekoliko izreka, od kojih ću navesti pet: »Vlada pučke fronte — veli on — nezakonita je, tiranska, izdajnik domovine i naroda, neprijatelj Boga i Crkve. Narodni ustanak protiv pučke fronte i njezine vlade ne samo da je pravedan i dopušten nego je i obligatan, te sačinjava sa strane narodne vlade i njezinih pristaša najsvetiji rat što ga povijest poznaje. Svaka pomoć, koja se bilo direktno bilo indirektno pruža pučkoj fronti nedozvolje-

na je; kao što je jednako u sadašnjim okolnostima nedozvoljena opozicija zakonitoj nacionalnoj vladi. Nacionalisti Baski, kao kršćani, a i ne govorimo kao Španjolci, nedozvoljeno rade, kada ustaju oružanom silom proti nacionalne vlade zajedno sa pučkom frontom«. Učeni pisac ove teze dokazuje mnogobrojnim dokumentima: navada razne izjave Pija XI, a posebno nauku sv. Tome iz Sume teološke, iz »De regimine principum«, itd. Španjolski rat — prema O. Reigaldu — nije rat političkih stranaka, niti redoviti civilni rat, nego je to borba za neodvisnost domovine, za vjeru i samu indivdualnu i kolektivnu egzistenciju. Ako pojedinac ima pravo da brani svoj život, kada je nepravedno napadnut, koliko više ima to pravo sam narod, kao takav? Španjolce — veli on — ne mogu shvatiti ni engleski materijalisti ni francuski spiritualsti. Španjolski norod, kada je vidio da su na vladu došli razbojnici, kada je gledao da sama vlada ubija jednog Calva Sotela, kada je opazio, da se stvara posebna organizacija, koja bi morala uništiti sve što je sveto i veliko u Španjolskoj, kada je slušao: »Živjela Rusija!«, tada je bio osvjedočen, da je došao čas, kada mora poći u sveti boj, u križarsku vojnu...

Ove misli O. Reigalda ukratko donose dominikanski profesori u manifestu: »La guerra Espanola. Contestando al manifesto de un grupo de escritores catolicos franceses«. Kako je poznato, neki francuski istaknutiji pisci na čelu sa Franjom Mauriac i poznatim tomistom Maritainom potpisali su proglas u kojemu su tražili posebnu zaštitu za onaj dio španjolskog naroda, koji se ne nalazi na ratištu. Ipak u groglasu je bilo nešto, odakle su španjolski katolici zaključivali, da skup francuskih pisaca nišani na Franka i njegovu vladu. Ponajprije proglas je objelodanjen nakon zauzeća Duranga i Guernica, a onda tu se doslovno veli: »Civilni španjolski rat poprima posebno među Baskima oštar karakter. Juče je bombardiran Durango, danas, po istoj metodi, skoro je potpuno srušena Guernica, grad bez obrane i nacionalno baskijsko svetište... Baski su katolički narod... treba da katolici bez razlike stranaka prvi dignu svoj glas da se ne uništi kršćanski puk...« »L'Osservatore Romano«, od 9 ožujka 1937 pod naslvom »Per i non combattenti« na zgodan je način prikazao proglas francuskih pisaca, i gosp. Maritain poslao je uredništvu zahvalu, koja je objelodanjena u broju od 19 ožujka iste godine. No dr. Carro i Beltran de Herrera, dva španjolska profesora, na 15 svibnja objelodanili su gore spomenuti protest, u kojemu najenergičnije ustaju protiv proglasa gosp. Maritaina i drugova mu. Dominikanski profesori pitaju; gdje su dosad bili francuski kat. pisci? Zar nije španjolski rat poprimao oštar karakter, kada su ubijani tisuće i tisuće kat. svećenika, žena i djece, kada su se palile crkve, rušili spomenici, biblioteke i arhivi? Zar je svetiji Durango i Guernica nego li crkva Pilar de Zaragoza, koju su boljševici bombardirali, nego li svetište u Cabezi, gdje su se zaklonile žene sa djecom, nego le Alcazar, pod koji su boljševici mine stavili, nego li Oviedo, itd.? Neka francuski pisci uzmu u ruke geografsku kartu, pak će

vidjeti, da je katolički baskijski narod uz narodnu vladu, a da se opire Bilbao, gdje su već otprije bili komunisti i oni, koji su srušili Guernicu i Durango. Francuski kat. pisci samo su žrtve internacionalne marksističke propagande; svojim proglasom nanijeli su nepravdu ne samo španjolskom nacionalnom kat. narodu nego i svojoj domovini. Španjolci koji su dosad uvijek razlikovali vladu pučke fronte od katoličkog francuskog naroda neće više moći da tako lako tu razliku prave...

Sličan protest objelodanjuje i uredništvo dominikanske revije »La Cienza Tomista«, 1937, 110—115: »Proti nepravedne kampanje«. Uredništvo konstatira žalosnu činjenicu, da u Francuskoj dominikanske revije: »La vie intellectuelle«, »Sept« nesimpatično pišu o nacionalnom pokretu u Španjolskoj. U »La vie intellectuelle« od 10 veljače 1937 izašao je članak: »Teologija intervencije« u kojemu neki »Christianus« veli: »jedni rade da sruše kršćanstvo, drugi ga kompromitiraju antikršćanskim načinom kojim ga brane«. U broju od 25 veljače O. Pijo Duployé tvrdi, da poznato pismo kardinala primasa predsjedniku Aguire nema vrijednost »crkvenog dokumenta«. Želi da španjolski katolici budu vođeni duhom ljubavi... »La Cienza Tomista« naglašuje, kako je masonerija učitelj nekih francuskih katolika o događajima u Španjolskoj. Čudi se što eto ne samo svjetovnjaci nego i svećenici i redovnici nasjedaju neprijateljskim spletkama. Pita tko ima veću kršćansku ljubav ili oni koji ginu na ratištima za vjeru i domovinu ili oni koji zajedno s marksistima izvrgavaju ruglu ove kršćanske mučenike...

Ova polemika između francuskih i španjolskih katolika o nacionalnom španjolskom ratu dozivlje nam u pamet one Kristove riječi, da su sinovi ovoga svijeta razboritiji i okretniji od sinova Božjih. Neprijatelji Križa Kristova ujedinjeni su u borbi; oni se potpomažu; oni bez razlike narodnosti pridonose žrtve za pobjedu boljševizma u Španjolskoj. Dobrovoljci, ne samo iz Francuske, nego također iz Belgije, Holandije, Amerike, Češke, Jugoslavije hrle na španjolsko ratište. A katolici? Osim Irske ima li ijedna zemlja gdje se organizirala četa dobrovoljaca-katolika, sama od sebe, spontano, da priteče u pomoć nacionalistima u Španjolskoj?

Baška vjera, baška politika! Ova misao očituje se posebno kod katolika u Francuskoj. Dominikanska revija »Sept, 11 sept. 1936, veli da katolici ne poistovjetuju katoličku stvar s nacionalnim pokretom. Nema na svijetu pravog katolika, koji ne osuđuje progonstvo redovnika i svećenika, paljenje crkava i svetišta. No — reče mi jedan odlični francuski pisac — mi ne možemo odobriti, da Španjolska postane bilo talijanska bilo njemačka kolonija. U španjolskom ratu politika igra jaku ulogu — tako neki misle.

Ovu tezu mnogi dokazuju i baskijskim ratom. Baski su katolici — vele oni. Imali su svoju republiku. Tražili su samo autonomiju. No budući da karlisti i falangisti idu za centralizmom, zato se vodi rat s Baskima. Zaista, slučaj je težak. Nije isključeno da su nacionalisti bili preveć intrasingenti. Ipak, činjenica je također da je i ovdje partikularizam bio jači nego opće dobro. A onda, kada bi anarhisti zavladali čitavom Španjolskom, bi li pustili na miru Baske? Osim toga pravi, katolički

dio baskijskog naroda zajedno sa svojim biskupom stoji uz nacionalni pokret.

Neki su raširili vijest, da je nacionalni ustanak neopravdan, jer da tobože prije 18 srpnja 1936 nijedna crkva nije bila u Španjolskoj srušena; da je vlada bila zakonita itd. »L' Osservatore Romano« od 24—25 svibnja 1937 pokazao je svu neosnovanost ovih vijesti. Od 17 do 27 ožujka u Španjolskoj je opustošeno 106 crkava, a prije 19 srpnja 1936 skoro tisuću je crkava bilo zapaljeno. Nevini ljudi su bili ubijani, program stvoren da se uništi sve što je sveto u Španjolskoj.

U početku su neki mogli postavljati pitanje, da li je bilo uputno započimati rat u Španjolskoj, da li je general Franko odabrao baš najzgodniji čas. No danas je jasno, da je u Španjolskoj borba između tame i svijetla, između istine i laži. Kada je stupio na vladu Caballero, »španjolski Lenjin« stvar je bila jasna i onima, koji su dotada sumnjali. »Hrvatska Straža« u opširnim izvještajima iznijela je žalosnu odiseju svećenika, redovnika, biskupa, siromašnih žena i djece u području gdje vladaju pučko-frontaši. I ta se odiseja nastavlja. »Civilni rat u panjolskoj jest rat civilizacije« rekao je kardinal primas iz Toleda. Nije to borba — veli on — ni za republiku ni za dinastiju, nego je to rat principâ, nauke, rat jednoga svijeta proti drugome. Oduzmite vjerski osjećaj i sadašnji rat ostaje bez snage. (Isp. La Croix, februar 1937). »Svi su izopćeni — izjavljuje Burgoski biskup — koji potpomažu one bez Boga i bez religije«. (La Croix, 11 ožujka 1937). Slično veli i navarski biskup.

Teško je govoriti o značenju, legalnosti i opravdanosti rata, dok je on uvijek u toku. Povijest će iznijeti činjenice, koje su se odigravale u Španjolskoj ovih posljednjih godina: kako je silom srušena monarhija, kako su se obavljali izbori, a posebno šta bi sve bilo da katolički španjolski narod nije ustao na obranu svojih svetinja. Kad se otvore tajni arhivi internacionalne masonerije, utjecaj loža u Valenciji i Madridu, nacionalni špajolski rat pokazat će se u pravom svijetlu.

Kršćanin mora dati caru što je carevo, ako car ne niječe božanska prava i prava savjesti. Kada se povrijeđuju ova prava, kršćanin, sve dokle može, treba da se brani redovitim zakonitim sredstvima. No ako mu se i ta sredstva uskrate, može se uteći aktivnoj rezistenciji. Španjolski katolici u ogromnoj većini svijensi su da su se držali ove katoličke nauke, kada su se oružanom silom oprli onima koji su tiranski rušili narodnost i vjeru.

Dr. St.

* * *

Obraćenje Gustava Hervés-a, političara i pisca. — (La conversion de Gustave Hervés, politicien et journaliste). — Poznati političar i pisac Gustav Hervés proživio je svojih 66 godina kao rijetko tko. U početku je bio revolucionarni anarhist, zatim skrajni pacifist i antimilitarist, a za vrijeme svjetskoga rata bio je šovinist. Najveći dio svoga života proveo je u neprijateljstvu prema Crkvi, dok se nije za Uskrs ove godine opet k njoj povratio. Kako se je obratio opisuje on u svomu listu »La victoire« iz kojega Trierski »Paulinus-Blatt« (23. V. 1937) prenosi i ovaj dio: »Istina je da se ja vraćam službeno i

s oduševljenjem kršćanstvu. Stoga se osjećam tako veseo da to moram javno napisati! A šta će reći da sam čekao tako dugo? ... Bio sam udario krivim putem; htio sam da do toga (obraćenja) dođem samo pomoću moga razuma i ispitivanja... No ako čovječji um prekopava stvari koje stoje van njegova djelokruga, onda ne može iz toga izići ništa u redu, i to baš stoga jer to nije njegovo područje... Već sam prije jednom pripovijedao o čudesnom sjemenu, s kojim sam se susreo na Uzašašće 1935, kako sam na ovaj dan, premda sam bio još sasvim bez vjere, Bogu zahvaljivao za zdravlje, koje je povratio momu bratu, poslije negoli sam jedanput u času potištenosti i očaja za to se molio. Duboko potresen onim sticajem čudnih okolnosti išao sam otsada svake nedjelje k sv. Misi sa željom da opet dođem k vjeri. Sa svom jednostavnošću slušao sam evanđelje, Oče naš i Zdravo Marijo, moleći Boga za milost da bi dao da jednom konačno jasno progledam. Najedanput stao sam ljubiti Isusa, jer nas je On otkupio svojom krvlju.«

Sada Hervés pripovijeda kako se je počeo opet iz zahvalnosti sjećati »Kršćanske Školske Braće«, kod kojih je bio primio prvu obuku. I sada ga je sve to više hvatala želja za Isusovom naukom. Zanešen sam bio, veli on, ne samo njegovom socijalnom naukom, koja sadrži sve ono što ima vrijedna u socijalističkim težnjama, ne samo za njegovom moralnom naukom, koja je najveći ideal savršenosti, nego me je najviše zanijela utjeha, koju Krist daje pravednima i milosrdnima, malima i miroljubivima obećajući im vječno svijetlo u nebeskom kraljevstvu. Već kroz dvije godine milost je tako radila u meni, a da ja toga nijesam bio svjestan. Tako je došla i Velika Sedmica ove godine. Žarko sam čitao »Nasljeduj Krista«... Na Veliki petak u 3 sata, kada sve kršćanske duše misle na smrt Otkupiteljevu, pisao sam onomu Ocu iz kongregacije Marista, čija mi je propovijed na Uzašašće 1935 o nadnaravnoj moći molitve dala prvi poticaj za obraćenje. Zamolio sam ga da bi me sutradan ispovjedio da bi tako mogao na Uskrs primiti sv. Pričest. I tako se je dogodilo da se je Krist, koga nisam mogao stići mojim ljudskim umom, udostojao da na svetkovinu Svoga Uskrsnuća uskrsne u mojoj duši.« (Isp. Schönere Zukunft, 13. VI. 1937, 985).

* * *

Čiangkaišek, kineski generalissimus i kršćanstvo. — Kineski generalissimus Čiangkaišek početkom ove godine bio je zarobljen od pobunjenika. U zarobljeništvu imao je zgodnu priliku da razmišlja o ljudskom životu i o odnošaju prema Bogu; naročito o veličini kršćanstva i o snazi koju ono daje u progonstvima i neprilikama u kakvima je i on bio tih dana. Kršćanska vjera, kojoj pripada već kroz više godina, dala mu je snagu da je bio spravan podnijeti sve za pravdu i za Boga.

»Bez vjere, veli on, nemamo ispravnoga pojma o životu. Malodušnost je često puta dokaz da se nema take vjere. Već je 10 godina da sam kršćanin i uvijek sam rado čitao Bibliju, ali ova me knjiga nije nikada tako zanimala kao kroz dvije sedmice moga zatočništva u Sianu. U svojoj osamljenosti imao sam vremena da čitam i da razmišljam. Kristova dobrota i veličina tako su mi se jasno otkrile pred očima, da sam se osnažio za borbu, za svladavanje kušnja i za ustrajnost u izvršivanju

dužnosti. Danas, na Veliki petak, želio bih navesti neke pouke koje sam naučio iz Kristove muke. Riječi koje je on govorio sa križa ostavljene su nama u baštinu. On je molio za svoje neprijatelje: Oče oprosti im jer ne znadu šta rade. Kako li je velika Kristova ljubav! Ova misao se je uvijek navraćala za vrijeme moga razmišljanja i bila mi je velikom utjehom.. Kada je Krist zadnji put ulazio u Jeruzalim bila mu je jasna pogibao pred kojom se je nalazio. Ipak je ušao u grad bez oklijevanja. Koja le veličina, koja li odvažnost! Bez vrijednosti je moj život isporedim li ga sa Kristovim. Kako bih ja onda bio smio oklijevati da se izložim pogibelji?... Kušali su me lijepim riječima i svakakvim prijetnjama... Pogibli sam bio izložen sa svih strana, ali nisam ni za čas pomislio na to da popustim pred pogibli. Ojačala se je moja vjera u Krista. Sada sam se sjetio 40 dana i 40 noći koje je Krist proveo u pustinji, sjetio sam se kako se je opro kušnji, kako je molio na Maslinskoj gori, kako su ga zlostavljali za vrijeme kada je imao biti osuđen. Trajno mi je bila pred očima molitva koju je s Križa upravio za svoje neprijatelje. Moja se je otpornost ojačala i ja sam bio spravan i na zadnju žrtvu pred t. zv. pučkim sudom. Govorim o svemu tomu da ispovjedim svoju vjeru, a ne za to da govorim o svojim zaslugama ili djelima... Dr. Sun Yat-sen, utemeljitelj nove Kine, bio je kršćanin i najveći dar koga je primio od Krista bila je iskrena ljubav prema svome narodu vezana sa željom da mu poboljša sudbinu. Njegov je duh uvijek s nama. Ja sam počeo imati povjerenje u Dr. Sun Yat-sena i njegovo poslanje, koje mi se je na prvi mah učinilo da ima veliko religiozno značenje. A kasnije pošao sam korak naprijed i postao sam Kristov učenik. A sada znadem, da je onaj koji je prožet vjerom u njega spravan prije i život žrtvovati nego i jedno od svojih načela.« (Isp. »Katholik« Mainz, 16. V. 1937).

Čiangkaišek vojnik je onoga kalibra kao što su bili na pr. Foche ili Liautey ili Castelnau. Svi oni spadaju u krug velikih ljudi koji su snagu za svoja velika djela crpli jedino u vjeri i pouzdanju u Boga.

G. Hervés je učinio ono što i H. Bergson: lutao je dugo i sada je uvidio da nema mira bez Boga. To su učinili bezbrojni, a učinio je nedavno i naš Dr. H. Hinković čiji život je dosta sličan životu G. Hervés-a. I on se je smirio pred nekoliko godina jedino u Crkvi Kristovoj koju je za dugo i dugo napadao, kao i Hervés. — Obistinjuje se ona Božja: Bezbošci nemaju mira!

* * *

Šta bi bila Njemačka bez Krista? — Ideolozi njemačkoga nacionalizma zametnuli su kulturni boj proti katoličkoj Crkvi. Zaboravili su da je željezni kancelar Bismark bio u daleko povoljnijim prilikama u samoj Njemačkoj i oko nje kada je zametnuo poznati Kulturkampf. Pa ipak je podlegao, morao je poći u Kanosu. To će se pomalo dogoditi i vođama današnje Njemačke, u kojoj ni izdaleka mišljenje nije jedinstveno kako je bilo u Bismarkova vremena, a i u drugim državama duševno raspoloženje nimalo nije naklono današnjoj Njemačkoj kao što je bilo naklono onda.

Vođe Reicha ne vide, govoreći o nekakvoj njemačkoj rasi i krvi, da se stavljaju u neshvatljivu nedosljednost Dok bi s jedne strane

htjeli pročistiti i zadržati u Njemačkoj samu i jedinu čistokrvnu njemačku rasu, dotle s druge strane ruše sve što je u Njemačkoj stvoreno dobra i plemenita kroz svu 1000 godina. Vodeći boj proti Crkvi oni vode boj proti svoj njemačkoj kulturi, koja je na jedan ili drugi način iskrsla iz kršćanstva. Stoga bi značilo izbrisati hiljadu godina njemačke povijesti jer je ovu povijest stvorilo kršćanstvo. To bi značilo da je ovih hiljadu godina bio jedan strahovito pogrešan put, jedna jedinstvena nečuvena stramputica. Njemačka bez Krista, značilo bi isisati mozak iz kostiju najboljim Nijemcima. Svi oni bezbrojni koji su pali u unutarnjoj ili vanjskoj borbi za Njemačku, na čijim grobovima stoji križ, bili bi luđaci. Križ na njihovim grobovima bio bi uvreda. Kada bi Njemačka morala biti bez Krista značilo bi da bi trebalo srušiti sve njemačke katedrale, jer one bi u tome slučaju značile da je narod bio strahovito zabludio. A šta bi ostalo od njemačke muzike, od njemačkoga pjesništva i filozofije? Kao jedina i osamljena važna točka u kojoj se pokazuje njemački genij bila bi Matilda Ludendorff! Ko bi to htio taj bi htio raskinuti šta je sastavio Bog i povijest, koja je prst Božji: Vjeru u Krista i njemački narod! — (Isp. »Katholisches Sonntagsblatt«, Breslau, 30. V. 1937).

A njemački bivši državni ministar grof Schwerin-Krosigt, govoreći nedavno jednom prigodom o vjerskomu raspoloženju von Hinderburga, bivšega predsjednika njemačkoga carstva, rekao je i ovo: »Ova vjera je snaga koja premješta brda, a u čovjeku kršćaninu živa i odlučujuća snaga, pokretač u radu i veselju, težnjama i potrebama... Budite kršćani u kojima vjerska snaga obuzimlje i nosi svega čovjeka u njegovomu dnevnu radu, u školi, u obitelji i zvanju.« (Katholisches Sonntagsblatt«, Stuttgart, 30. V. 1937).

Pravo je stoga pripominjao stari Treithschke, zastupnik u Njemačkom saboru, izdavač »Preussische Jahrbücher« od 1866—1889, pisac povjesničkih djela »Duethsche Geschichte im 19 Jhr.«, »Histor. u. Polit. Aufsätze«, da su Nijemci kršćanski narod. Svaki korak, kaže on, koga učinim naprijed u upoznavanju povijesti domovine, biva mi najjasnije da se je kršćanstvo sraslo sa svim žilama njemačkoga bića. Živa svijest jedinstva, bez koje ne može biti narodnosti, ne može biti među ljudima koji se razilaze u najvišim životnim pitanjima. Pretpostavimo samo to da se polovica našega naroda odmetne od Krista: bez ikakve sumnje njemački bi narod morao propasti, sve što mi zovemo njemačkim, otišlo bi u komade. (Isp. Natur u. Kultur« Maj 1937, 186)

* * *

Cjelina nije samo skup djelova. — (Un être n' est pas seulement la somme de ses parties). — Materijalističke struje 19 vijeka mnogo su se nadale da će i priroda potvrditi sve njihove nastranosti, nadale su se da će im prirodne znanosti biti najjače uporište. Po njihovim unaprijed stvorenim zaključcima priroda ne bi se imala sastojati nego iz mrtvih materijalnih djelova, koji ne bi bili tu da stvore zajedničku cjelinu, i, naravski, na koje ne bi uplivisala nijedna sila vanjska ili nutarnja za to da svi djelovi zajedno izvedu jednu cjelinu. Ma-

terijalizam je morao biti pošto poto gospodar u svim prirodnim znanostima, one su morale, htjele ne htjele, da ga u svemu potvrde.

A već koncem zadnjega vijeka stalo se je sve okrećati. Materijalizam je doživio i preživio svoj vijek, a zdravi nazori počeli su da se sve to jače javljaju na polju prirodnih znanosti. To je osobito bivalo sve u jačoj mjeri tijekom današnjega vijeka, a najviše u zadnjem deceniju. Materijalizam kod današnjih ozbiljnih prirodoslovaca, spada više u povijest nego među nazore koji bi danas pomagali tumačiti svijet i prirodu. U pitanju žive prirode o tomu nam među ostalima danas govori i sveučilišni profesor u Kielu Dr. Weinhandl (»Forschungen und Fortschritte« März 1937): »U jednomu pitanju m i s m o p o t p u n o i k o n a č n o n a č i s t u. Tu moramo već unaprijed i načelno naglasiti: Baš najtješnja veza i ovisnost duhovne i materijalne stvarnosti čini da je j e d n o s t a v n o n e m o g u ć e tumačiti svijet u smislu materijalizma. Pokušaj da se složenije organsko, organizirano biće i duševni život rastumači tako kao da je sve to sagrađeno iz fizikalnih komadića mora propasti kada se nađe pred cjelovitosti, jedinstvenosti, što je odlika svih ovih bića. **Organizam nije samo skup pojedinih fizikalnih i kemijskih djelova i pojava, koje bi se u njemu mogle naći. Sve ove pojave i svi djelovi radije su određeni i uređeni prema zakonito postojanom baštinjenom građevnom nacrtu.** Oni su uzidani u oblik vrste koja postoji kao jedinstvenost, cjelovitost, koja vlada cijelim bićem. Tu je granica svake fizike, koja računa sa osamljenim djelovima i sa mrtvom materijom. Pojam materije ne izražava nam svu stvarnost, na koju bi mogli svesti sve ostalo. **Radije obratno, ovaj pojam je apstrakcija iz složenije stvarnosti neke stvari, koja je više i koja je drugo negoli skup atomskih pojava.**

Tako smo opet dobili pojam prirode koji više ne stoji u opreci sa živim i duhovnim svijetom. Dobili smo pojam prirode koji također ne će biti u kontradikciji sa prirodnim pojmom umjetnosti i sa onom prirodom u kojoj je ukopana sva naša povjesna opstojnost.«

Moderni prirodoslovci osuđuju kao nasilnike one koji hoće, proti svim razlozima, da zaniječu ono što je u prirodi najjače i najglavnije, ono što prirodi daje vas smisao, kojega ona uopće ima, a to je jedinstvenost, cjelovitost svakoga bića za se, i svih opet među sobom; koji hoće, iz materijalističke zaslijepljenosti, da zaniječu ono što prirodi daje da je priroda, da je nešto, i što je čini da je nešto sređeno u sebi i prema vani, te da nije besmisleni konglomerat svega i svačega. Era ovih prirodoslovaca pomalo završava i prelazi u povijest, a priroda nam se opet ukazuje kao silna knjiga Božje naravne objave, koja nam svojim jezikom zbori o Onomu koji je u nju stavio sve ono što ona ima.

* * *

Neznanstveni »missing link« i savremena paleontologija. — (L e »m i s s i n g l i n k« e t l a p a l é o n t o l o g i e c o n t e m p o r a i n e). — Otkada evolucionisti nabaciše misao o razvoju svih živih bića i čovjeka nastala je prava potjera da nađu ono biće koje bi moralo biti između majmuna i čovjeka, da nađu »missing link«, prsten koji bi vezala jednoga i drugoga. Neki su bili manje, a drugi više duhoviti u dosjećanju gdje

bi imao biti ovaj »missing link«, ali svi su bili zagrijani željom da ga nađu.

I nije to bilo samo u vremena odmah iza Darvina i osobito u Hackelova vremena, koji je krivotvorenjima (pia fraus) i lažima sve natkrilio, nego ta misao jednako progoni i danas one koji se još drže skrajnjega evolucionizma. Gdje god se je našao koji nalaz iz prahistorije čovjeka ili se je bar mislilo da je iz prahistorije, evolucionisti su odmah bili spravni da u njemu vide i »vidjeli su« toliko željkovani »missing link«. To se je dogodilo sa Heidelberškim, Piltdowskim, Jahvanskim, Cromagnonskim, Taungskim, Pekinskim, Krapinskim i svim drugim nalazima. Evolucionisti su odmah u svakomu od ovih nalaza »ugledali« ono biće koje je bilo po srijedi između majmuna i čovjeka. I to je trajalo neko vrijeme dok hladno proučavanje nije utvrdilo šta je zbilja svaki od spomenutih i drugih nalaza. Za neke se je utvrdilo da su čovječji, za druge da su koje životinje, a za treće, pošto su nedostatni i srušeni, nijesu mogli utvrditi komu zapravo pripadaju. I onda su oni evolucionisti, koji su ipak imali nešto obzira pred ozbiljnim ljudima, zamukli i odrekli se slatke nade i sna. A drugi koji su manje do toga držali i dalje su pjevali i pjevaju staru pjesmu, bez obzira na ono što je u stvari. Tu pjesmu i kod nas pjevaju na pr. neki Lazar Jovančić (Tragovi prvih ljudi), i Biblioteka »nauka i znanja« koja se je, izgleda, zavjetovala da će natražnjačkim i preživjelim frazama zaslijepljivati neuki svijet (Nolit).

God. 1925 našast je u Africi u Taung-u nalaz iz prahistorije. Dart se je odmah požurio i dao mu ime **australopithecus africanus.** I sada je bilo »gotovo« da je to jedan »missing link«, iako još niko ne zna šta je to zbilja bilo. — God. 1932 okriven je u Kanam-u, opet u Africi, paleontološki nalaz iz prahistorije. Internacionalna komisija stručnjaka, u kojoj je bio i M o l l i s o n iz Münchena utvrdila je, i to nije niko pobio, ikakve sičnosti sa zubalom kakvoga majmuna koji bi tobože bio sličan da su to kosti pravoga čovjeka. Evolucionistima to nije išlo u glavu jer njima je trebao takav nalaz koji bi ušao u unaprijed skalupljenu, izmišljenu liniju razvoja: šimpanza-majmunčovjek — neandertalski čovjek. Htjeli su pošto poto i ovaj nalaz svrstati u tu liniju. — Isto se je dogodilo i sa nalazom kog je B r o o m našao 1936 god. u Sterkfontein u Transvaalu. Našao je komadić lubanje i neke zube. Požurio se je te mu brže bolje nadije ime »australopithecus transvaalensis.« (»Umschau« 2. Heft 1937). Ništa zato što su stručnjaci boljim proučavanjem utvrdili da on nema ništa sa čovjekom. Tako R e c h e (»Umschau« 5. Heft, 1937), koji veli da on nije nikakav posrednik između majmuna i čovjeka. I A d o l f f kaže da on nije nikakav preteča čovjekov, iako ga stavlja u neku drugu vrstu za koju opet nema dokaza. (»Forschungen und Fortschritte« 5. Heft 1937) — Skrajnji evolucionizam koji uza sve svoje predrasude hoće da bude znanstven, spao je ispod basne, te kao takav gubi svaku privlačivost.

* * *

Je li čovjek iz majmuna. — (L' h o m m e n' a p a s d e r e l a t i o n a v e c l e s i n g e). — Već smo spomenuli prof. A d l o f f a sa sveučilišta

u Königsbergu kada smo govorili o nalazu u Sterkfontein-u, gdje je i on došao do zaključka da se ne radi o nikakvom čovječjem preteči.

Govoreći napose o »missing linku«, tobožnjemu pósredniku između čovjeka i majmuna, kaže da ovaj prsten, koji bi imao vezati čovjeka i majmuna, nije ništa drugo nego jedna teoretska pretpostavka, koju niko nikada neće dokazati, i to zato što bi ovoga posrednika, baš stoga jer je posrednik, kada bi on uopće i postojao, mogli uzeti i kao čovjeka i kao majmuna. A u tome neće nikada biti sloge. Čovjek, koga nalazimo u diluvijalnoj periodi, već posjeduje tako velike duševne sposobnosti te je isključeno da bi mogli zamisliti da je prijelaz mogao nastati u pliocenskoj periodi. Hominidi su paralelni oblik t. zv. antropopiteka, koji tamo iz početka idu sasvim svojim pravcem. Praoblik morao je imati sve one odlike koje bi bile mogle učiniti da iz njih iziđe današnji čovjek. Zato je čovjek uvijek bio čovjek. Stoga ili čovjek ili majmun, a nikada nije postojao majmun-čovjek. Sve ono što je našasto u zemaljskoj kori, dakle sva palentologija, potvrđuje i uči ovo.

Zubovi onih ljudi koje smo našli u zemaljskoj kori nemaju ništa na sebi što bi nam dalo pravo da zaključimo da su to bili nekakvi majmunsko-ljudski, dakle ni majmunski ni ljudski zubi. Ne možemo ih nikako izvući iz čeljusti majmuna, jer majmuni imaju svoju specifičnu čeljust koja nema ništa sa čovječjom.

A možemo isporediti zubalo današnjega sa zubalom čovjeka iz kasnijega diluvijuma. I jedno i drugo su sasvim čovječja zubala. Među njima nema razlike.

Heidelberški čovjek ima potpuno ljudske zube. Sve varijante u zubalu ovoga čovjeka nalaze se u zubalu današnjeg čovjeka, bez ikakve sličnosti sa zubalom kakvoga majmuna koji bi tobože bio sličan čovjeku. Isto vrijedi i za pekinskoga čovjeka (Sinanthropus). Njegov kutnjak ne prelazi površinu zubala za žvakanje više nego li je to kod današnjega čovjeka. Srednjediluvijalni nalaz koga je Kohl-Larsen otkrio u Kenya ima u svemu normalne čovječje zube. A nalaz iz ranoga diluvijuma našast u Kanamu u Istočnoj Africi ima i sasvim razvijenu bradu. Osim toga već u najstarijemu diluvijumu pravi čovjek, kako je i danas, živio je već u sve četiri strane svijeta. A čovjek se nije nikako mogao razviti iz t. zv. majmuna-čovjeka, (što je uostalom sasvim luda terminologija), jer je ovaj majmun još jače specijaliziran nego sami čovjek, te ima svoju povijest i ustroj iz kojega nije nikako mogao izići čovjek. (Isp. »Natur u. Kultur« April 1937, 161—162).

Neka je ovo ovako bojimo se da će sve ovo malo smetati Erdeljanovića da piše u svomu natražnomu priručniku za etnologiju (Osnove etnologije) da on zna i gdje su živjele životinje-preci ljudskoga roda!! (st. 4). Jadan spis još jadnijega pisca! To neće uznemiriti ni druge naše spomenute i nespomenute evolucioniste. No ne smeta; jasno nam je iz toga gdje je znanost, a gdje su neznanstvene natražne predrasude!

KNJIŽEVNI PREGLED

Crnica Dr. O. Ante, Kanonsko pravo Katoličke Crkve. Svezak prvi: Uvod i opća pravila. Str. XXIV—797. Split 1937. Cij. 125 din. — Dva priručnika kanonskog prava koja su uopće bila napisana na hrvatskom jeziku već su zastarjela za današnje prilike. Prvi, koga je napisao A. Dalla Costa tiskan je 1778, a drugi koga je izdao Dr. Belaj, u drugomu i zadnjemu izdanju tiskan je 1901 god. Sve da i nije iza toga izašao novi crkveni zakonik, radi neprestane promjene okolnosti spomenuti priručnici bili bi zastarjeli. A iza novoga zakonika moguće se je njima služiti samo kao povjesnim pomagalima, a nipošto kao riručnicima.

To je potaklo Dra fra Antu Crnicu, profesora na Bogosloviji u Makarskoj da napiše priručnik kanonskoga prava prema Kodeksu kanonskoga prava i svim dosadašnjim odredbama. Time je popunio prazninu koja se u nas osjećala kao u nijednoga naroda, jer, dok drugi imaju jedan ili više priručnika na svomu jeziku, mi toga nismo imali na hrvatskomu jeziku. I s te strane Dr. Crnica ima veliku zaslugu i za naš narod i za našu hrvatsku literaturu.

Ovaj prvi od tri sveska, u kojima Dr. Crnica misli izdati svoj priručnik, sadrži uvod i opća pravila. Dok su tumačitelji kanonskoga prava, kada rade o ovome dijelu, redovito kratki, a katkada i preveć kratki, naš pisac s pravom držao se je drugoga mišljenja, a po tomu i druge metode u obrađivanju ovoga dijela. Opća pravila su načela koja se odnose na sve kasnije zakone u knjigama kanonskog prava, ukoliko se zakoni tumače prema ovim općim pravilima. To je razlog da je Dr. Crnica za 86 kanona, u kojima su sintetizirane opće odredbe, odredio vas ovaj prvi svezak. No zato je i objasnio opća pravila kao što nije nijedan dosadašnji tumačitelj. A koliko su opća pravila u vezi sa kasnijim zakonima pisac je praktično pokazao kada je već ovdje mnoge zakone doveo u vezu sa ovim pravilima te im tako razjasnio pravo značenje. I s ove strane djelo Dra Crnice ima iznimno veliko značenje, jer već u njemu imamo razjašnjen veliki broj zakona koji u mnogočemu određuju praktični crkveni život.

Dr. Crnica mislio je na praktičnu stranu i time što pri tumačenju pojedinih propisa upozorava i na odredbe Kodeksa kanoskoga prava koji bi brzo imao biti dovršen i za vjernike istočnoga obreda. Tim će, na opću korist, poznavanje crkvenoga života biti potpunije s jedne i druge strane. Toga dosada nismo imali. Jednako radi praktičnih razloga i radi svestranije naobrazbe i izmjeničnoga boljeg upoznavanja donesene su i odredbe pravoslavne Crkve u nekim važnijim slučajevima. I to će biti korisno za jednu i drugu stranu. Usto će biti veoma korisno, osobito dušobrižnomu svećenstvu, i to što pisac, zajedno uz odredbe crkvenoga donosi i odredbe civilnoga zakonika ondje gdje se dotični propisi crkve-

noga zakon i na njih odnose ili ih spominju. Kojekakve opaske u ovomu pogledu nalaze se ponekada razasijane po raznim traktatima u priručnici ma za moralno bogoslovlje. A sada su ovdje najnovije danas važeće odredbe, u daleko većemu broju i sve na svom mjestu u jednom pravničkom djelu.

Kao i prva knjiga Kodeksa djelo Dra Crnice razdijeljeno je na šest »Naslova« (Titulus): o crkvenim zakonima, o običajnom pravu, o računanju vremena, o reskriptima, o povlasticama, gdje je unesen zasebni dodatak: o povlasticama franjevačkoga Reda. Zadnji naslov je o dispensama. Svi su opet naslovi razdijeljeni u poglavlja tako te imamo lako preglednu svu obilnu materiju koju je pisac donio, ali i koju je sredio i svrstao kao nijedan dosada. No još prije prvoga naslova ima uvod i jedno prethodno poglavlje. U uvodu je označena definicija, dioba, pomoćne znanosti izvori prava, novija književnost i sistem kan. prava. Tu je govor i o Crkvi i njezinom odnošaju prema drugim ustanovama. A u prethodnom poglavlju označeno je područje i terminologija kan. prava. To je tražio i sustav i jasnoća: tu je na jednom mjestu objašnjena mnogostruka terminologija i izrazi. Da to pisac nije učinio morao bi se navraćati na stotinu mjesta kroz sve djelo, a to bi smetalo jasnoći same stvari. Uz okolnost što je napisano na hrvatskom jeziku, pregledno svrstavanje svega ogromnoga materijala mnogo će doprinijeti da će ovo stručno djelo bez poteškoće čitati i pratiti i oni koji nisu pravnici po zanimanju, kao i oni koji uopće nisu svećenici, a koji se malo više zanimaju za crkvene propise.

Kritika se je najpovoljnije izrazila o djelu Dra Crnice, a isto tako i prvi crkveni starješine u našim krajevima. Radi svega spomenutoga djelo zbilja i zaslužuje ovo jednodušno priznanje. Želja je sviju i naša da nam Dr Crnica što prije dade i ostale sveske neka imamo pri ruci potpuni savremeni tumač Kodeksa kanonskoga prava. — Pripominjemo i to da je Preuzv. zagrebački nadbiskup koadjutor Dr A. Stepinac dozvolio da se djelo nabavi na trošak crkvene blagajne.

Dr. B. V.

*

Gosar Dr Andrej, Kolektivizem. Str. 123. Družba sv. Mohorja, Celje 1936, 16 din. — U velikomu djelu »Za nov družabni red« dr Gosar je znanstvenom metodom govorio o uzrocima, mislima vodiljama kao i o rezultatu komu bi morao dovesti kolektivizam. Pošto se je o tomu radilo na raznim mjestima njegova spomenutoga djela, a jer je ovo pitanje važno i savremeno htio je da svoje misli i dedukcije izda u jednome priručniku koji bi samo o tome radio. Tako smo dobili njegov Kolektivizem.

Liberalni individualizam je doveo do kapitalizma, a ovaj je opet na svoj način dao povoda da se rodila misao o kolektivizmu, koji je još okrutniji od kapitalizma na svoj način. Kapitalizam svemoćne države, koji je još okrutniji od kapitalizma pojedinaca. A u ovoj državi opet nužno rađa se kapitalizam pojedinaca što nam je i preveć dokazuje »kolektivistička, komunistička« Rusija. Na sve to nas potsjeća lijepo Gosarovo djelo. Gospodarska pitanja dadu se srediti jedino pre-

ma nauci evanđelja, koju su u ovomu pogledu razjasnili Lav XIII i Pijo XI. K ovoj zaključnoj misli vodi nas pisac. — Djelo je savremeno i stručno te ga preporučamo.

*

Grivec Dr Franc, Kristus v Cerkvi. Str. 270. Jugoslovanska Knjigarna, Ljubljana 1936. Vez. 60 din.; broš. 52. — Krist daje svojoj Crkvi svu veličinu i snagu. I kao mističnomu svomu tijelu i kao zgradi sagrađenoj na pećini koju vrata paklena ne će nadvladati. Ovu veliku misao koju je Krist tako jasno naglasio u evanđelju a sv. Pavao dalje razvio obrađuje Dr Grivec u ovome djelu. Kraljevstvo Božje, o komu Krist više puta govori,, u najtješnjoj je vezi sa njegovom Crkvom na zemlji, ono je Njegova Crkva. Ova je Crkva sagrađena na tvrdoj pećini i trajati će do vijeka zato jer joj sami Krist daje snagu proti svim neprijateljima. U ovomu svomu djelu, u svojoj Crkvi Krist djeluje dalje na najraznovrsnije načine osobito u sv. sakramentima.

Ove lijepe misli Dr Grivec je razvio u svome djelu, kakvoga o ovom predmetu nema u našoj literaturi, a može se takmiti i sa vanjskim djelima.

*

Croatia Orans. Prvi hrvatski liturgijski kongres na Hvaru 1936. Str. 202. Prošlogodišnji liturgijski kongres na Hvaru prvi je ove vrste u našim krajevima. Drugi narodi davno su upoznali veličinu i značenje liturgije za život vjernika te o tome stvorili već veliku literaturu. Kod nas je počelo kasnije, ali sa počecima koji puno obećavaju. — Radovi prvoga kongresa tiskani su u jednomu svesku. Tu su radovi preuzv. biskupa Pušića, O. L. Bajića, R. Pate, Dr H. Boškovića, Dr I. Delalle, Josipa Kirigina, M. Garkovića, S. Prepreka, M. Paljuge, I. Grgureva. — Onaj koji nije mogao prošle godine učestvovati na kongresu naći će ovdje mnogo pobudnih misli da se zaljubi u liturgiju i da žive s njome. A time će već duboko zaći u namjere Crkve i samoga Krista. (Dobije se kod »Zvijezda Mora« — Hvar. Cij. din. 30, za đake 25, više din. 2 za poštarinu).

*

Gentile L., Josip Benedikt Kotolengo. Na hrvatski preveo don Niko Sabioncello. Naklada »Dobra Štampa« Slav. Požega 1937. Cij. 30 din. — Najljepši i najveći spomenik koga je Torino sebi podigao jest Dom sv. Josipa Kotolenga. Dakako nije to tvornica modernih tehničkih iznašašća i tekovina. Ovih tvornica ima i u Torinu i na drugim mjestima, ali one sve zajedno ne usrećiše ljude toliko koliko ih usreći ovaj Kotolengov Dom, niti svijet blagoslovi njihove izumitelje koliko je iz dna srca blagoslovio i blagoslivlje izumitelja velikoga djela komu je ime »Mali Dom Božje Providnosti«. Ko uđe u ovaj dom ušao je u čitavi mali grad u komu opet ne stanuju visoka i nepristupačna gospoda nego izabranici Božji, siromasi i bolesnici. Bog se je pobrinuo preko svoga sluge da se ovaj dom, grad sagradi, i On sam, koga zovemo Providnost, brine se svaki dan za uzdržanje ovoga grada i hiljada njegovih stanovnika. — Naš narod mora biti zahvalan dičnomu starini don N. Sabioncello što je preveo na naš jezik životopis izabranika Božje Providnosti.

Timmermans, Junaci Alkazara. Opis istinitih događaja iz Toleda. Izdao Zbor Duhovne Mladeži, Đakovo 1937. — Dobro se sjećamo novinskih izvještaja koji su nam preko dva mjeseca govorili o obrani junačke posade u toledskomu Alkazaru. No to su bili ulomci, kadikada ili pretjerani ili neistiniti, a mnogo toga uopće nije ni spomenuto. R. Timmermans odmah je ušao u Alkazar netom je ovaj oslobođen, na licu mjesta je sve vidio, pregledao, dobio utiske i dokumente te je sve to opisao u knjizi »Junaci Alkazara«. Knjiga je u svoj svjetskoj štampi srdačno pozdravljena te je raspačana u milijunima primjeraka na mnogim jezicima. Čita se lako kao roman, s tom razlikom što je u romanu redovito mašta, a ovdje su nedavne povjesne jezovite činjenice.

*

Solonjević Ivan, Rusija u konclogoru. Str. 300. Zagreb 1937. — Kad je Solonjević pisao svoju »Rusiju u konclogoru« tako je plastično i detaljno opisao strahote u koje su zapali milijuni Rusa da se mnogi mogao pitati: pa je li moguće da se to zbiva u jedinoj »zemlji demokracije i slobode«. A kada su nam užasne činjenice, za koje se saznalo i preko granica gigantskoga koncentracionoga logora, pokazale da tu nema ni sjene demokracije i slobode, već da je sve nečuveno tiransko nasilje i despotizam, lako vjerujemo i ono što je prije kao očevidac i na svojoj koži iskusio Solonjević. Dakle Rusija je koncetracioni logor, u koji je nekoliko gospodara stjeralo preko 160 milijuna Rusa i diglo im sva prava koja bi morali imati kao ljudi. Ruski agitatori govore o slobodi i demokraciji s ovu stranu ruskih granica, a u Rusiji to su nepoznate stvari koje se i smrću kažnjavaju. — O tomu nam govori ovaj stvarni i detaljni opis prilika u jednomu velikomu koncetracionomu logoru, u U. R. S. S.

*

Kulunčić Matija, D. I., Blagoslovine sv. katoličke Crkve. Str. 76. Hrvatska Knjižara, Split 1937. — O blagoslovinama, sakramentalima naša literatura nikako nije bogata. Stoga će djelašce P. Kulunčića, koji u obradi slijedi Dra Franju Schmida (Sakramentalien der Kath. Kirche 1896, Brixen) popuniti jednu stvarnu prazninu. Obradio je svih osam tačaka: Pojam blagoslovina, sličnost sa sakramentima, učinci, razdioba, tko ih je naredio, vrijednost i sila blagoslovina, kako djeluju i ko ih dijeli i prima. Na kraju navodi odredbe crkvenoga Zakonika o ovomu predmetu.

*

Sveta Bernardica Subiru. Prema najboljim francuskim izvorima priredila »Kuća Dobre Štampe« u Slav. Požegi. Str. 124. 20 din. — U stranim literaturama ima mnogo djela o Izabranici lourdeske Djevice. Ima ih i na hrvatskomu jezku, što izvornih, a što prevedenih. Ali ona je obasuta tako bogatim nebeskim milostima i Bl. Djevica je preko nje učinila tako veliko djelo da se kršćanske duše ne umaraju slušati i govoriti o ovoj blagoj Svetici. Ovaj novi životopis nije suvišan, nego je veoma zanimljiv i privlačiv. U njemu su najbolje i najkritičnije stranice iz izvornih francuskih djela. Na kraju su 23 ilustracije iz života i okoline sv. Pastirice. Sve zajedno veoma uspjelo djelašce, koje bi imalo ući u svaku

našu kuću. — Naručuje se kod »Kuće Dobre Štampe«, Slav. Požega (Ček. rač. 39 583).

*

Ušeničnik Dr A., Socijalne konferencije. Preveo M. Alajbeg. Str. 168. Naklada Hrvatske Knjižare Split 1937. — Moderna vremena sve to više dokazuju da su socijalne enciklike Lava XIII i Pija XI jedine pokazale na pravi put kako se može i mora riješiti socijalno pitanje. Njegova slaba strana je i nastala baš stoga što su pogažena načela koja su ovi pape izložili u svojim socijalnim enciklikama. Ova su načela samo evanđelje primijenjeno na današnje vrijeme, osobito na socijalne prilike. — Dr. Ušeničnik razlaže kakve bi mogle biti naše socijalne prilike kada bi svijet poslušao glas Kristovih Namjesnika, te razlaže kakve su zbilja danas ondje gdje nije primijenjena nauka ovih encikliha. Govori o dobrim i slabim pojavama i o njihovim uzrocima. — Knjiga je veoma zgodna za konferencije i društvena predavanja.

*

Kalan Ivan, Svijet za Krista. Str. 155. Izdanje naklade »Fides« Senj 1936. Cij 15 din. Omladini popust. — I ovo djelo možemo ubrojiti među socijološke suvremene radove. Ali sa posebnom oznakom koja mu daje i posebnu odliku. Reforma današnjega života, riješenje socijalne krize, uspostava socijalne pravde nadoći će i utvrditi će se reformom našega ličnoga života prema duhu Isusa Krista i Njegova sv. Evanđelja. Kršćanske kreposti najviše su socijalne kreposti. Kršćanski život, prožet živom vjerom, najsolidnija je i najtrajnija podloga za sretan i pravedan socijalni život. Kada ovo čitamo izgleda nam kanda čitamo poglavlja iz »Nasljeduj Krista«, ali dovedena u vezu sa današnjim modernim oblicima socijalnoga života. — Ovo je jedno od najljepših djela ove vrste na našoj literaturi; to nam svjedoči i oduševljenje kojim je primljeno.

*

1. Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knj. 252. Umjetničkoga razreda I. Zagreb 1935. 90 str.

2. Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knj. 253. Razreda hist.-filol. i filoz.-jurid. Zagreb 1935. 242 str.

3. Ljetopis jugoslavenske akademije za g. 1934/35. Zagreb 1936. Sv. 48. 320 str.

4. Meštrović Ivan, Gospa od anđela. Zagreb MCMXXXVII. 44 str. Cijena 25 din.

1. Jugoslavenska akademija u ovoj prvoj knjizi umjetničkoga razreda objelodanila je dvije rasprave. Prva je dr. Artura Schneidera: Strossmayer i religiozno slikarstvo njemačkih nazarenaca (str. 1—72), druga Vladimira Nazora: O hrvatskom jedanaestercu (1838—1900) (str. 73—90.).

Dr. Schneider razdijelio je raspravu u dva dijela. U prvom obrađuje odnos Strossmayerov prema religioznim slikarima: Overbeck-u, Seitz-u, Flatz-u, Steinle-u i Kupelwieser-u, koji su slikali đakovačku katedralu; u drugom donosi njihovo dopisivanje: 51 pismo. Rasprava je napisana na

prvim izvorima. Najdetaljnije je obrađen J. E. Overbeck. Reproducira njegovih 12 slika, Seitz-ove 2, Flatz-ovu 1, Steinle-a 4, Kupelwieser-a 4, na finom papiru. Radnja je divan i bogat prilog naše religiozne umjetnosti, kojoj je Strossmayer posvećivao naročitu pažnju.

Vladimir Nazor, proučava »Hrvatski jedanaesterac« od g. 1838—1900. U uvodu najprije raspravlja o pjesmama Preradovića, A. Šenoe, Mažuranića, Franje Markovića i Kranjčevića. Izostavio je Tresića-Pavičića i T. Alaupovića. Radnja je prilog proučavanju hrvatske umjetne metrike. Umjetnička je vrijednost Nazorova u ovoj radnji, što je on metrički analizovao i izgradio jedanaesterac kod spomenutih naših pjesnika i utvrdio da najnaravnije teče kod Šenoe u pjesmi: »Oj budi svoj!«

2. Knjiga 253 Rada sadržava tri radnje. Jedna je historijska, a druge filologijske. Prvu je napisao g. Grga Novak pod naslovom: »Borba Dubrovnika za slobodu 1683—1699« (str. 1—164), a drugu g. A. Musić: »Slovenski efektivni prezenat« (str. 165—180.) — Dr. Novak napisao je vrlo zanimljivu radnju o Dubrovčanima za peloponeškog rata. Mlečani namjeravali su da osvoje svu okolinu oko Dubrovnika, tako da paralizuju dubrovačku trgovinu sa Levantom. Dubrovčani ugroženi za svoj opstanak nastoje pošto poto sa svojom diplomacijom, naročito u Beču, da izigraju mletačke planove, što najposlije i polučiše karlovačkim mirom. Dr. Novak napisao je ovu izvornu radnju na neobjavljenim izvorima, koji se nalaze u dubrovačkom, bečkom i mletačkom arhivu. Na kraju je priložio geografsku kartu, koja zgodno objašnjava radnju. Radnja je sjajan prilog dubrovačke povijesti.

Druga rasprava dr. Musića, poznatog našeg grekologa o slovenskom efektivnom prezentu vrlo je važna za poredbu slavensko-grčku filologiju.

U trećoj dr. T. Maretić proučava metriku muslimanske narodne epike. (str. 181—242 s.) Studija, koja je napisana sa filološkog stanovišta, nažalost nije dotiskana u ovoj knjizi Rada, stoga ne može se o njoj stvoriti potpuni sud. Ipak u štampanom dijelu studije izbija na površinu filološka kompetencija piščeva o predmetu, o kojemu piše.

3. Svezak 48 Ljetopisa jugoslaven. akademije obilan je raznovrsnim gradivom i radnjama. Iza izvoda iz razrednih, odborskih i skupnih sjednica štampan je govor pretsjednika dra A. Bazale o Strossmayerovu danu nauke i umjetnosti, koga je slijedilo učeno predavanje dra. S. Ivšića: »Jezik Hrvata kajkavaca« (str. 47—88). Predavanje daje iscrpljivi prikaz kajkavskog narječja, koji istovremeno tvori bogat prilog poznavanju hrvatskih dijalekata. K tome priloženi su podaci o proslavi 50-godišnjice Strossmayerove galerije slika, bio-bibliografije novih članova, te razni zanimljivi izvještaji o kajkavskoj poeziji 16 vijeka, hrvatskim đacima građačkog sveučilišta g. 1586—1829, o istraživanjima vegetacije termalnih voda u Srbiji, vegetacije planina Vardarske banovine, Vranice planine u Bosni, Rugovsko-metohijskih planina u Crnoj Gori, Komiške okoline i mineraloške petrografije u Vardarskoj banovini. K tome nadodana su dva sitna priloga o tristagodišnjici Francuske akademije (1635—1935) i o Mati Ivičeviću, prevodiocu Virgilijeve Enejide.

4. Ivan Meštrović najveći je naš kipar. Svoj talenat pokazao je i genijalnošću i mnoštvom svojih umjetničkih djela. Pred nama stoji sni-

mljen njegov mauzolej »Gospe od Anđela«, zadužbina porodice Račić u Cavtatu, čiju umjetničku i arhitektonsku vrijednost i veličinu J. Strzygowski uporeduje sa grobnim spomenikom Teodoriha u Raveni (str. 35). Rosandić je sličan mauzolej podigao u Supetru porodici Petrinović. Objašnjenje likova Meštrovićeva mauzoleja napisano je na njemačkom, engleskom i hrvatskom. Fizionomija Meštrovićevih likova neka je daljna imitacija asirske umjetnosti poput beuronske škole. Do sada je Meštrović pokazao najvišu svoju umjetničku genijalnost i izvornost obrađujući nacionalne heroje i predmete. Njegova religiozna i kršćanska umjetnost nije tako savršena ni jaka kao nacionalna.

Dr. fr. Juraj Božitković

*

Vellico A. O. F. M., La rivelazione e le sue fonti nel »De praescriptione haereticorum« di Tertulliano (Lateranum, Nova Series, an. I. n. 4). Romae 1935. In 8, XXIII—223 str. Cijena Lira 20.

U naše doba razni su pisci proučavali Tertulijanovo djelo »De praescriptione haereticorum«, koje se ubraja među remek-djela kršćanske književnosti. Iako je napisano nazad 18 vjekova nije ništa izgubilo od svoje ljepote, dogmatske važnosti pa ni aktuelnosti. Smatra se prvim pokušajem fundamentalne teologije u strogom smislu riječi. Pod tim ga vidom promatra i O. Vellico, profesor na Antonianumu i na Lateranu. Nakon dugogodišnjeg, marnog proučavanja ovog djela, on je došao do uvjerenja, da je teško naći u kršćanskoj književnosti djelo, u kojemu bi na tako lijep način bile pobijene sve hereze. »De praescriptione haereticorum« sadrži svečanu osudu ne samo materijalizma i racionalizma nego i protestantizma. Tertulijan brani tezu, da nije Sv. Pismo nego božanska tradicija, koja zauzimlje prvo mjesto u poznavanju kršćanske vjere. Izvor je objave sam Bog, a sve zablude potječu od raznih filozofskih sistema. Stoga u »De praescriptione« Tertulijan očituje odvratnost prema filozofiji, koju promatra kao otrovni izvor, koji natrunjuje božansku objavu. Objava je nužna za spasenje; ona je apostolska i završena je vjerojatno na Duhove. Objava je nepromjenljiva. No Tertulijan ne niječe teološku znanost. Kršćanin mora proučavati svoju vjeru, ali se mora čuvati svake radoznalosti.

Djelo O. Vellica napisano lakim, talijanskim jezikom od velike je važnosti. Poznato je, kako su neprijatelji kat. Crkve u naše doba promatrali kršćanstvo samo pod historijskim vidom, i prigovarali kat. učenjacima, da se boje zaviriti u povijest, koja tobože dokazuje, da je i kršćanstvo prosta pojava, koja se je razvila tako da današnja dogma malo što ima zajedničkoga sa naukom Sv. Otaca. Tertulijanovo djelo »De praescriptione« jasno pokazuje, kako se katolička nauka ne mijenja s vremenom, nego bitno ostaje ista, jer je čuva Crkveno Učiteljstvo vođeno Duhom Svetim. Vellico je dokazao, kako je »u naše doba od velike koristi proučavanje starokršćanske književnosti; povijest ne samo da nije protivna kat. nauci nego je na svečan način potvrđuje, rasvijetljuje i brani. Stoga je i u apostolskoj konstituciji »Deus Scientiarum Dominus« naređeno učenicima teologije, da njeguju ne samo spekulativnu nego i pozitivnu metodu.

Djelo O. Vellica dobro će doći posebno profesorima i učenicima teologije, kao i svima koji žele upoznati kat. nauku o postanku, nepromjenljivosti i izvorima Objave.

F. K. Balić

•

Storff, Hugolinus Josephus, O. F. M., De natura transsubstantiationis iuxta I. Duns Scotum, Firenze-Quaracchi 1936. In 8—XI—234 str.

God. 1925 objelodanio je O. Vice Cachia, O. P. doktorsku tezu na Angelikumu: »De natura transsubstantiationis iuxta S. Thomam et Scotum«. Iznio je raznih prigovora protiv Skotove nauke. Profesor na Antonianumu O. Vellico dao je odgovor u članku: »De transsubstantiatione iuxta Ioannem Duns Scotum«, u »Antonianum« V, 1930 301—332. Na što je replicirao O. Cachia u »Angelicum«, 1931, 246—262. O tome je sada poznati skotist O. Storff objelodanio posebno djelo. U prvome dijelu (1—108) O. Storff mirno, pozitivnom metodom, razlaže nauku Duns Skotovu o naravi pretvorbe, a u drugom dijelu (109—200) uspoređuje pravu nauku Oštroumnog Naučitelja s onom što mu je pripisuje O. Cachia. Napokon, daje kratak pregled Duns Skotove nauke o posvećenju Presv. Sakramenta (227—232).

Učeni pisac dokazuje, kako O. Cachia niti uvijek vjerno donosi tekstove Duns Skotove niti ih je razumio. Ovo djelo O. Storffa uzor je mirne, naučenjačke polemike. Mišljenje protivnika stavlja pod rubriku: »Dicitur«, a svoj odgovor »Dicendum«. Nerijetko stavlja paralelno tekstove, koje O. Cachia tendenciozno pripisuje Skotu i tekstove koji se nalaze kod Duns Skota. Zatim uporedo: »Interpretatio Scoti iuxta P. Cachia« i »Vera interpretatio Scoti ex ipsius verbis consequens«.

Duns Skot je postavio princip: »De sacramentis tenendum est sicut tenet Sancta Romana Ecclesia«, zatim: »Intellectum a Deo traditum Ecclesia explicavit, directa in hoc, ut creditur, Spiritu veritatis«. Stoga s pravom veli O. Storff, da su se učenjaci držali ovih principa, da nikada ne bi nastali razni racionalistički, modernistički sistemi. Duns Skot ima svoj sistem, i taj je katolički. Neka pristaše sv. Tome slijede nauku Anđeoskoga Naučitelja, ali neka znadu da nikako ne časte sv. Tomu pripisujući Duns Skotu teze, koje nikada nije učio.

F. K. B.

•

Niedermeyer dr Med. Albert, Grundriss der Pastoral-Medizin. 1. Teil: Pastoral-Psychiatrie. (Psychologie, Psychopathologie, Psychotherapie). S. 168 Verlag Bonifacius-Druckerei, Paderborn 1936. RM. 4.— Pred nama je »Pastoralna psihiatrija«, prvi dio velikoga djela koje će obuhvatati svu pastoralnu medicinu. I prije je postojalo dobro djelo iz pastoralne medicine. (Kapellmann-Bergmann, Pastoralmedizin). Ali baš u ovomu predmetu nastala su i dnevno nastaju nova pitanja, te je bila prava potreba da se svećenstvu i liječnicima dade savremeno stručno djelo koje će odgovarati svim potrebama.

Niedermeyer je u ovomu prvomu od četiri dijela pastoralne medicine obradio uvodna i važna pitanja o značenju, svrsi, pojmu pastoralne medicine, te o njenom odnošaju prema higijeni, praksi, etici, nazoru na

svijet. U prvom od tri glavna poglavlja radi o svim pitanjima medicinske psihologije: prirodoznanstvena, metafizička, monistička, dualistička psihologija, pojam i vlastitosti duše, tijelo, duh, duša i njihov odnošaj, anatomske i fiziološke osnove za psihologiju, socijalna i narodna psihologija itd. — U drugomu poglavlju pretresena su, u glavnim linijama, sva pitanja iz moderne psihopatologije; najprije uopće, a zatim sve vrste psihoze, neuroze i psihopatije. Jačinom sadržaja i obradbom nimalo ne zaostaje četvrti dio o načinu liječenja raznih duševnih bolesti, psihoterapija, kao i peti dio, koji više ili manje graniči sa normalnim duševnim životom: parapsihologija, okultizam, somnambulizam, hipnotizam, telepatija, spiritizam i crkvene odluke o tomu; ili o pojavama kako se može živjeti bez hrane, stigmatizacija, ekstaza, vizije, pojavljivanje vragova, čudesna ozdravljenja.

Pisac, liječnik, koji trajno žive sa pastoralnim svećenstvom i u bolnicama i koji zato znade dobro sve vrste duševnih bolesti na koje svećenik nailazi, kao niko dosada daje savjete i upute koje su svećeniku potrebne. — Djelo je ukusno i pregledno te će veoma dobro doći svakomu današnjemu svećeniku.

•

Schulte P. Chrisostomus, O. F. Cap., Was der Seelsorger von nervösen Seelenleiden wissen muss. S. 366. Ferd. Schöningh, Paderborn 1936. — U istu kategoriju, u koju spada djelo Dr. Niedermeyera, spada i ovo P. Schulte-a: u psihiatriju. U dva otsjeka raspravlja o ovomu važnomu predmetu. U prvomu o nervoznim duševnim bolestima uopće: pod kojim vidom o njima govori, što dušobrižnik mora znati o postojanju ovih bolesti, odnošaj dušobrižnika i liječnika, dušobrižnika i bolesnika, kako će dušobrižnik raspoznati psihopata, kolika je odgovornost ovih bolesnika.

U drugomu glavnomu dijelu radi se na dugo i široko o svim pojedinim duševnim anormalnim stanjima. Najprije o idejama koje silimice navaljuju na naš duševni život i ometaju normalni rad: kako ih raspoznati, psihološka podloga ovih bolesti, neke vrste koje se češće pojavljuju (s obzirom na vjeru, na sv. Pričest, naše dužnosti, seksualni život, restituciju itd.). Veoma lijepo i uvjerljivo razvijeno je poglavlje kako će dušobrižnik liječiti ove bolesti, gdje je opet osobita pažnja posvećena kako ispovijedati ovake bolesnike, što je napose važno za svećenike. — Važno je i poglavlje o depresivnim vrstama duševnih bolesti, kao i o bolestima uslijed živčane prenapetosti i istrošenosti, te o histeriji i abuliji. — Uz opis bolesti auktor uvijek upućuje kako je treba liječiti.

Djelo je ubrzo doživjelo ovo drugo izdanje. Svećenstvo ga je objeručke primilo i molilo pisca da požuri sa drugim izdanjem. Velika mu je odlika u odlučnom upozoravanju na lijek koji se ima upotrebiti u jednoj ili drugoj bolesti. Zato će biti zahvalan piscu svaki svećenik koji dolazi u doticaj sa ovim bolesnicima i koji uzme u ruku ovo djelo.

•

Essai d' une Somme Catholique contre les Sans-Dieu. Sous la direction et avec introduction de Ivan Koligrivof. Str. 557. Editions Spes,

Paris 1936. 15 fr. — Moskovski bezbošci, da bi što bolje fanatizirali svoje sljedbenike, napisali su »Bezbožnički priručnik«. Pokušali su da u njemu oprovrgnu neke od dokaza kojima se vjernici služe da dokažu Božju opstojnost. To je skup ili djetinjastih ili zlobnih objekcija, koje su oduvijek dizali svi oni koji su pokvarena srca ili mozga, a koje su stotinu puta oprovrgnute i utvrđene kao ili zlobne ili djetinjaste, ili koje je izbacio koji patološki opterećeni pisac prošlog stoljeća. Stoga su tu pokupljene sve objekcije kao na pr. o početku svijeta i njegovu sastavu, o postanku i biti života, o evolucionizmu, o duši, o postanku religije, o Isusu Kristu, o kršćanstvu, o Crkvi katoličkoj, o Crkvi u raznim zemljama, o religiji i političkom i društvenom napretku, o religiji i sadašnjoj krizi kapitalizma, o dijalektičnomu materijalizmu. — Kada vidimo što su ovdje bezbošci pokupili vidimo svu nemoć bezbožnoga piskaranja proti velikomu Božjemu naravnomu i vrhunaravnomu djelu.

Katolički sociolozi i stručnjaci napisali su pod gornjim naslovom djelo koje istim redom obrađuje sva pitanja na koje su navalili moskovski bezbošci. Pitanja su obrađena istim redom, ali dokazima i materijalom, kojim raspolaže zdrava i vječna filozofija, koje joj opet stavljaju na raspoloženje moderne prirodne znanosti i moderna sociologija. Kada čitamo ovo stručno djelo osjećamo svu snagu kršćanskoga nazora na svijet kao i svu neosnovanost bezbožnih napadaja u prirodoznanstvenom, sociološkom, filozofskom i povjesnom pogledu. — Djelo je veoma potrebno svakomu savremenomu radniku na sociološkomu i religioznomu polju.

*

Dumesnil René, Histoire de la musique illustrée. Str. 286. Editions de la Librarie Plon, Paris 1934. — Među tolike povijesti glazbene umjetnosti koje su dosada izišle došla je i ova ilustrirana povijest glazbe od R. Dumesnila. Tri glavne epoke u kojima je nastala i razvila se glazbena umjetnost prikazane su u tri dijela: početak glazbene umjetnosti; srednji vijek; klasična perioda; devetnaesti vijek i savremena glazbena umjetnost.

U ovoj povijesti nešto je posebno što ne nalazimo kod drugih: sintetični način prikazivanja umjetnika i perioda. Pisac gleda unijeti glazbenika u njegovu periodu, u vrijeme u kom je živio te u tom vremenu naći ključ za razumijevanje i tumačenje njegova glazbenoga rada. Ovaj način rada dovodi ga do zaključaka koje uvijek nećemo naći kod drugoga. — Druga odlika su brojne ilustracije, kao što nam kaže i sami naslov. Prema namjeri pisca one zamjenjuju i sami tekst. On je htio da iz njih samih čitamo ono što sadrže, te se je sustegao od opisivanja onoga što je u njima.

Mislimo da je djelo moglo biti i potpunije. Ne nalazimo tolike od naših glavnih glazbenika, koji imaju i svoje značenje i svoj rad za sobom. Da je bilo i ovo, djelo bi bilo vrijednije.

*

Rebsomen André, Souvenir d' un brancandier de Lourdes. Str. 267. Editions »Alsatia« Paris 1936. Cij. 15 fr. — Lourdes je mjesto koga su

Bog i Bl. Dj. Marija izabrali da i ovim putem modernomu bezvjernomu svijetu svrate pažnju na božanske vječne istine. U njemu Bog čini svoja Božanska djela. Nije onda čudno da svake godine izlaze nova djela o Lourdesu i tamošnjim velikim čudesima i životu. Tà nemoguće se je iscrpsti u opisivanju Božjih djela. Među najnovija izdanja o Lourdesu spada i ovo Rebsomenovo. Ono ima i zasebnu svoju odliku: napisao ga je A. Rebsomen dugogodišnji brancardier, bolničar. Mnogo je toga vidio, čuo, mnogo mu je povjereno ličnih doživljaja. Svemu tomu je bio svjedok. Kao takav govori o nacionalnom hodočašću, o euharistijskom Kongresu u Lourdesu 1899 god., opisuje mnoge bolesnike, sv. Pričest bolesnika u Špilji, ozdravljenja tolikih teških bolesnika, obraćenja, doživljaje i obraćenja mnogih protestanata, život hodočasnika, brancardiera.

Svaki događaj privlači i zanosi, jer ga opisuje onaj koji ga je vidio i čuo, kao što zanosi Ona koja je svojim ukazanjima zanijela vas svijet.

*

Gemeli fra A., O. F. M., Metodi, compiti e limiti della psicologia nello studio e nella prevenzione della delinquenza. Str. 155. Edizioni »Vita e Pensiero« Milano 1936. — Jednim dijelom prošloga vijeka pozitivizam je imao dobar broj pristaša. Toliki nisu htjeli da vide išta što bi bilo iznad osjetnoga života te su taj život ili nijekali ili nisu htjeli da se njim bave. To je moralo dovesti i do nijekanja duševnoga života u čovjeku, dosljedno trebalo je zanijekati da se na kriminalne ljude može djelovati duševnim putem da se poprave. Stvorena je »znanost« pod imenom kriminalne antropologije.

Vrijeme pozitivizma međutim je prošlo i u punom je jeku filozofija koja po stoti put priznaje opstojnost duše i čovječju slobodu. S time je dakako i kriminalna antropologija izgubila svoje značenje, a velikim dijelom ne smatraju je niti neovisnom znanosti. Bila je zasnovana na pogrešnomu filozofskomu sustavu pozitivizma. Na njemu je zasnovan i Lombrozov sistem, lombrozizam, zasnovan na samo vulgarnoj, a nikakvoj znanstvenoj stručnoj psihologiji.

Gemelli je izdao u ovome djelu rezultate svoga dugoga istraživanja, koje usvaja moderna psihologija. Sasvim je opravdano nastojanje da se čovjeka duševno uzgoji da ne dođe do zločina i da ga se odvrati od njega. O tomu poznatom stručnom spremom radi P. Gemelli u ovom djelu.

*

Worpert Leo, Fünf Minuten Christenlehre. I—III Hauptstück. 166—180—202 str. Friedrich Pustet Regensburg 1937. RM. 2. 10; 2.30; 2.60.— Katoličku nauku, koja se obično razvija u stručnim dogmatskim traktatima Leo Wolpert prikazuje u obliku kratkih propovijedi. I to je učinio u tri dijela. U prvomu su razvijene istine koje kršćanin ima vjerovati, vjerske istine kao temelj kršćanskoga života. Što je u dogmatskim traktatima malo teže čitati, što može lakše pratiti naobraženi teolog i laik, ovdje lako prati i svaki kršćanin.

Isto je i sa moralnim propovijedima. Za velike moralne rasprave svak nema dovoljno vremena, a nema ni potrebne spreme da može pratiti stručna razlaganja. Zato je istu nauku razvio kao propovijedi, koje svak

može i slušati i čitati. Tu se, dakako, ne govori o svim onim razlaganjima, koja se najčešće odnose na samoga bogoslovca koji je svu nauku proučavao do temelja. To bi bilo bez koristi za redoviti kršćanski svijet.

U trećem svesku radi se o sredstvima milosti, o sv. sakramentima. I ovdje u obliku kratkih pouka, propovijedi. I to u više propovijedi i pouka o svakomu sakramentu. Na kraju je nekoliko propovijedi o molitvi i o značenju našega života.

Kroz ove Wolpertove propovijedi provejava duh dubokoga osvjedočenja o istinitosti kršćanskih istina. Propovijedi i pouke su određene za život, te su zato i slike i primjeri uzeti iz života. A to je jedna od glavnih Wolpertovih odlika da sve istine gleda razjasniti primjerima iz kršćanskoga života i primijeniti ih na naš svagdanji život. Osim toga pouke su kratke: za svaku je predviđeno pet časa: ono što mnogi današnji propovjednici preporučuju.

Sa svega toga onaj koji želi imati lijep savremeni priručnik rado će se poslužiti njegovim propovijedima. Znati će da ima u ruci nešto temeljito obrađeno što će mu mnogo puta poslužiti preko sve godine.

*

Gräf P. Richard C. S. Sp., Ja Vater. Alltag in Gott. S. 294. Friedrich Pustet Regensburg 1936. RM. 3.80. — Svakoga čovjeka, i svećenika u svagdanjem životu, najviše zanima praksa: kako treba život urediti u tim i tim slučajevima da bude po zakonu Božjemu. Osobito u onim slučajevima gdje se najviše pokazuje naš nutarnji duhovni život kao što je na pr. sv. Ispovijed i Pričest. Knjiga koja gleda na naš život baš sa ove praktične strane, koja nas upućuje kako ćemo praktično, lako i na naše veselje i zadovoljstvo riješiti dnevna duševna pitanja jest ova: Ja Vater. — Onaj komu u ličnome životu treba ovake upute, ili koji je na položaju da drugoga mora voditi, naći će u ovom djelu mnogo zlatnih savjeta, s čega će biti piscu veoma zahvalan.

*

Mauer Otto, Das verborgene Antlitz. Christus in Mysterium des Jahres. S. 329. 1. Band: Festkreis der Epiphanie. Verlag Anton Pustet, Salzburg-Leipzig 1936. — Želja je svakoga kršćanina gledati Boga licem u lice. A dok traje život ovdje na svijetu, dok nam je duša još vezana na ovo raspadljivo tijelo, gdje Ga možemo izbliže gledati, gdje možemo k Njemu doći bliže u doticaj ako ne preko simbola koje nam je ostavio na svijetu, osobito preko znakova i simbola koje nam je ostavio u kršćanskoj liturgiji, u bogoslužju. Tu On govori, tu je prisutan i tu se objavljuje. On živi u Euharistiji stvarnim božansko čovječanskim životom do konca svijeta. Šta je onda ljepše i korisnije nego da se gledamo što bliže približiti Njemu koji tu žive, da se gledamo uživjeti u Njegov sakramentalni život.

A veoma nam je korisno i to da liturgijski život, ono što bogoslužje sadrži u sebi, dovedeno u vezu s našim dnevnim zemaljskim životom. Da to ne ostane za nas mrtvo slovo nego izvor snage, života.

Otto Mauer je shvatio kako je to važno te nam u ovom djelu, koje obuhvata dio crkvene godine od Došašća do treće nedjelje po Bogojavlje-

nju, razjasnuje sve bogatstvo bogoslužja i sve njegovo značenje za naš život. — Ljubiteljima liturgijskog pokreta i duhovnoga života djelo se samo po sebi preporučuje.

*

Muckermann Friedrich S. J., Warum Konfessionen? S. 24. Verlag Bonifacius-Druckerei in Paderborn 1936. — Kako je poznato u Njemačkoj su navijestili kulturni boj kršćanskim konfesijama. U buduće treba vjerovati u njemačku rasu i njemačku krv. To je vjera pravih Nijemaca, kažu novopoganski proroci. Ni katolik ni protestanat nego Nijemac, kažu oni. — F. Muckermann analizira stanovište njemačkih pogana i ukazuje na svu nelogičnost i apsurdnost njihove teze. Biti Nijemac i biti katolik ili protestanat nisu oprečni pojmovi, stoga mogu biti jedan s drugim. Ako li će njemačka krv i rasa da bude vjerom, to je vjera bez Boga koja ponizuje i Nijemca i čovjeka. Zato je luda teza njemačkih novopogana.

*

Simon Dr Paul, Weltanschauung. S. 55. Verlag Bonifacius-Druckerei, Paderborn 1935. RM. 1.35. — Uslijed modernih racionalističkih i pozitivističkih struja u filozofiji izgubio se je i pravi smisao izraza »svjetovni nazor«. Svi hoće da imaju nazor na svijet, pa i oni koji kažu da neće vjere u Boga. A šta je onda nazor na svijet? Pomalo se ova nevjera pretvara u vjeru, ako ne u pravoga Boga, onda u nastranosti čovječje mašte. Srčika nazora na svijet jest Bog. Sve moderno zlo izgleda da dolazi odatle što su neki pokušali rastaviti vjeru i nazor na svijet.

*

Toth Mgr. T.: La Religion et la Jeunesse. Traduit du hongrois par Mme de Mariassy. — Mulhouse, Editions Salvator, 1937. In-8 p 226. Frs. 16

Nijednog stranog pisca nije se toliko izdavalo kod Salvatora kao upravo peštanskog sveuč. profesora Totha. Dosad je prevedena čitava jedna kolekcija njegovih duhovnih govora, apologetskih konferencija i pedagoških rasprava. »Vjera i mladost« — najnovija je Tothova prevedena knjiga. Pisac je poznati vođ madžarske đačke omladine. Da je sačuva čistu i nepokvarenu u službi Kristovoj, napisao je mnogo djela dragocjene vrijednosti. Spominjem samo »Le Christ et la Jeunesse«, koje imamo i na hrvatskom prevodu.

I ovo najnovije Tohtovo djelo takove je vrsti. Puno je najkorisnijih pouka za još neiskusno mladenačko srce. Sadrži najpraktičnije pobude za mladu dob đačkog života. Iz njega će ne samo školska mladost već i svaki drugi stalež crpsti najsvetiji zanos u kršćanskom vjerovanju i ispovijedanju. Da mlade duše na raskrsnici života ostanu trajno vjerne Učitelju Istine i Ljubavi glavna je svrha ovoga duhovno-pedagoškog djela. Piščev je stil, kako je to inače već dobro poznato, živ, slikovit i neobično privlačljiv. Knjiga se živo preporučuje duhovnim vođama i organizatorima omladinskih društava.

Fra Gašpar Bujas

*

Kieffer Mgr. G.: Précis de Liturgie Sacrée. Traduit de l' allemand par l' abbé René Guillaume. Préface de Mgr. Harscuët, Evêque de Chartres. Mulhousse, Editions Salvator, 1937. In-8 pp400 Frs. 30.

Za ovaj Kiefferov Liturgijski pregled moglo bi se donekle reći da je za svagdašnju svećeničku potrebu u crkvenoj službi kao jedno od najboljih djela u nizu mnogovrsnih Salvatorovih izdanja. Luksemburški i njemački kler ga je kao takova i primio. U potvrdi toga stoji činjenica što se od 1920 svake druge godine preštampavalo u originalu. Zato je smatrao Salvator svojom dužnošću da ga prema osmom, najnovijem njemačkom izdanju prevede na francuski, te tako udovolji potrebama ne samo francuskog nego i stranog klera, kojemu je njegov jezik poznat.

Ovo korisno djelo obrađuje ponajviše tehničku i praktičnu stranu liturgijskih čina. Učenom liturgisti i profesoru luksemburške teologije uspjelo je da tačno, potpuno i metodički prikaže sve osnovne elemente liturgijskih pravila, misnih i brevijarskih rubrika te razne dijelove crkvenog bogoslužja, kao na pr. sakramenata, blagoslova, procesija itd. U toku novih izdanja pisac je svoja razlaganja sve više i više obogaćivao ilustracijama i primjerima, a prema potrebi pozivlje se na dotične službene tekstove i najnovije crkvene odredbe kao i na priznate rubriciste.

Sadržavajući ovaj Litrgijski pregled sve praktično upustvo u vršenju najsvetijih čina, izvrsno će poslužiti svima koji već obavljaju službu Božju, koji se za nju pripravljaju kao jednako i onima koji je svojim dostojnim prisustvom uzveličaju.

Fra Gašpar Bujas

*

Theologische Revue. In Verbindung mit der katholisch-theologishen Fakultät zu Münster und unter Mitwirkung vieler anderen Gelehrten herausgegeben von Prof. Dr Franz Diekamp und Prof. Dr A. Struker. Monatlich 1 Num. Preis halbj. 8,— RM. — U 5 broju ovoga uglednoga njemačkoga časopisa na uvodnomu je mjestu rasprava o pitanju: je li Sv. Petar bio u Rimu? I sami protestantski historičari, pod pritiskom historijskih dokaza i sve predaje, bli su se složili u zadnje vrijeme da je sv. Petar bio i umro u Rimu. To je priznao sami Adolf Harnack, a znanstveno je utvrdio, između ostalih, i Hanns Lietzmann (»Petrus und Paulus in Rom,« 1915 i »Petrus römischer Märtirer«, 1936). — No pošto je i dogmatska nauka po srijedi, nekim bi protestantima trebalo pošto poto da dokažu protivno. Heussi, jenski profesor pokušao je dati svoj tumač nekim dokumentima. Bezuspješno! Prosto natezanje i silovanje jasnih povjesnih svjedočanstva. Da nije to i dogmatska nauka Haussi-u ne bi ni napamet palo da pobija ove jasne povjesne dokumente.

*

Meyer Hans, Das Wesen der Philosophie und die philosophischen Probleme. Zugleich eine Einführung in die Philosophie der Gegenwart. Str. 193. Verlag Peter Hanstein in Bonn 1936. Brosch. RM; 6.—; kart. RM. 6.30. — (Izlazi u kolekciji »Die Philosophie und ihre Systematik«, Herausgeber Theodor Steibüchel) — Među suvremenim izdanjima iz područja filozofije ističu se djela u skupini: »Die Philosophie. Ihre Geschichte und ihre Systematik«, koja izlazi pod upravom münchenskoga profesora teologije Dra Theodora Steibüchela. Pred nama je gore spomenuto djelo: Bit filozofije i filozofski problemi, sa uvodom u današnju filozofiju. U četiri glavna dijela: bit i zadaća filozofije, filozofski proble-

mi i discipline, psihologija i njezin odnošaj prema filozofiji, ideja vječne filozofije pisac je zahvatio filozofske nazore od najstarijih do naših dana. Svi filozofski sitemi bez solidne metafizičke osnove, koja im je često nedostajala tijekom vjekova, ostali su samo filozofski pokušaji, i ništa više. Vječna filozofija osniva se na vječnoj metafizici, koja daje trajnu vrijednost aristoteličkoj i kršćanskoj filozofiji pokraj ostalih sistema koji jedan drugoga ruše i pokopavaju. — Djela iz ove skupine su veoma uspjela te se preporučuju svakomu prijatelju filozofije.

*

Keller E., Laudate Dominum. Festtagspredigten. Str. 224 Ferd. Schöningh-Padeborn 1936. — U ovom je svesku 25 propovijedi za svečane dane, preko godine osim nedjelja. Među drugim zbirkama propovijedi o ovomu predmetu ova ima dvije glavne odlike: pisac je skupio mnogo materijala koga propovjednik može upotrebiti onako kako je napisan, a može ga i dalje razraditi, baš zato jer je materijal obilan. — Druga odlika su brojni primjeri i pripovjesti koje osvježuju predmet i privlače na pozornost. Ovoga treba u propovijedi, te mislimo da mu je zgodan izbor primjera i događaja upravo glavna odlika. — Propovjednici i vjeroučitelji naći će mnogo toga što će ih veseliti i što će im olakšati rad.

*

Gerstner F. X., Die Predigt der Gegenwart. Weisungen und Vorbilder für den Prediger. S. 170, Badersche Verlagsbuhhandlunug-Rottenburg a. N. 1937. RM. 3.50, za inostr. 25% popusta. — Ovdje nije zbirka propovijedi, nego je, kako to podnaslov kaže, zbirka odlomaka o uzorima koje propovjednik ima slijediti da mu propovjedi budu plodonosne. Propovijedi treba i za grad i za selo, treba ih učenih i pučkih, treba i teoretičnih i praktičnih, i za veselje i za žalost. A ovakih uzorpropovjednika ima i u najnovijoj crkvenoj povijesti i to baš u naše dane. Gerstner je istakao odlike nekih od ovih današnjih propovjednika i otkrio tajnu njihova uspjeha. A napisao je i pet poglavlja o uspješnom savremenom propovijedanju. Kao i Toth, o komu je i ovdje govor, Gerstner otvara nove puteve. Praksa je pokazala da su ovi putevi umjesni i dobri. — Propovjednici, napose profesori retorike i pastorala mogu se djelom zgodno poslužiti.

*

Ter Haar F., C. SS. R., Casus conscientiae de praecipuis hujus aetatis vitiis eorumque remediis. Taurini — Romae 1936. M. E. Marietti. Str. 201, cij. Lit. 10.—

Redemptorist P. Ter Haar već je dobro poznat, osobito bogoslovima, sa svojih veoma praktičnih djela. God. 1927 objelodanio je dosta opsežno djelo **De occasionariis et recidivis**; g. 1931 **De matrimoniis mixtis corumque remediis**; g. 1934 **Casus conscientiae de praecipuis hujus aetatis peccandi occasionibus.** Prošle pak godine objelodanio je gornje djelo o glavnim savremenim manama i njihovim lijekovima.

Kao što posljednje tako je i ovo djelo obrađeno u obliku slučajeva. Ali to nije prosto nizanje slučajeva, i njihovo rješavanje. Pisac

najprije navodi slučaj. Zatim izlaže katoličku nauku glede predmeta slučaja, iz koje i sam čitatelj može zaključiti, kako se slučaj ima riješiti. Napokon, da čitatelj ne bude u neizvjesnosti, pisac rješava slučaj prema izloženim načelima.

Djelo je razdijeljeno na dvije sekcije. U prvoj radi o pripravi za sakramenat pokore, u drugoj o manama napose, i to onanizmu suprugâ, o nepravdi i lakoumnosti. Treći i četvrti članak druge sekcije imadu dvije praktične digresije. Prva govori o svećeničkom kandidatu koji se podaje ružnom grijehu, druga o periodičnom uzdržavanju suprugâ prema najnovijoj metodi.

Mnoga pitanja, o kojima raspravlja učeni pisac, ne nalaze se kod drugih moralista. Stoga će i ova knjiga vrlo dobro doći svećenicima i uzgajateljima svećeničkih kandidata. Nauka, koja se u njoj izlaže, zdrava je, pa se čitatelj može pouzdano njome poslužiti.

Dr. O. Zdravko Gospić

*

Berutti P. C., O. P., Institutiones iuris canonici. v. 3. De Religiosis. Taurini — Romae, Marietti, 1936. Str. XVI—384. Cij. Lit. 25. —

Svršetkom godine 1935 izdao je O. Kristofor Berutti, profesor kanonskog prava na sveučilištu u Freiburgu-Švicarska, prvi svezak svojih Institucija kanonskoga prava. Svršetkom prošle g. 1936 izdaje treći »De Religiosis«, dok je drugi »De Personis in genere et de Clericis« u pripravi.

O prvom svesku javnost se je vrlo pohvalno izrazila. Dosta je sažet, iako ne previše kao kod nekih drugih pisaca, no ipak jak, jasan i pregledan. Isto moramo reći i o ovom trećem svesku. Propise kanona jasno izlaže i rasvijetljuje raznim primjerima, najnovijim i prijašnjim odredbama Sv. Stolice, drugim kanonima Kodeksa kao i mjerodavnim odgovorima Papinske Komisije za autentično tumačenje Kodeksa. Lijepo iznosi neovisnost redovnika od biskupa, a vrlo je zgodno, što je po raznim mjestima Kodeksa pokupio i na jedno mjesto svrstao sve slučajeve u kojima su redovnici, izuzeti od biskupske vlasti, ipak biskupu podložni Učeni pisac osvrće se i na pitanja prijeporna među naučiteljima, te ih popraćuje svojim mišljenjem, koje se može slobodno slijediti.

Ovaj svezak treba preporučiti ne samo redovnicima i njihovim poglavarima, nego i svima bogoslovima, naročito pak ispovjednicima redovnika i redovnica, kao i onima koji u crkvenoj upravi dolaze s njima u doticaj.

Dr. O. Z. Gospić

*

Carbone C., Circulus philosophicus seu obiectionum cumulata collectio. Vol. III: Cosmologia. Pag. VII—624. Marietti, Torino 1937. Lit. 20.— Već prije kada smo pisali o prvom svesku: o dijalektici i kritici, i o drugomu svesku: o ontologiji, govorili smo o važnosti Carboneova rada i o novoj metodi kojom on obrađuje svoj predmet. — Ovaj treći svezak bavi se pitanjima iz kozmologije. Iz svih područja ove grane filozofije pisac je izabrao ona pitanja koja su najvažnija sadržajem i značenjem za onoga koji proučaje i klasičnu i suvremnu filozofiju, imajući napose u vidu ono-

ga koji se ima posvetiti teološkim naucima. I sva se pitanja postavljaju i riješavaju u obliku objekcija. To je kod pisca novost na koju smo već upozorili, a to čini da su pitanja pristupačnija nego li su inače iz ovoga područja. Ovim načinom obrađivanja pitanja bez poteškoće vidimo koliko su plitke sve objekcije starijih i novijih materijalista o sastavu i radu živoga i neživoga svijeta. — Sa spomenutih razloga preporučua se i profesorima i učenicima filozofije.

*

Regattieri Fr. Thomas, L' évangile eucharistique. Exortations pour les heures d' adoration. Pag. XII—216. Marietti Torino 1936. Frs. 5.— Klanjanje presvetomu oltarskomu Sakramentu u određene satove danas je veoma rašireno po svemu katoličkomu svijetu. Da ovo vrijeme što korisnije provedemo imamo dosta priručnika. I ovo je jedno, razdijeljeno u dvanaest poglavlja za dvanaest sati klanjajna, a svaki sat opet u četiri dijela: klanjanje, zahvaljivanje, molitva da nam Isus bude milosrdan, molitva za druge potrebe. Predmet je lijepo razdijeljen tako da možemo i razmišljati i propovijedati prema potrebi.

*

Oppenheim Philippus O. S. B., Introductio in literaturam liturgicam. Conspectus historicus literaturae. Pag. 103. Marietti Torino 1937. Lit. 8.— Moderni liturgijski pokreti dali su poticaj na istraživanje liturgijskoga života u crkvenoj prošlosti. Ovim radom svojski se bavi pisac ove knjige. Pretražio je odnosne dokumente iz povijesti Crkve, te je prema raznim historijskim periodama ukazao na liturgijski život i njegove izvore u toj dobi. Posebno poglavlje zadržao je za današnju liturgijsku literaturu. — Oni koji nastoje oko liturgijskoga preporoda tu imadu novih uputa, a time i poticaja za svoj rad.

*

Vallet Dr Auguste, Mes conférences sur les guérisons miraculeuses de Lourdes. Str. 267. P. Téqui, Paris 1937. — Među najvažnije današnje događaje spadaju lourdeska čudesa. Ovi događaji moraju zanimati svakoga čovjeka komu je imalo stalo do toga da malo slobodnije misli, da se propita za uzrok i ovih događaja, pa bio taj uzrok koji mu drago. Dr Vallet, predsjednik Ureda za konstataciju čudesa u Lourdesu pobilježio je ova velika čudesa u zadnjim godinama i kazao je više puta u raznim djelima šta prirodne znanosti tu mogu, a šta ne mogu. O ovomu predmetu držao je i konferencije po raznim stranama svijeta i tiskao ih je u ovoj knjizi. Tu je po stoti put pretreseno što može i ne može sugestija, vjera, nepoznate prirodne sile, te šta se je to zbivalo u epidaurskomu hramu. Sve ovo nema sa čudesima nikakva posla. U njima je prst Božji. Dr Vallet opisuje neka novija čudesa i sa svim liječničkim dokumentima potvrđuje stanje bolesti prije čudesnoga ozdravljenja. — Veoma suvremeno apologetsko djelo.

*

Eeverhard Dr. Wilhelm: Bauschäden im Hause Gottes. Matthias Grünewald — Verlag-Wiesbaden. Str. 260 Cij. brošir. RM. 3,75. — Uvez. 4,75.

— Crkva Kristova je Božanskoga porijetla i Bog u Njoj djeluje, ali preko ljudi. Nikakva dakle čuda, ako ljude i u najsvetijem poslu prate njihove mane i slabosti. Ovu okolnost mnogi danas izrabljuju, da potenciraju slabosti i mane onih koji su u službi Kristove misli napanu samo kršćanstvo. — Ova knjiga, koja je izišla već u drugome izdanju prati žrtvot katoličke Crkve kroz vjekove, iznosi plemenite podvige i žrtve crkvenih ljudi u njihovoj svetoj misiji, ali ne prešućuje ni njihove mane, propuste i slabosti te zaključuje da ipak kršćanski ideal prevladuje nad ovim zadnjima. — Mislim da prestrogo sudi neke činjenice iz crkvene povijesti, na pr. Te Deum Grgura XIII kada je primio vijest o Bartolomejskoj noći (str. 151). Da je razlikovao Bartolomejsku noć od vijesti kako ju je papa, a i drugi dvorovi, primio ne bi imao što da zamjeri. Papi je javljeno da je kralj spašen od strašne urote, koja je bila proti njega spremljena, i zato je držao Te Deum. A kada je doznao što je bilo na stvari sam je Coligny-eva atentatora nazvao razbojnikom. Knjiga se vrlo ugodno čita, pače na nekim mjestima može svećeniku služiti i za ispit savjesti. Preporučamo.

G. C.

*

Köll Johann Pfarrer, Standeslehren für Jungmänner. 134 Seiten Tyrolia Verlag Innsbruck. Cij. S. 4.— RM. 2.50. — Među priručnicima kojima bi se svećenik poslužio za izlaganje staleških dužnosti za mladiće ovaj ima posebno mjesto prije svega time što pred očima ima uglavnom sosku mladež. A takih priručnika treba baš danas kada je tako aktuelan rad u katoličkoj akciji. Köll kao dugogodišnji seoski župnik poznaje ovaj život u svim okolnostima. Zato govori baš o onomu što treba seoskomu mladiću za njegov duševni, umni, tjelesni i društveni napredak. Köll je praktičan, ide odmah u život, služi se često slikovitim jezikom i brojnim primjerima iz žvota, znade biti i ironičan, ali nikada uvredljiv, šaljiv, ali uvijek u granicama. — Svećenik koji se bavi mladeži naći će ovdje zgodna savjetnika i pomagača.

*

Penz Joseph, Standeslehren aus der Praxis. 1. Bd.: Jungmänner und Männer. 2. Bd.: Jungfrauen u. Frauen. 5. Aufl. Verlagsanstalt Tyrolia, Innsbruck 1935. S. 4.50. — RM. 2.70. — Penz ne ima pred očima samo seoske mladiće kao spomenuti Köll, nego mladiće i muževe uopće. Kao Köll i on nam daje iz onoga što je pokupio za svoje dugogodišnje župničke prakse. Najvećim dijelom je originalan; daje ono što je sam proživio i lično prokušao. I on ilustrira djelo brojnim primjerima a i citatima iz drugih djela, napose iz sv. Pisma, koga izvrsno poznaje. Pitanja ocjenjuje i o njima govori i sa stanovišta zdrave suvremene psihologije, te je i to jedna odlika njegova rada.

Drugi svezak Pelzovih pouka je za poučavanje žena i djevojaka. Kao župnik upoznao je šta će reći kada je djevojka i žena temeljito poučena u kršćanskomu životu kao i to kojim će putem najlakše postići trajan uspjeh . 20 pouka izvađeno je iz života glasovitih, ali kršćanskih i plemenitih žena iz sv. Pisma i iz modernoga života. — Stoga se zgodno

mogu primijeniti ženama i djevojkama i na selu i u gradu. Kao i Köllove pouke dobro će doći onomu koji se bavi ovim društvima.

*

Coronata P. M. O. M. Cap., Institutiones iuris canonici ad usum utriusque cleri et scholarum, v. 5. Index rerum et appendices. Taurini, Marietti, 1936. Str. VIII—388. Cij. Lit. 20. —

O. M. Conte a Coronata izdao je dosada 4 sveska Institucija kanonskoga prava. Svaki je svezak dosta opsežan. Ali u svakom se je opažao jedan nedostatak, a taj je da u njemu nije bilo općeg kazala stvari, da se može lakše naći kanonski propis i piščevo mišljenje o nekoj stvari.

Tom nedostatku udovoljeno je ovim sveskom. On sadrži opširno kazalo sviju kanonskih ustanova i stvari o kojima je bio govor u 4 pređašnja sveska; pa se čitatelj, ako se nije dobro uživio u ovo djelo, lako u potrebi može snaći. Osim toga, učeni pisac donosi i vrlo obilnu kanonsku literaturu prije Kodeksa, a navodi i gotovo sva kanonska djela nakon Kodeksa na bilo kom jeziku. Spominje pače i djela o moralnom bogoslovlju, ispravljena prema propisima Kodeksa. Na svršetku donosi u cjelosti važnije odluke Sv. Stolice, izdane nakon Kodeksa, koje se odnose na biskupe, redovnike i misionare, a tako i nove upute o uređenju Rimske Rote i službi njezinih sudaca, od 29. VI. 1934.

Onaj koji ima prva 4 sveska ovoga lijepoga djela, ne smije i neće biti ni bez petoga.

Dr. V. Z. Gospić

*

Mariani Fr. B. M., Philosophiae christianae institutiones in usum adolescentium. Vol. III. Ehica generalis et specialis. Historia philosophiae et indices. XXXI—710. Marietti Torino 1936 Lit. 28.— Etika, sociologija i povijest filozofije glavni su djelovi o kojima se ovdje radi. Etika i sociologija lijepo su razvijene na principima sv. Tome i Aristotela a i noviji pisci uzeti su u obzir. Spada među najbolje razvijene priručnike za etiku i sociologiju.

Treći dio je povijest filozofije od početka do danas. U ovako kratkom prostoru pisac nije mogao razviti, kako bi trebalo, svu povijest filozofije. Ali je iznio sve glavne i jače stranice. Potanje obrađuje filozofiju onih koji su vođe i zasnovatelji u pojedinim strujama. — Moramo zapaziti da je sv. Bonaventura umro 1274, a ne 1275. (525) Danas je već utvrđeno da se je Duns Skot rodio 1266. (532) — Istina je da on češće pobija razloge sv. Tome, ali pisac ne dokazuje da je to sine fundamento, nego samo tvrdi. On ne sumnja u spoznajnu moć, već je apsolutno tvrdi, niti uči da lex naturalis pendet a libera Dei voluntate (prima principia legis naturalis). On tvrdi da razum može dokazati neumrlost duše kao i to da Boga možemo spoznati naravnim umom, iako Ga ne možemo naravnom snagom postići. (532—533) (Isp. Oxon. Prol. q. 1. n. 12) — Nejasno je što pisac misli kada kaže da Henrik Gandski više slijedi Duns Skota nego sv. Tomu. Istina je, ako misli da se H. Gandski slaže sa Duns Skotovim idejama. Inače ga nije mogao slijediti,

jer Skot valjda još nije bio počeo ni pisati kada je H. Gandski umro. (str. 668) — Uza sve ove male zapaske djelo spada među dobre priručnike, ima dobrih strana koje drugi priručnici nemaju, te će prijateljima filozofije dobro doći.

*

Oeuvres choisies de saint Jean Eudes. V. Lettres et opuscules. Paris. P. Lethienlleux, éditeur, 1934, str. V, 490. — Sveti Ivan Eudes nije kod nas poznat koliko bi to tražila njegova veličina. Rođen je 14-XI-1601 u Ri (Francuska), a umro je 19-VIII-1680 u Kaenu. Veliki obnovitelj religioznog života u sedamnaestom vijeku, neumorno je radio na polju pučkih misija. Osnovao je: Eudiste i jednu žensku Kongregaciju. Napisao je mnogo teološko-asketskih djela. Njegova je najveća odlika bila širenje pobožnosti prema presv. Srcu Isusovu. Još prije svete Marije Margarite Alacoque on je tu krasnu pobožnost svuda proširio i već 1672 svome Redu naredio svetkovinu presv. Srca Isusova.

Njegova djela sada izdaju Eudisti. V svezak jesu njegova pisma, oko 200 ih na broju. U njima se zrcali njegova radinost, izgaranje za slavu Božju, svetačka veličina. Ona su zbilja povijest krasne njegove duše, puna poduke za duhovni život. Među pismima su i još neka manja djela, u kojima on pokazuje svu visinu svoje mistike i nježnu ljubav prema presv. Srcu Marijinu. Zbilja sveti Ivan Eudes nam je najveći uzor dosada u štovanju presv. Srca Marijina. Njegova sva djela, osobito pisma, zaslužuju da ih neprestano čitamo.

Dr O. A. J.

*

Torre J., Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis in pertractandis causis de nullitate matrimoniorum a Sacra Congregatione de Disciplina Sacramentorum edita. Neapoli 1937. S. 152. Cij. broširano lira 15, uvezano lira 20.—

Sv. Kongr. Sakramenata izdala je 15. VIII. 1936 instrukciju za biskupske sudove o vođenju parnica glede nevaljalih brakova. Ta je instrukcija službeno objelodanjena u »Acta Apostolicae Sedis« u broju od rujna g. 1936, a prenijeli su je i mnogi drugi listovi i djela. Ona sadrži uglavnom odredbe Kodeksa razasute po raznim mjestima, a koje će crkvenom sucu poslužiti pri rješavanju ženidbene parnice. Prema njima daje upute, kako će ove odredbe lakše primijeniti, odnosno kako će se sudac u pojedinom slučaju lakše snaći.

I samim ovim uputama kadšto su potrebita razjašnjenja i rasvijetljenja s primjerima, navađanjem paralelnih mjesta bilo iz Kodeksa bilo iz same Instrukcije, kao i mjerodavnih odgovora Komisije za autentično tumačenje Kodeksa. To je zgodno učinio uvaženi odvjetnik Rimske Rote Ivan Torre u ovom svom djelu. Vrlo je lijepo u ovom djelu učinjena komparacija između pojedinih kanona materijalnog i procesualnog ženidbenog prava s jedne i pojedinih članaka Instrukcije s druge strane. Time je olakšano shvaćanje Instrukcije a i pojedinih kanona, na koje se Instrukcija odnosi. Da bude preglednije, pisac je sve te kanone i članke skupio zajedno i stavio na svešetak knjige. Ujedno je dodao odgo-

vore Komisije za autentično tumačenje Kodeksa kao i Sv. Kongr. S. Officii, koji se odnose na kanone, odnosno na članke ove Instrukcije. Od osobite je važnosti opširno alfabetsko kazalo svega o čemu je u Instrukciji govor. Čitatelju, koju god materiju traži, ne treba nego pogledati u kazalo i odmah će naći što želi. Ova će knjiga vrlo dobro doći svakomu koji se zanima za bračne parnice ili u njima ima udjela.

Dr. O. A. Crnica

*

Muckermann Hermann, Von den sieben Sakramenten. Grundsätzliches zu den religiösen Fragen der Gegenwart. S. 188. Herder, Freiburg in Br. 1936 RM. 2; geb. 3.— Ove nove konferencije prirodoslovca i propovjednika H. Muckermann-a, kao i one koje je izdao 1935 (»Die Religion und Gegenwart«), idu za tim da modernomu svijetu opet dozovu u pamet za što je Crkva na svijetu, koja je njezina misija, te kako katolici kršćani imaju gledati na svijet i život. Pisac je imao dvostruku svrhu pri izdanju: predočiti vjernicima kako moraju biti veseli radi prevelikoga blaga koje im Bog daje u sv. sakramentima; i da nekatolicima prikaže kako katolici poimlju svijet i život, a sve je to htio prikazati u vezi sa sakramentima.

Pisac je i velik biolog. Naravno je da mu biologija pomaže u razvijanju nauke. Iz nje uzimlje tolike slike. Poznavanje zakona naravnoga, fizičnoga života uvelike mu pomaže da prikaže razumljivim i nadnaravne zakone i život. Tu se opet vidi ona stara, a uvijek nova nauka, da vrhunaravni život ne ništi nego pretpostavlja i usavršuje naravni život.

Svaka konferencija usko je povezana sa današnjicom, primijenjena na današnji život, govori stvarno i u zgodan čas, te se po sebi preporučuje.

*

Toth Tihamer, Die katholische Ehe und Familie. Predigten. S. 236. Ferd. Schöningh, Paderborn 1936. — Bezbožnici koje mu drago kategorije u svim svojim programima neizostavno napadaju kršćansku ženidbu. To se danas najbolje vidi kod komunista. A ženidba je jedan od sedam sakramenata, povjeren Crkvi da ga čuva. Stoga sv. Otac u enciklici »Casti connubii« nalaže svećenicima da poučavaju i propovijedaju. Toth im je u tomu izišao u susret. U 17 savremenih propovijedi pretresena su sva današnja pitanja o ženidbi, kao: svetost ženidbe, Božja ustanova, priprava za ženidbu, zapreke prije ženidbe, monogamija, vjernost, strah pred djetetom, Božji blagoslov, uzgoj djece, sretna ženidba itd. A svi ovi problemi, obrađeni živim i pristupačnim jezikom, osvijetljeni slikama iz našega svagdanjega domaćega života, djeluju neobično snažno i uvjerljivo. Propovjednik će u njima naći materijal za najrazličitije zgode koje će mu se pružiti da govori o ovim pitanjima, kao što su kongresi, vjenčanja, duhovne vježbe, razne pouke. — Spomenemo li i to da se pisac obazire na sve što se danas ženidbi predbacuje i da sve to rješava, mislimo da smo kazali kako je ovo djelo važno i korisno.

*

Merkelbach B. H., Summa Theologiae moralis. Tomus Tertius. Ed. P. 1024. De Sacramentis. Paris Desclée De Brouwer et Cie 1936. — Već smo govorili o prvomu izdanju ovoga djela kao što i o dvama svescima ovoga drugoga izdanja. Pred nama je treći svezak drugoga izdanja, koji radi o Sakramentima uopće i napose. — U ovomu novom izdanju pisac je tačnije odredio neke pojmove, a neke je djelove preradio i nadopunio, bolje je naglasio neka pitanja. Pošto Sakramenti spadaju u naš svagdanji praktični život, to osobito u praktičnoj strani ima dosta novih crkvenih odredaba. Auktor je posvetio posebnu pomnju tomu da ih sve donese. Ove se odredbe i riješenja najviše odnose na Sakramenat ispovijedi i ženidbe. Osobito je o ovom Sakramentu u zadnje vrijeme bilo dosta novih pitanja sa stanovišta katoličkoga i nekatoličkoga. Pisac im posvećuje pažnju i ocjenjuje ih. Zato je ovo djelo veoma dobar priručnik i đacima i pomagalo profesorima.

Auktor slijedi vjerno sv. Tomu ne samo u prijepornim mišljenjima nego i u razdiobi. Stoga zastupa kadikada mišljenje s kojim se mi ne bismo složili. Djelo je veoma lijepo primljeno u katoličkom svijetu, osobito u školama. O tom govori i to da je kroz kratko vrijeme već doživjelo drugo izdanje. I mi ga s naše strane rado preporučujemo.

*

Dictionnaire de Spiritualite. Ascetique et Mystique. Doctrine et Histoire. Fasc. VI: Bibliotheques — Bysance. 400 colonnes. Paris Gabriel Beauchesne et fils. 1937. — Kao dosadašnji tako i ovaj šesti svezak jamči da će izdavač održati riječ: dat će potpuni pregled duhovnoga života sa povijesne i naučne strane. Ovdje je mnogo važnih priloga kao: biblioteka duhovnoga života, Božja dobročinstva, bibliografije duhovnih pisaca u staro kršćansko doba, u bizantijskoj periodi, u Srednjemu vijeku, u moderno doba. Ovaj zadnji je jedan od najvažnijih priloga u ovomu svesku i mislimo da je neophodno nuždan da dobijemo općenit i iscrpiv pregled razvoja duhovne nauke. Drugi isto tako važan sastavak je o Serafinskom Naučitelju sv. Bonaventuri: njegova djela i nauka. Sarađivalo je više stručnjaka te je veoma dotjeran. Još su tu prilozi o sv. Brigiti, o Bourdalouovoj i Bossuetovoj duhovnoj nauci, i mnogi drugi. — Dictionnaire će, kako sve izgleda, biti djelo dotjerano prema svim zahtjevima moderne kritike i tehnike. Mislimo stoga da bi ga svaka naša moderna biblioteka morala imati, a dobro bi došao i pojedincima, jer je prava riznica duhovnoga znanja.

*

Pirotta A. M., Summa philosophiae aristotelico-thomisticae. Vol. I Philosophia Rationalis. XII—265. P. Marietti, Torino 1931, Lit. 12.—

— Vol. II. Philosophia Naturalis Generalis et Specialis. XXXI—819. Marietti Torino 1936, Lit. 36.—

I. P. Pirotta kao dugogodišnji profesor zapazio je potrebu da učenicima, i svojima i drugima, dade priručnik filozofije, koji ne bi bio skučen i skraćen, kao što su često ovi priručnici prekratki iz straha da ne bi bili teški i učenicima i učiteljima. I on tvrdi da neće razvijati više

nego treba, ali da neće ni skraćivati pitanja koja se moraju obraditi. Pirotta se je držao postavljenog pravila i u ovome prvomu dijelu u komu radi o formalnoj i materijalnoj logici. Pitanja su sistematski postavljena i potanko razvijena, osobito pitanja iz formalne logike. Služi se u svemu skolastičnom metodom, koja i njemu pomaže da jasno razvije svako pitanje, i jednako pomaže učenicima da bez poteškoće slijede vas razvoj.

II. U drugomu svesku pisac radi o Naravnoj filozofiji ili o fizici, u prvomu dijelu, a u drugomu o psihologiji. I tu se drži postavljenoga načela: sva su pitanja jasno i pregledno obrađena, makar ponekada i nešto naduže nego u drugim priručnicima. Psihologiji, koja je toliko obrađivana i u modernoj filozofiji, posvećuje posebnu pažnju i utvrđuje svu osnovanost vjekovne filozofije koja je ujedno i kršćanska.

P. Pirotta već je u uvodu naglasio da će se vjerno držati sv. Tome i Aristotela u izlaganju ovih pitanja. To on i radi. Mislimo da bi se za neka pitanja dali naći i drugi razlozi i nešto drukčije riješenje. Pisac se služi i savremenim djelima i teorijama. Veoma dobro će doći i teološkim i filozofskim knjižnicama kao i pojedincima.

*

Bouts Dr. C. et P., Lecture Méthodique et Pratique du Caractère et des Aptitudes à l' usage des éducateurs et des dirigeants. Avec 90 autogravures, croquis, dessins et autographes. Prix 8 Belgas broché; 10 Belgas relié, chez l' auteur P. Bouts, Chemin de Wavre 1281, Auderghem-Bruxelles, 1936. — Djelo je od neobično praktične vrijednosti. Braća Bouts, jedan profesor a drugi liječnik, obradili su metode po kojima možemo označiti karakter, sposobnost, nedostatke, odlike i životnu snagu onih koji su s nama u doticaju. Onima koji nijesu u to upućeni, a malo ih je upućeno, stavljaju ova dva stručnjaka na raspoloženje rezultate svojih dugogodišnjih istraživanja koja su učinili u Belgiji i inostranstvu. — U ovoj novoj znanosti koju pisci zovu »La Psychognomie« (etimološki: znakovi koji nam otkrivaju dušu) sistematski izlažu sretstva za poznavanje karaktera, a koja su oni otkrili proučavajući grafologiju i fiziognomiju. — Ilustracije su veoma brojne i pisci su potanko označili kako se primjenjuje njihova metoda. — Djelo bogato sadržajem prije svega namijenjeno je uzgajateljima, upravnicima i svima koji se bave psihologijom.

*

Merkelbach B. H., Quaestiones de Poenitentiae Ministro eiusque officiis. P. 130. Librairie Labergerie, Paris 1935. — Svećenikova služba velikim dijelom biva u podjeljivanju sakramenta sv. Ispovijedi. A pošto se tu sastaju i čovječja duša i Božje odredbe kao i odredbe sv. Crkve, to svećenik mora mnogo toga imati pred očima kada podjeljuje ovaj sakramenat. Zato svećenik mora znati koja je njegova vlast, kako će je dobiti i vršiti, čim je ograničena, kao i zloporabe koje bi mogle nastati. Eto o svemu tomu raspravlja poznati savremeni moralist Merkelbach u ovom djelcu spekulativno i praktički, ali osobito praktički, te zato spada među ljepše priručnike u ovom pogledu.

*

Muckermann Hermann, Die Religion und die Gegenwart. Grundsätzliches über die Sendung der Kirche und über christliche Welt — und Lebensanschauung. S. 346. Fredebeul et Koenen Verlag, Essen 1935. RM. 3.80. — H. Muckermann je poznati propovjednik u njemačkim katedralama St. Hedwig u Berlinu, Münsteru, Xantenu, Münchenu i Passau i u St. Matthias-Kirche u Berlinu. Propovijedi koje je održao u nekima od ovih svetišta sačinjavale su sadržaj ovoga djela do njegova trećega izdanja. U ovomu četvrtomu (sva četiri izišla su u pola godine) su i propovijedi koje je 1934 god. držao u berlinskoj katedrali, a rade o poslanstvu sv. Crkve. Umetnuo ih je u ovo izdanje na opetovanu želju pk. berlinskoga biskupa Dr Baresa i mnogih svojih slušatelja. Kako i sam naslov kaže, pisac radi o odnošaju religije prema sadašnjici i o tomu radi u deset svestrano razvijenih poglavlja. Pri tomu se obazire na položaj u Njemačkoj i u svemu svijetu. Ako još rečemo da je on i odličan biolog svjetskoga glasa te da i s toga stanovišta obrađuje svoj predmet, onda smo već kazali kako je djelo važno i savremeno i za naše prilike. Napose za propovjednike i predavače.

*

Wirtz Hans, Das grosse Ärgernis. S. 324. Tyrolia Verlag, Innsbruck 1936. S. 8.60.— Bijeda u kojoj je danas čovječanstvo dobrim dijelom je stoga što i sami kršćani nijesu dovoljno slijedili Krista, već su radije slijedili sebe i svoje sklonosti. Ono što je Krist bio oholim Židovima i razvratnim poganima: ludost i sablazan, to je pomalo počeo bivati i kršćanima, kojima je kadikada sve važnije nego slijediti Krista. A ipak je istina da je u Njemu i u Njemu samomu spas ne samo za vječnost nego i za ovaj život. Stoga Ga moramo slijediti, ali slijediti srcem i dušom, cijelim našim bićem bez rezerve. To je ono što nam pisac dovikuje u ovom djelu punom duha Božjega, poznavanja duhovnoga života, kao i poznavanja svih modernih neopoganskih struja. Djelo je to važnije što ga piše ne svećenik nego svjetovnjak. Kao sv. Ivan iz pustinje, tako pisac živim slikovitim jezikom govori o odnošaju Krista prema nama, ali ne toliko spekulativno koliko praktično. Krist mora biti život našega života. Djelo je vatreno i sadržajno te ne smije nikako ostati kao glas vapijućega u pustinji!

*

Lusseau-Collomb, Manuel d' Études Bibliques. Paris 1936. Les Livres Didactiques. Paris 1936. T. III. (1re Partie). P. Téqui, Libraire-Éditeur. 360 str. Cijena 25 fr.—

Lusseau-Collomb u prvom dijelu III sveska »Priručnika biblijskih studija« raspravljaju [str. 6—17] o poučnim knjigama sv. Pisma uopće i biblijskom pjesništvu. Pjesništvo označuju: **»Ritmeni izražaj stanja nadahnute duše«.** Predmet su biblijskog pjesništva: Bog, svijet i čovjek; oblik: sinonimni, antitetički i sintetički paralelizam, koji je izražen u strofama od stihova na temelju **»ritma, koji nastaje iz stalne izmjene** naglašenih i nenaglašenih silaba« [str. 14] pomoću podizanja i spuštanja slogova riječi u stihovima. U sv. Pismu priznavaju samo dvije vrste pjesništva: **lirsko i didaktičko** [str. 17].

Iza uvoda prelaze na knjigu Jobovu [str. 19—64], Psalama [str. 65—214], Misli ili Načela [str. 215—237], Kohelet-a [str. 239—264], Pjesme nad pjesmama [str. 265—284], Mudrosti [str. 285—306] i Siraha [str. 307—328]. Na posljetku izlažu opći pregled nauke mudroslovnih knjiga sv. Pisma [str. 329—356].

Knjiga Jobova dobro je obrađena. Kažu, da je napisana VII stoljeća prije Hrista [str. 31]. Ne smije se sniziti njeno doba postanka ispod prve polovine VI vijeka. Mnogo naliči na Jeremijinu knjigu. Knjiga Jobova ima historijsku osnovu, koja je izrađena prema poetici [str. 41]. Job je živio na međama između Idumeje i Arabije [str. 41]. Tvrde, da knjiga Jobova 19, 25—27 uči dogmu uskrsnuća tijela i vječno gledanje Boga [str. 51—56].

U Psalmima proučavaju: tekst psalama, ime, broj, naslove, dobu, formaciju, književnu vrijednost i teologiju; odnosno praktične upute tumačenja. Detaljno tumače mesijanske psalme, ali ne sve, naročito one, koji su tipično mesijanski. Mi držimo, da je Ps. 45. sensu litterali improprio mesijanski, a ne tipično [str. 124]. U Ps. 22, 26—27 ne radi psalmist o ustanovi euharistije [str. 165], nego o plodovima Mesijine žrtve na Križu. »Revue rapide« psaltira dosta je površno izvedena.

Obzirom na knjigu »Misli« ili »Načela za život« zastupaju naročita stanovišta. Salamonu pripisuju: 10, 1 — 22, 16 i 25—29.; anonimnom piscu: 1, 8—9, 18.; 30, 15—33 i 31, 10—31.; mudracima 22, 17 — 24, 22.; 24, 23—34.; Agur-u: 30, 1—14.; Samuelu: 31, 1—9. Ova grupacija jako je problematična. Kažu da su sekcije »mudraca« napisane iza babilonskog ropstva. U pitanju da li »Misli« zavise o »Mudrosti Amen-em-Ope-a«, drže, da su sličnosti akcidentalne [str. 228].

U Knjizi »Kohelet-a« izlažu obične stvari.

U pogledu »Pjesme nad pjesmama« dozvoljavaju, da se može zadržati, da potječe od Salamona [str. 273]. Tumač je mjerodavan jedino u smislu »littéral figuré« [str. 280].

Knjiga Mudrosti donosi »božansku hipostatičnu Mudrost« u 7, 22 [str. 301].

Bogat je prilog o općem pregledu mudroslovnih knjiga. Knjigu je nagradila francuska akademija, mislimo ne kao knjigu strogo stručnu, nego kao knjigu vrijednu za opću biblijsku naobrazbu.

Dr. fra Juraj Božitković

*

Vom Wert des Leibes in Antike, Christentum und Anthropologie der Gegenwart. Beiträge von J. Bernhart, J. Schröteler, J. Ternus, H. Muckermann. S. 130. Verlag Anton Pustet, Salzburg-Leipzig 1936. S. 2.95. — RM. 1.40. — Ovo djelo izišlo je kada su se prošle godine imale održati Olimpijske igre u Berlinu. U ovim igrama daje se velika važnost spretnosti i okretnosti tijela. A koje je značenje i Olimpijskih igara i tijela? To se znade zaboraviti, a na to su htjeli upozoriti pisci ove knjige. — Olimpijske igre u starih Grka potekle su iz d u h o v n i h poriva, da jačanje tijela posluži jačanju duha. O tom stručno raspravlja J. B e r n h a r t u prvom prilogu. — Kršćanstvo, sa svoje strane, ne samo da nije preziralo tijelo, kako mu se neznalački znade prigovarati, nego

mu je i dalo pravu važnost. J. Schröteler o tomu govori u drugom prilogu. — Ternus upozorava kako moderna filozofija u tijelu nalazi dokaze da tu i duh radi. H. Muckermann iz svega rečenoga povlači zaključke za tjelesni, eugenični uzgoj naroda. — Sretna je bila misao da je baš za početak igara izašla ova knjiga.

*

Millot Mgr., Plans de sermons de circonstances. str. 294. P. Téqui, Paris, 1934. Frs. 10. — U Francuskoj je dobro poznat Mgr. Millot kao pisac tolikih priručnika za propovjednike. Ima svoje nedjeljne propovijedi i propovijedi za glavnije svetkovine u godini, za duhovne vježbe, za prvu sv. Pričest itd. Ovo su propovijedi za razne zgode u životu Crkve, na pr. prigodom blagoslova crkve, oltara, zvonika, orgulja, propovjednice, zvona, kipova, križnoga puta, zastave, škole, djece, groblja, za prvu sv. Misu, za zavjetovanje itd. Kao što i naslov kaže, to su samo nacrti za propovijedi, glavne misli vodilje i razdioba. A to je ono najglavnije. Prema potrebama i prigodama lako se onda izradi propovijed. — Propovjednik će mu se veseliti u mnogo prigoda.

*

Schütz Anton, Gott in der Geschichte. Eine Geschichtsmetaphysik und-Theologie. S. 292. Verlag Anton Pustet, Salzburg-Leipzig 1936. — Povijest nije samo gomilanje činjenica niti znači da poznaje povijest ko poznaje same činjenice. Pravo poznavanje povijesti istražuje uzroke koji su doveli do činjenice, traži međusobnu vezu među događajima i istražuje njihovo značenje za budućnost.

Anton Schütz profesor na universi u Budimpešti napisao je djelo pod gornjim naslovom. U tri dijela: Iz povijesti k Bogu, Bog-ključ povijesti, s Bogom u povijest, dao nam je veoma uspjelu metafiziku i teologiju povijesti. Snažnim pogledima na prošlost napisao je i snažnu sintezu onoga što se zove bit povijesti, što sačinjava povijest. Jaku podlogu ovoj sintezi dalo mu je proučavanje povijesti sa filozofskoga i teološkoga stanovišta. I onoga koji nije filozofski ili teološki naobražen privlači i lako uvjerava piščevo dokazivanje da povijest možemo razumjeti tek onda, ako smo dobro razumjeli i upoznali što je čovjek, iz čega je, te koje su njegove više i niže težnje. Kao na kraju i to, da samo Bog stvoritelj, otkupitelj i posvetitelj shvaća povijst do u tančine, jer On je i vodi. Širokim objektivnim pogledom pisac ne prelazi preko ničega u povijesti kao da bi bilo bez važnosti, pače i za naoko oprečne stvari nalazi pravo mjesto. Nema kod auktora ni nezdrave polemike ni napadaja te je i stoga stanovišta na svoj visini.

Iako je baš u zadnje vrijeme izišlo i više djela o filozofiji povijesti, mislimo da je Schütz-ovo »Bog u povijesti« (metafizika i teologija povijesti) jedno od najboljih i najsadržajnijih. Ljubitelji povijesti ne bi nikako imali biti bez ovoga djela koje će im biti jedno od najdražih.

*

Abbé Francis Mugnier: Roi-Prophète-Prêtre avec le Christ. Paris. P. Lethielleux éditeur, 1937. str. IX, 230.

Poznati teološki pisac abbé Mugnier iznosi u djelu »Kralj-Prorok-Svećenik s Kristom« divne istine o odnošaju Krista prema Crkvi i pojedinom kršćaninú. Isus je tri svoje najveće povlastice: Kraljevsku, Proročku (ili Učiteljsku istinu) i Svećeničku predao i svomu mističnom tijelu: Crkvi, a donekle i pojedinim kršćanima. Auktor lijepo i opširno razlaže kako se te povlastice i odlike nalaze u Crkvi i u kojemu ih smislu imadu pojedini vjernici. Oni na krštenju ulaze u mističnu vezu s Isusom i dižu se visoko do kraljevskoga dostojanstva, na sv. Potvrdi dobivaju darove Duha svetoga, a i svećenici postaju (dakako ne u pravom smislu riječi) tim što zajedno sa svećenicima prikazuju Bogu sv. Misu i blaguju od novozavjetne žrtve.

Duboke misli auktor iznosi na temelju sv. Pisma i crkvenih naučitelja. Ovo krasno djelo odiše velikom ljubavi prema Kristu i Crkvi.

Dr. J.

*

Hessen Johannes, Der Sinn des Lebens. 2. Aufl. S. 158. Badersche Verlags-Buchhandlung, Rottenburg a. N. 1936. RM. 3.20. — Mnogo se danas filozofira, a malo ih je koji kao pravi filozofi umuju i rade. Mnogo se mudruje o kojekakvim pitanjima, ali svi ne razlikuju između sporednih i najvažnijih pitanja. Za čovjeka je uvijek bilo najvažnije pitanje smisao života. Ima li život koji smisao i svrhu, te ako ih ima, koji je to smisao i kakva je to svrha. Između raznih odgovora koji su sve jadniji od jadnijega kao na pr. sensualizam, hedonizam, nihilizam, itd. uvijek se je isticao odgovor zdrave vječne filozofije: čovjek nije samo tijelo, on je i duša. Čovjek nije za to da se raspadne u ništa on je da živi uvijek! — O ovomu u svijetlu najnovije filozofije stručno i privlačivo raspravlja kölnski sveučilišni profesor Hessen. — Ko je željan dubljih, snažnih pogleda na život naći će ih u ovomu djelu.

*

1. T. Burger, chanoine: Sinite Parvulos. Sermons pour la messe des enfants. Traduit de l' allemand par l' abbé Marcel Grandclaudon. Collection »Le Prédicateur des Enfants, Ire série. —Mulhouse, Editions Salvator, 1935. In-8°, p.p. 276. Fr. 13.

2. J. Pelz, l' abbé: Audite Pueri. Sermons sur le Symbole des Apôtres pour la messe des enfants. Traduit de l' allemand par M. Grandclaudon. Collection »Le Prédicateur des Enfants« IIme série. — Mulhouse. Editions Salvator, 1936. In-8°, pp. 273. Frs. 13.

*

I u stranom svijetu, iako manje negoli kod nas, sve do najzadnjih vremena osjećala se sve veća potreba propovijedanja riječi Božje školskoj djeci. Ali je vrlo malo zgodnih priručnika za takovu potrebu. Katolička izdavalačka Kuća »Salvator« u Mulhouse-u osnovala je još jednu drugu kolekciju »Le Prédicateur des Enfants« ispunjajući tako veliku prazninu u francuskoj dušobrižničkoj književnosti. Dosad je izdala ova dva sveska prevedenih propovijedi za djecu. Oba su stekla zasluženih priznanja i uspjeha u Njemačkoj, čija se najbolja nova djela iz duhovne literature prenašaju na susjedno francusko tlo upravo preko

ove najveće elzaške izdavalačke kuće, koja je na neki način postala duhovnim mostom između tih susjednih zemalja.

Prvi svezak sadrži obilatu gradu od 66 propovijedi; od tih je 49 osnovano na liturgijskoj godini, a 17 je posvećeno za stanovite prigode u dječjem školskom životu. Uporaba jednih i drugih je preko školskih sv. Misa. I iz samoga teksta može se zaključiti da ih je pisac izrekao sa crkvene propovijedaonice. Sve su, skoro, vjerske istine, koje su i ukoliko samo na dohvatu dječje dobi, prikazane sa konkretnim, jasnim i određenim izražajnim oblicima. Auktor je sveo svoje govore na ono najbitnije i najkraće. Služeći se pri tom jednom dosta razvijenom moći duševnog života u dječaka: maštom i predodžbama, za čije se pobuđenje utječe samo umjesnim pričama i anegdotama, bez sumnje je postigao svoj cilj: da što uspješnije potakne dječju volju na dobro. A to je prije svega i najglavnije u svim propovijedima!

Drugi svezak Pelzovih propovijedi »Audite Pueri« ima jednu prednost nad onima u prvome: pisac je imao donekle u vidu i ostalu čeljad koja često prisustvuje dječjim školskim misama. 77 govora, obrađenih na jednostavan i jasan način čijoj živahnosti stila uvelike doprinaša i mnoštvo zgodnih primjera, sadrži sva temeljita vjerska pitanja prema Apostolskom Vjerovanju koja su od praktične koristi s osobitim obzirom na djecu. Slijedeći stari plan na jedan nov način obrađivanja materijala, oba su sveska postala pravim uzorom u ovakovoj propovjedničkoj književnosti. Zato ih srdačno preporučujemo svim župnicima, a osobito gradskim vjeroučiteljima!

Fra Gašpar Bujas

*

Stopama Otaca. Izdali hercegovački franjevački bogoslovi. Mostar 1937. — Hercegovački franjevački bogoslovi bili su veoma aktivni još prije nego su pred dvije godine počeli izdavati svoj godišnjak: **Stopama Otaca.** Sarađivali su teološkim, filozofskim, povjesnim i beletrističkim prilozima u raznim časopisima kao i u **Novoj Reviji.**

Ali već poznata aktivnost hercegovačkih franjev. bogoslova porasla je uvelike otkada su stali izdavati **Stopama Otaca.** Kad smo govorili o prošlogodišnjemu izdanju konstatirali smo raznovrsnost i visinu priloga. Ovogodišnje izdanje još jače o tomu govori mnogovrsnijim prilozima iz teologije, filozofije, beletristike i hercegovačke franjevačke prošlosti. Prilozi iz ovoga područja, bogati sadržajem i prožeti ljubavlju prema hercegovačkomu kršu i starim ujacima, te zahvalnosti za sve ono što su ovi pripravili i učinili za svoje nasljednike, sasvim opravdavaju lijepi naslov **Stopama Otaca.**

Prilozi iz teologije svjedoče da se mladi hercegovački franjevci svojski bave znanosti koja je s pravom nazvana »kraljica znanosti«, jer joj je i objekat i metoda uzvišena nad sve ostale znanosti. A napose se vidi iz njih to da revno prate savremena pitanja iz spekulativne teologije kao i diskusije iz teološke povijesti, osobito iz života i rada prvaka na teološkomu polju i učitelja franjevačke škole, Oštoumnoga Naučitelja.

I stari hercegovački ujaci imali su u svojim redovima onih koji su se visoko dizali među hrvatskim književnicima, te danas imaju zasluženo

mjesto u našoj književnoj prošlosti. I mladi hercegovački franjevci idu stopama otaca. Oni gaje lijepu knjigu, s tom razlikom od tolikih neteoloških književnika, što svojim sastavcima daju ideju i sadržaj, koje uzalud tražimo kod onih koji nisu razmišljali o visokim idealima koji su teologu franjevcu pred očima.

Neka mladi hercegovački franjevci idu stopama otaca. Stari ujaci učili su svoj narod čitati i pisati, ljudski i kršćanski misliti onda kada u svoj Bosni i Hercegovini nije bilo nijednoga školovanoga čovjeka, jer je sve gledalo kako će spasiti svoju glavu i kesu pred obijesnim Turčinom, osim baš hercegovačkih i bos. franjevaca. U ona davna i nedavna vremena narod u Hercegovini bio je progonjen radi svoje vjere i narodnosti. A spasio je i jedno i drugo jer su mu hercegovački franjevci podržavali snagu i ulijevali nadu u bolju budućnost. Mladi hercegovački franjevci moraju igrati dosta sličnu ulogu i igraju ju je, ali za to će ih blagoslivljati dojduća hercegovačka pokoljenja, samo neka junački idu stopama otaca.

*

Lepicier Card., La plus belle fleure du Paradis. Considérations sur chacune des invocations des Litanies de la Très Sainte Vierge. P. Lethielleux, éditeur, Paris 1936. Frs. 18. — Veoma jednostavnom i zgodnom primjenom kard. Lepicier, promatrajući razne zazive iz Lauretanskih litanija, otkriva u njima sva otajstva koja se kriju u životu Bl. Dj. Marije: njenu veličinu, privilegije i patnje. Na taj način Lauretanske litanije nam izgledaju kao sinteza sve teologije o Bl. Djevici. »Nastojali smo, kaže auktor, ujediniti sve što je najljepšega i najpraktičnijega u životu Bl. Djevice. Da uporaba ove knjige bude što zgodnija priložili smo joj dva kazala. U prvom su tradicionalnim redom lauretanski zazivi sa naslovima pod kojima smo ih mi razmatrali; a u drugom su isti ovi naslovi rasporedani logičnim i didaktičnim redom. To će učiniti da se lako može poslužiti knjigom u mjesecu svibnju i za propovijedi i za razmišljanje.« Nadodamo li i to da je jezik lagan i stoga pristupačan, i da je svako razmišljanje popraćeno jednim zgodnim izabranim primjerom, događajem, kazali smo kako je djelo lijepo i zgodno za svakoga kršćanina, napose za one koji imaju propovijedati mjesec svibanj. Glavne tačke sadržaja su ove: **Marija prema Bogu:** priprava za Božansko materinstvo — Marija za smrtnoga Isusova života — Marija u slavi. — **Kreposti, darovi i savršenosti Bl. Djevice:** Kreposti teološke i stožerne, darovi Duha Svetoga, osobite kreposti Bl. Djevice. — **Marija prema nama ljudima:** Šta ona uopće i napose radi za nas ljude, Naše dužnosti prema njoj.

*

VJESNIK

AUSTRIJA.

— Proti nekim pokušajima da velikoga glazbenika Antona Brucknera prikažu kao teutonskoga heroja, dakako prema nacističkoj koncepciji, austrijski listovi redom naglasuju vjersko osvjedočenje velikoga glazbenika. Neues Wiener Tagblatt piše: »Teutonski heroizam bio je Bruckneru nepoznat kao i velikomu dijelu austrijskih velikih genija: Mozartu, Haydnu, Schubertu, Raimundu, Grillparzeru itd. Bruckner je bio veliki stvarajući um i ponizni vjernik.« Sebe je zvao »seoskim sakristanom« i »Božjim glazbenikom.«

BELGIJA

— Katolička socijalna belgijanska ženska udruženja ove godine slave 25 godišnjicu opstanka. Sada broje 254.000 članica, 33 provincijalna udruženja sa 1110 mjesnih društava, a raspolažu sa 13 glasila za sve vrste udruženja, na francuskomu i flamanskomu jeziku.

— U prvoj polovici mjeseca juna u nadbiskupskomu gradu Malines-u zasjedao je peti provincijalni koncil, komu je predsjedao sam belgijanski kardinal primas van Roey.

CANADA

— Katoličko sveučilište u Montrealu imalo je kroz ovu školsku godinu najveći broj đaka među svim katoličkim sveučilištima. Pohađalo ga je 8536 đaka prema 8383 koji su bili upisani prošle godine.

FRANCUSKA

— Ove godine drži se u Parizu internacionalni kongres crkvene glazbe. Rad je podijeljen na dva dijela. U prvomu je nastupio pjevački zbor sv. Ćirila i Metoda iz Zagreba, gdje je postigao potpuni uspjeh i priznanje svih stručnjaka.

— »Pax Romana«, međunarodno udruženje katoličkih sveučilišnih društava ove godine imati će svoj 15 kongres u Parizu od 24 jula do 2 augusta u kojem će se pretresati pitanja organizacije i unutarnjega rada sveučilišnih društava i pitanje uposlenja svršenih sveučilišnih đaka.

— 29 Socijalni Tjedan francuskih katolika bit će ove godine u Clermont Ferrand-u od 19—25 jula. Glavna tema rada biti će »Čovječja osoba u opasnosti«, na kojoj će predavati prvi francuski sociolozi.

— Kao pripravu za najavljeni kongres »Pax Romana« u Parizu pariski kardinal nadbiskup držao je na radiostanici »Post Parisien« govor o važnosti kongresa.

— Dne 16 augusta dolazi u Lourdes hodočašće katoličkih francuskih avijatičara, među kojima ima najslavnijih imena u francuskoj aeronautici. Oni će moći doletjeti aeroplanima na aerodrom u Tarbes koji je u blizini Lourdesa. Hodočašće traje od 16—19 augusta.

— Kongres francuske kršćanske mladeži biti će ove godine u Parizu od 16—18 jula. Učestvovati će 70.000 izaslanika. Svoga delegata poslati će i Internacionalni Ured rada iz Geneve.

— 1 i 16 jula francuski katolici imati će u Parizu kongres za kinematografiju.

— Velike svečanosti bile su u Parizu 27 juna prigodom 50 godišnjice Udruženja kršćanskih radnika. Tom su prigodom imali svoj 18 Narodni Kongres.

ITALIJA

— Na sveučilištu Srca Isusova u Milanu ove godine biti će ljetni kursevi za naobražene krugove na kojima će biti ispitane i pretresene težnje i kulturne nade 20 vijeka u teologiji, filozofiji, literaturi, ekonomiji i pedagogiji.

— Crkva je osudila knjigu G. Cogni-a »Il Razzismo«, koja je napisana u nacističkomu duhu: sve vrednote pa i religija izviru iz fizioloških odlika krvi. S njegovim fantazijama dakako da se ne slaže zdrava filozofija ni povjesno kršćanstvo.

— Talijanski stručni listovi bilježe da je talijanska idealistička filozofska struja, pod vodstvom Croce-a i Gentile-a, u potpunom slomu. Tomu su najviše pridonijeli franjevci Fra A. Gemelli, rektor katoličkoga sveučilišta u Milanu, fra Chiocchetti Emilio, prof. na tom sveučilištu, i Carmelo Ottaviano.

JAPAN

— Otvorenjem nove školske godine koja je počela 1 aprila vanredno veliki broj učenika upisao se u japanske katoličke škole. Porast se opaža u svim katoličkim školama, napose u biskupiji Osaka.

KINA

— I katoličko sveučilište u Shangaiu razvija se svake godine sve to više. Radi velikoga broja učenika ove godine sagrađene su nove zgrade, a stare preuređene.

NJEMAČKA

— Nacistička štampa oklevetala je svećenstvo da je sve redom pokvareno, nečudoredno. Njemački nadbiskupi i biskupi početkom juna izdali su okružnicu koja se ima pročitati u svim katoličkim crkvama. Oni konstatiraju da je u Njemačkoj 21.461 svjetovni svećenik, od tih da ih je optuženo 49, a 21 je osuđen. Svećenika redovnika ima 4174. 9 ih je optuženih, a 1 osuđen. A moglo bi se valjda pitati je li osnovana osu-

da i ove nekolicine. Njemački nadbiskupi i biskupi i svi katolici kažu da je već svemu svijetu jasno šta znači sistematska kleveta o općoj pokvari svećenstva.

— Njemački episkopat sa zasjedanja u Fuldi izjavio je preko svoga predsjednika breslavskog kardinala Bertrama da su njemački katolici vebaš u ovim napadajima vezani sa sv. Ocem papom kao nikada. Veza sa Ocem kršćanstva dati će im snagu da istraju do konačne pobjede.

— »Njemački vjerski pokret« oglasio je svoj program u kom ispovijeda jedinstvo krvi i vjere, zabacuje kršćanstvo kao neprijatelja ove vjere, Isus ne može biti vođa jer ne priznaje ovu vjeru.

— Držanje njemačkoga episkopata u nečuvenim klevetama na katolički kler zadivljuje vas svijet. Biskupi se ne boje dizati glas proti klevetama iako im se prijeti sa svih strana. Ideolozi su počeli uviđati da bi morali prijeći preko 25 milijuna katoličkih glava prije nego li zarobe kat. Crkvu u Njemačkoj. A valjda ipak neće imati snage za to.

MAĐARSKA

— U gradu Kecskemet katolička omladinska društva držala su veliki manifestacioni sastanak kao uvod u euharistijsku godinu i pripravu na euharistijski internacionalni kongres koji će biti u Budimpešti. Katolička omladina raditi će u okviru kat. Akcije.

POLJSKA

— Za vrijeme zasjedanja internacionalnoga kongresa Krista Kralja u Poznanju biti će istovremeno i kongres kat. mladeži na kome će učestvovati preko 10.000 članova.

— Na kongresu Krista Kralja u Poznanju biti će 5 kardinala, 80 biskupa. Vladu će pretstavljati ministar javne nastave Svientoslavski, koji će držati govor pri otvoru kongresa.

— Poljska književna akademija imenovala je svojim članom Kornelija Makuszinski.

PORTUGAL

— U Lisabonu podižu spomenik Kristu Kralju. Spomenik će biti podignut uime portugalskoga naroda.

SIRIJA

— Na katoličkomu svečilištu sv. Josipa u Beyrourth-u umro je 4 aprila Henrik Lammens S. J., poznati povjesničar islamizma uopće i Libana napose. Napisao je više djela iz spomenutoga područja.

Kratke ocjene knjiga poslatih uredništvu

Korošec Dr. Viktor, Nekaj misli o načrtu novega zakonskega prava. Ponatis iz »Časa« štev. III/IV 1. 1936/37, str. 81 do 89. — Sveučilišni profesor u Ljubljani Dr. Viktor Korošec kritizira u ovoj brošurici Predosnovu građanskog zakonika za kraljevinu Jugoslaviju od g. 1936, i to samo gledom na brak.

Belić Dr. M., Advokati i novi Naputak za bračne parnice. Preštampano iz »Odvjetnika« br. 1 g. 1936, str. 15. — Dr. Matija Belić, odvjetnik u Đakovu i honorarni nastavnik crkvenog prava na sveučilištu u Zagrebu, iznosi ovdje što o odvjetnicima određuje Naputak Sv. Kongregacije Sakramenata od 25. VIII. 1936, pri postupku kojega se imadu držati dijecezanski sudovi u parnicama o nevaljalosti braka.

Junger Catecheta delineat. — Kateheta crta. — Beograd, Krunska 23. — Lagana uputa kako će mladi kateheta prikazati slikama na ploči zgode iz Sv. Pisma.

Stipančić Josip, Radničko pitanje. Str. 48. Sarajevo 1936. — Socijalno pitanje moguće je dobro i trajno riješiti jedino po uputama velikih socijalnih papa Lava XIII i Pija XI.

Koprić Dr Ivo, Majka i dojenče. Pouke i savjeti mladim majkama. — Mlade majke moraju poznavati što treba da predusretnu bolest djeteta, i kako da liječe bolest ako je došla. O ovome i o svoj ostaloj njezi djeteta stručno govori pisac. Važno za sve, sobito za mlade majke. — Dobije se kod Jeronimskoga Društva, Zagreb Trg kralja Tomislava 21, uz cijenu od 10 din.

Misijski kalendar sv. Petra Klavera za 1937. Cijena 5 din. —

Marchand, Calvin. Une troublante figure. Str. 60. P. Téqui, Paris 1936. Frs. 3.50.—

Batzill P. H., Decisiones Sanctae Sedis de usu et abusu matrimonii. Str. 39. P. Marietti Torino 1937 Lit. 4.—

Joannis Ludovici Vives Colloquia. Nova et emendatior editio curante Blasio Verghetti. Str. VIII—200. P. Marietti Torino 1934. Lit. 5.— Veoma zgodno za uzgojitelje i učenike koji vole latinski klasični jezik i lijepo vladanje.

Speculum monachorum auctore ven. Ludovico Blosio. Pag. 82. Lit. 2

Carminati don Cesar, Vie de la bienheureuse Barthelemie Capitano Pag. 164. Bonne Presse, Paris Frs. 4.50. —

Svenson Jon, Die Geschichte des kleinen Guido. Erzählung für die katholische Jugend. S. VI—132. Herder, Freiburg in Br. RM. 2.80. —

Marx Epiphanius, Das heilige Messopfer dein Opfer. S. 63. Verlag Butzon et Bercker, Kevelaer.

Müller Joh. Bapt. S J., Der ganze Mensch. Ein Exerzitienbüchlein S. 130. Herder, Freiburg in Br. 1936 RM. 2.20. —

Šanc Franciscus S. J., Utrum admittenda sit distinctio inter physicam et metaphysicam materiam et formam? Pag. 16. (Excerptum ex »Acta Pont. Acad. Romanae S. Th. Aquinatis et Relig. Catholicae«).

Ordo divini Officii recitandi Missaeque celebrandae juxta Kalendarium Ecclesiae Universalis 1938. Neapoli, M. d' Auria Typographus.

Katoličkim djevojkama. Izdanje Jeronimskoga Svijetla, Zagreb, Trg kralja Tomislava 21. Cijena din. 1.—

Str.

Bergson, jedan od najvećih francuskih današnjih filozofa, postao katolik. — Vjeroispovijest grofa Zeppelina. — Slobodnozidarsko »učenjaštvo«. — Socijalni život i kršćanstvo. — Čežnja za obiteljskim životom u Rusiji. — Razum i nauka prema Bogu u Glasniku Jugoslavenskog Profesorskog Društva. — Sv. Ante Paduanski kao teolog. — Zakonitost Španjolskog nacionalnog rata. — Obraćenje Gustava Hervés-a, političara i pisca. — Čiangkaišek, kineski generalissimus i kršćanstvo. — Šta bi bila Njemačka bez Krista? — Cjelina nije samo skup dijelova. — Neznanstveni »missing link« i savremena paleontologija. — Je li čovjek od majmuna. . . . . 218—262

Književni pregled: . . . . . 263—291

Vjesnik: . . . . . 292—294

Kratke ocjene knjiga poslatih uredništvu: 295—296

Knjižnica „Nove Revije"

Knj. 1. Crnica Dr. O. A., Kulturno značenje 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva. Cijena Din. 3.—

Knj. 2. Eterović Dr. O. K., Slavni borac za hrvatsku misao Fra Filip Grobovac. Njegov život, rad i stradanje. Cijena Din. 20.—

Knj. 3. Petrov Dr. O. S., Moderni konvertiti. Cijena Din. 6,50

Knj. 4. Rogošić Dr. O. R., Sadanje stanje Srpske Crkve. Cijena Din. 10.—

Knj. 5. Guberina Dr. O. A., Katolicizam u kršćanskoj starini. Cijena Din. 4.—

Knj. 6. Orelovsky M., Zadaća hrv. Orlovstva. Cijena Din. 4.—

Knj. 7. Jelenić, Dr. O. J., Problem dolaska Franjevaca u Bosnu i osnutka bosanske vikarije. Cijena Din 6.—

Knj. 8. Brkaš Dr., Svećenik i žena. Cijena Din. 4.—

Knj. 9. Stipančić J., Dalmacija i Herceg-Bosna. — Dobiva se kod pisca: Sarajevo, Terezija ul. 62. I.

Knj. 10. Kržanić Dr. O. K., Učitelj kat. socijalne politike. Cijena Din. 4.—

Knj. 11. Butmi-Tomić, Krvave osnove ili Protokoli Sionskih Mudraca. Cijena Din. 10.—

Knj. 12. Šimrak Dr. J. Crkvena Unija. Dobiva se kod pisca: Zagreb Kaptol 27. Cijena Din 10.—

Knj. 13. Eterović Dr. O. K., Franjevačka Provincija Presv. Otkupitelja. Cijena Din. 10.—

Jubilej sv. Franje — Jubilarni Br. 1926. Din. 30.—

Pijo XI. i papinstvo — Jubilarni Br. N. R. 1929. Din. 60.—

Godišnjaci Nove Revije I—XI (1922—1932) svaki po Din. 60.— Svi skupa Din 500.—

Dobivaju se kod UPRAVE »NOVE REVIJE«, MAKARSKA.

Kod uprave »Nove Revije« može se dobiti: Bog, čovjek, religija od Dra Bože Vuco. Str. 227, Din. 20.—

Odgovorni urednik i predstavnik izdavača: O. *Špiro Živković* — Šibenik ul. Fra Andrije Kačića 97 — Izdaje: Konsorcij „Nove Revije", Makarska (O. A. Cikojević), Tiskara „Kačić" — Šibenik (O. B. Buljević)